

ULUSAL RAPOR - TÜRKİYE

**Madrid Uluslararası Yaşlanma Eylem Planı ve Bölgesel
Uygulama Stratejisinin (MIPAA/RIS) uygulanmasının
dördüncü döngüsü**

2018 - 2022

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
AİLE VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI

Eylül 2021

İçindekiler

Bölüm I.....	3
Yönetici özeti.....	3
Genel bilgi	4
1. Ulusal yaşlanma durumu	5
2. Yöntem	7
Bölüm II: MIPAA/RIS'in 20. Yılı	8
Hedef 1:Yaşlıların potansiyelinin farkına varmak.....	8
Hedef 2:Daha uzun çalışma yaşamı ve çalışma yeteneğinin teşvik edilmesi.....	21
Hedef 3: Onurlu yaşlanmanın sağlanması	33
Bölüm III: Sürdürülebilir Bir Dünyada Sağlıklı ve Aktif Yaşlanma	45
1. Yaşlanma ile ilgili politikaların 2030 Gündemi ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin uygulanmasına katkısı	45
2. Acil durumlarda yaşlılar için sonuçların ve etkilerin yönetilmesinden öğrenilen dersler: COVID-19 pandemisi.....	53
3. DSÖ Sağlıklı Yaşlanma On Yılı 2020–2030'un hazırlanması ve uygulanmasına yönelik faaliyetler	55
Sonuç	56
Ek	58

Bölüm I

Yönetici özeti

Türkiye, 2018-2022 Madrid Uluslararası Yaşlanma Eylem Planı ve Bölgesel Uygulama Stratejisinin (MIPAA/RIS) uygulanmasının dördüncü gözden geçirme ve değerlendirme döngüsü kapsamında kaydedilen ilerleme hakkında Birleşmiş Milletlere dördüncü bir rapor sunma fırsatını memnuniyetle karşılamaktadır.

Türkiye’de yaşlılıkla ilgili odak kurum Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü’dür. Genel Müdürlük yaşlılıkla ilgili politika ve stratejileri koordine etmekte, hem engellilere hem de yaşlılara yönelik sosyal hizmetler sunmaktadır.

MIPAA/RIS uygulanmasının dördüncü gözden geçirme ve değerlendirme döngüsü kapsamında hazırlanan bu rapor, 2017 Lizbon Bakanlar Deklarasyonu’nun üç kapsayıcı hedefi etrafında düzenlenmiştir:

- I. Yaşlıların potansiyelinin farkına varılması
- II. Daha uzun çalışma yaşamı ve çalışma yeteneğinin teşvik edilmesi
- III. Onurlu yaşlanmanın sağlanması

İlk olarak, Türkiye'deki ulusal yaşlanma durumu anlatılmış ve raporun hazırlanmasında kullanılan yöntem tanımlanmıştır.

Raporun ikinci bölümünde 2017 Lizbon Bakanlar Deklarasyonu hedeflerinin ve önlemlerinin son beş yılda uygulanmasının RIS taahhütleri dikkate alınarak kısa bir analizini sağlanmış ve son 20 yılda MIPAA/RIS'nin uygulanmasındaki en önemli başarı vurgulanarak geleceğe yönelik planlan eylemlere yer verilmiştir.

Raporun üçüncü bölümünde ise “Sürdürülebilir Bir Dünyada Sağlıklı ve Aktif Yaşlanma” kapsamında; yaşlanma ile ilgili politikaların 2030 Gündemi ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının uygulanmasına katkısı, acil durumlarda yaşlılar için sonuçların ve etkilerin yönetilmesinden öğrenilen dersler: COVID-19 pandemisi, DSÖ Sağlıklı Yaşlanma On Yılı 2020–2030'a hazırlık ve uygulanmasına yönelik bilgiler verilmiştir.

Sonuç kısmında yaşlanmayla ilgili bulguların, gelecekteki zorlukların ve fırsatların genel bir özeti sunulurken, yaşlanma alanındaki uluslararası kuruluşların çalışmalarına ilişkin öneride bulunulmuştur.

Türkiye yaşlı bireylerin toplumumuz için temsil ettiği muazzam değeri vurgulayarak yaşlıların insan haklarını desteklemektedir. Yaşlıların zengin bilgi birikimi ve deneyimleri ile toplumumuza kattığı değeri kabul ederek, Türkiye’nin ekonomisine ve sosyal dokusuna yaptığı ve yapmaya devam ettiği katkılara önem vermektedir. Türkiye, yaşlılar için güvenli ve sağlıklı bir gelecek inşa etmek için ilgili paydaşlarla işbirliği içinde çalışmaya ve onları desteklemeye devam edecektir. Bu, nüfusun yaşlanmasıyla ortaya çıkacak zorluklarla Türkiye’nin etkin bir şekilde başa çıkmasını sağlamaya yardımcı olacaktır.

Genel bilgi

Ülke adı: Türkiye

Raporun yazarlarının adı ve iletişim bilgileri

Uzm. Dr. Orhan KOÇ, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, orhan.koc@ailevecalisma.gov.tr

Coşgun Gürboğa, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, cosgun.gurboga@ailevecalisma.gov.tr

Mustafa Karabey, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, mustafa.karabey@ailevecalisma.gov.tr

Burcu Ayhan Ekenci, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, burcu.ayhan@ailevecalisma.gov.tr

Rumeysa Ceylan, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, rumeysa.ceylan@ailevecalisma.gov.tr

Yaşlanma ile ilgili resmi ulusal odak noktasının adı ve iletişim bilgileri

Burcu Ayhan Ekenci, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, burcu.ayhan@ailevecalisma.gov.tr

Rumeysa Ceylan, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, rumeysa.ceylan@ailevecalisma.gov.tr

Yaşlanma ile ilgili ulusal strateji, eylem planı veya benzeri politika belgesinin adı, referansı ve kabul tarihi veya hazırlanma durumu

“Yaşlanma Vizyon Belgesi 2030” ve Eylem Planı:

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yaşlılık alanındaki politika, program ve hizmetlere yön vermesi amacıyla “2020-2030 Yaşlanma Vizyon Belgesi” başlıklı üst düzey bir politika belgesi hazırlanmıştır. Vizyon Belgesi, 20-22 Şubat 2019 tarihinde düzenlenen I. Uluslararası Yaşlılık Şurası’nda ortaya çıkan görüşler ve kararlar dikkate alınarak hazırlanmıştır. Vizyon Belgesinde yaşlı bireylere yönelik geliştirilecek politikalar 6 başlıkta ele alınmaktadır: aktif yaşlanma, bakım ekonomisi, yaşlı bakım hizmetleri ve yaşam kalitesi, yaşlılık ekonomisi, yaşlı hakları ile yaşlı dostu kentler ve yerel yönetimler. İlgili paydaşların da katkı ve katılımıyla belgede yer alan konulara ilişkin 21 hedefe yönelik 63 eylem belirlenmiştir. Bu kapsamda, Vizyon belgesindeki politika ve hedefleri uygulamaya yönelik “Eylem Planı” hazırlık çalışmaları devam etmektedir. Yaşlanma Vizyon Belgesi’nin 5 yıllık eylem planları ile uygulanması ve izlenmesi planlanmaktadır.

1. Ulusal yaşlanma durumu

Nüfus büyüklüğü 83.6 milyonun üzerine çıkan Türkiye, dünyanın büyük nüfuslu 20 ülkesi arasında yer almaktadır. Yaşlı nüfus olarak kabul edilen 65 ve daha yukarı yaştaki nüfus, 2000 yılında 4.3 milyon kişi iken son yirmi yılda yaklaşık %45 artarak 2020 yılında 7.9 milyon kişi olmuştur. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı ise 2000 yılında %6.7 iken, 2020 yılında %9,5'e yükselmiştir. Yaşlı nüfusun 2020 yılında %44,2'sini erkek nüfus, %55,8'ini kadın nüfus oluşturmuştur.

Türkiye'de yaşlı nüfus, diğer yaş gruplarındaki nüfusa göre daha yüksek bir hız ile artış göstermiştir. Toplam nüfus içerisinde yaşlı nüfusun payı artarken çocuk ve genç nüfusunun payı azalmıştır. Bu durum Türkiye nüfusunun yaş yapısının değişimine neden olmuştur. Ülkemiz nüfus piramidi 1975 yılında tipik piramit şekline yakınken, 2019 yılında arı kovani piramit şeklini almıştır. Söz konusu demografik geçiş oldukça kısa bir zaman diliminde yaşanmıştır.

Toplam doğurganlık hızı, 2001 yılında 2,38 çocuk iken 2020 yılında 1,76 çocuk olarak gerçekleşmiştir. Bu durum, doğurganlığın nüfusun yenilenme düzeyi olan 2,10'un altında kaldığını göstermektedir. Doğuşta beklenen yaşam süresi, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından üretilen nüfus tahmini ve projeksiyonlarına göre 2001 yılı için 71.8, 2020 yılı için ise 78.6 yıl (erkeklerde 76.0 ve kadınlarda 81.3 yıl) olarak hesaplanmıştır. Genel olarak kadınlar erkeklerden daha uzun süre yaşamakta olup, doğuşta beklenen yaşam süresi farkı 5,3 yıldır.

Doğurganlık hızındaki kayda değer düşüş, temel sağlık hizmetleri ve beslenmedeki gelişmelerin yansıması olarak ortalama yaşam süresi ve doğumda beklenen yaşam sürelerinin uzaması ile erken yaş ölümlüğünün kontrol edilebilirliği nüfusun yaş yapısını yeniden şekillendirmiştir. Demografik dönüşüm süreci devam etmekte olan Türkiye, geçmişin yüksek doğurganlık oranlarından kaynaklanan genç bir nüfus yapısına sahip olsa da yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranının %10 seviyelerine yaklaşması ile yakın zamanda yaşlı nüfusa sahip ülkeler arasında yer alacaktır.

Yıllık nüfus artış hızı 2019 yılında binde 13,9 iken, 2020 yılında binde 5,5 oldu. TÜİK tahminlerine göre yaşlı nüfus oranının 2025 yılında %11,0, 2030 yılında %12,9, 2040 yılında %16,3, 2060 yılında %22,6 ve 2080 yılında %25,6 olacağı öngörülmektedir.

2000 yılında 25,8 olan ortanca yaş, 2020 yılında 32,7'ye yükselmiştir.

Çalışma çağındaki yüz kişiye düşen yaşlı sayısını ifade eden yaşlı bağımlılık oranı, 2015 yılında %12,2 iken bu oran 2020 yılında %14,1'e yükselmiştir. İşgücü istatistiklerine göre, işgücüne katılma oranı 2015 yılında 15 ve daha yukarı yaştaki nüfus için %51,3 iken 2019 yılında %53,0'a yükselmiştir. Bu oran yaşlı nüfus için 2015 yılında %11,9 iken 2019 yılında %12,0 olmuştur. İşgücüne katılma oranı cinsiyete göre incelendiğinde, yaşlı erkek nüfusta 2019 yılında %20,1 iken yaşlı kadın nüfusta %5,6 olmuştur. Yaşlı nüfustaki işsizlik oranının 2015 yılında %2,5 iken 2019 yılında %3,1 olduğu görülmüştür.

Gelir ve yaşam koşulları araştırması sonuçlarına göre medyan gelirin %60'ı dikkate alınarak belirlenen yoksulluk oranı, 2015 yılında Türkiye geneli için %21,9 iken 2019 yılında %21,3 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran, yaşlı nüfus için 2015 yılında %18,3 iken 2019 yılında %14,2'ye gerilemiştir. Yaşlı nüfusun yoksulluğu cinsiyete göre incelendiğinde, 2015 ve 2019

yıllarında yaşlı erkek nüfus için yoksulluk oranı sırasıyla %17,8 ve %12,1 iken, bu oranın yaşlı kadın nüfus için 2015 ve 2019 yıllarında sırasıyla %18,6 ve %15,9 olduğu görülmüştür.

Yaşlı nüfusun eğitim durumu cinsiyete göre incelendiğinde, cinsiyetler arasında önemli farklılıklar olduğu gözlenmektedir. Bitirilen tüm eğitim düzeylerinde yaşlı erkek nüfus oranının yaşlı kadın nüfus oranından daha yüksek olduğu görülmektedir.

Türkiye sağlık araştırması sonuçlarına göre 2010 yılında 65 ve daha yukarı yaştaki nüfusta obezite oranı %22,9 iken bu oran 2019 yılında %29,0'a yükselmiştir.

Ölüm ve ölüm nedeni istatistiklerine göre, 2019 yılında yaşlılar en fazla dolaşım sistemi hastalıklarından hayatını kaybetmiş ve Alzheimer hastalığından ölen yaşlıların oranı yıllara göre artmıştır. Artan yaşlı nüfus, aile yapısının değişmesi gibi nedenlerin yanı sıra Alzheimer hastalığının yaygınlaşması, yaşlı bakım hizmetlerine olan talebi arttırmakta ve bakım hizmetlerinin çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesi ihtiyacını doğurmaktadır. Son yıllarda yaşlı bakım politikaları bu yönde ivme kazanmıştır.

2020 yılı Yaşam Memnuniyeti Araştırması'na göre, yaş gruplarına göre mutluluk düzeyi incelendiğinde; 65 ve üzeri yaş grubu, 2019 yılında %58,5, 2020 yılında ise %57,7 ile en yüksek mutluluk oranının görüldüğü yaş grubu olmuştur. Hanehalkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması sonuçlarına göre, internet kullanan 65-74 yaş grubundaki bireylerin oranı son beş yılda 5 kat artarak, 2015 yılında %5,6 olan bu oran 2020 yılında %27,1'e yükselmiştir.

TÜİK tarafından her yıl yayınlanan İstatistiklerle Yaşlılar, 2020 Haber Bülteni'ne¹ göre, Türkiye'deki hanelerin %24'ünde 65 yaş ve üzeri en az bir yaşlı birey bulunmaktadır. Tahminler, 2040 yılına gelindiğinde yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki payının %16'ya ulaşacağını, 2060 yılında %22'nin üzerine çıkacağını ve 2080 yılından itibaren de toplam nüfusun dörtte birinden fazlasının 65 ve üzeri yaşlarda olacağını işaret etmektedir.

Tüm dünyada olduğu gibi Covid-19 Türkiye ekonomisinde de önemli aksamalara neden olmuştur. Buna cevaben Türk Hükümeti, vatandaşların ve işletmelerin Covid-19 krizini atlmasına yardımcı olmak için finansal destek, kredi desteği ve istihdamla ilgili önlemlerin bir karışımını sunan bir ekonomik teşvik paketi başlatmıştır.

2020 Mart ayının ortasından bu yana, farklı Devlet kurumları tarafından çeşitli kararnameler, mevzuat değişiklikleri ve çok amaçlı kanunlar aracılığıyla bir dizi önlem hayata geçirilmiştir. Sosyal transferler kapsamında temel destek tedbirlerinden biri, aylık asgari yaşlılık aylığının 1.000 TL'den 1.500'e çıkarılması olmuştur.

---

¹ <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Elderly-Statistics-2020-37227>

2. Yöntem

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, yaşlanmaya ilişkin politika ve stratejileri koordine etmekte, hem engellilere hem de yaşlılara yönelik sosyal hizmetler sunmaktadır. Mevcut Ülke Raporu, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı adına Ulusal Yaşlılık Odak Noktası tarafından hazırlanmıştır.

Ülke raporu, bakanlıklar arası bir bağlamda detaylandırılmıştır. Bakanlıklar, kamu kurumları, akademi ve sivil toplum kuruluşları da dahil olmak üzere diğer önemli paydaşlar raporun hazırlanmasına katkı sağlamıştır. Bu, Devletin politika anlayışıyla ve Birleşmiş Milletler (BM) tarafından tercih edilen aşağıdan yukarıya yaklaşımıyla uyumludur.

Ülke raporunun hazırlık çalışmaları kapsamında, Genel Müdürlük, ana paydaşların katılımıyla raporlama gerekliliklerinin niteliğini dikkate alarak raporun amacının, formatının ve paydaşlardan beklentilerin açıklandığı bir istişare toplantısı düzenlemiştir. Katılımcı Bakanlıklardan, kamu kurumlarından, üniversitelerden ve sivil toplum kuruluşlarından nitel bilgileri de içeren katkılar toplanmış ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın politika eylemleriyle birlikte özetlenmiştir. Rapor hazırlandıktan sonra paydaşların görüşüne sunulmuş ve gerekli düzenlemeler yapılarak rapor nihai hale getirilmiştir. Katkı sunan kurumlar Ek'te liste halinde sunulmuştur.

Sayısal bilgiler Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından hazırlanan raporlardan, Hanehalkı İşgücü Araştırması, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, Türkiye Sağlık Araştırması, Yaşam Memnuniyeti Araştırması, Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması ile Bakanlıkların inceleme ve takip raporlarından gelmektedir.

Daha iyi karşılaştırılabilirlik için, raporun formatı UNECE Yaşlanma Çalışma Grubu'nun (WGA) yönergelerine uyumlu olarak oluşturulmuştur. Rapor'un ikinci bölümü Lizbon Deklarasyonu'nun üç ana hedefi etrafında yapılandırılmıştır. Raporun üçüncü bölümünde ise yönergede yer alan konular üç ayrı başlık altında ele alınmıştır. Her bölümde, kılavuzda belirtilen taahhütler ve sorularla ilgili olarak Türkiye'deki ilgili gelişmeleri ele alacak alt bölümler bulunmaktadır.

Bölüm II: MIPAA/RIS'in 20. Yılı

MIPAA/RIS ve 2017 Lizbon Bakanlar Deklarasyonu hedeflerinin uygulanmasında ana eylemler ve ilerleme

Hedef 1: Yaşlıların potansiyelinin farkına varmak

1.1 Bireylerin yaşamları boyunca fiziksel, zihinsel ve sosyal refah potansiyellerini gerçekleştirmeleri ve RIS taahhütleri 1, 2, 8, 9, 10 ve Lizbon Bakanlar Deklarasyonu'nun hedefleri doğrultusunda kapasiteleri, ihtiyaçları ve isteklerine göre topluma katılmaları ve katkıda bulunmaları için önlemler

BUS Taahhüt 1: Toplumları ve ekonomileri demografik değişimle uyumlu hale getirmek ve her yaş için bir toplum yaratmak amacıyla yaşlanmayı tüm politika alanlarında yaygınlaştırmak

Ulusal düzeyde yaşlı politikalarının entegrasyonu

Türkiye'de geçmiş yıllarda yaşlılık daha çok sosyal hizmet ve sosyal güvence konuları altında ele alınırken özellikle 2002 yılından itibaren yaşlılık ve yaşlanmaya ilişkin konular bir politika alanı olarak dikkat çekmeye başlamıştır. Buna yönelik olarak atılan en önemli adım 2011 yılında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün kurulmasıdır.

Türkiye'de yaşlı bireylere yönelik hizmetler farklı kamu kurumları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör tarafından sunulmakla birlikte, hem hizmetlerin yürütülmesinden hem de yaşlılara yönelik hizmet veren kamu ve özel kuruluşların koordinasyonundan sorumlu temel kurum Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü'dür. Genel Müdürlük ayrıca her türlü engel, ihmal ve dışlanmaya karşı yaşlıların toplumsal yaşama etkin ve ayrımcılığa uğramadan katılımını sağlamak için ulusal politika ve stratejilerin uygulanmasını koordine etmektedir.

Genel Müdürlük bünyesinde yıllar itibarıyla yaşlılık alanında çalışan birimler yeniden yapılandırılarak kurumsal yapının daha güçlü ve etkin olması hedeflenmiştir. Son olarak 2020 yılında yapılan kurumsal yapılandırmada; Yaşlı Bakım Hizmetleri Dairesi'nin yanı sıra Yaşlı Ekonomisi Birimi, Yaşlı Destek Birimi, Uluslararası İlişkiler Birimi ve Aktif ve Sağlıklı Yaşlanma Birimlerinden oluşan Yaşlı Refahı Dairesi kurulmuştur. Buradan hareketle, yaşlı bireylere sunulan sosyal hizmet ve sosyal yardımların yanı sıra son yıllarda yaşlı bireylere yönelik sosyal politikalarda hak temelli bir anlayış benimsenmiştir. Bu politikaların nihai hedefi sosyal içerme esasına dayalı olarak yaşlıların insan onuruna yakışır bir şekilde kendi tercihlerine uygun, toplum içinde, bağımsız, kaliteli, aktif ve sağlıklı bir hayat sürmelerini sağlamaktır.

Bu kapsamda, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından önümüzdeki 10 yıl içinde yaşlılık alanındaki politika, program ve hizmetlere yön verecek **“2020-2030 Yaşlanma Vizyon Belgesi”** başlıklı üst düzey bir politika belgesi hazırlanmıştır. Yaşlanma Vizyon Belgesi, insanların yaşamlarının her döneminde aktif yaşlanma sürecine etkin olarak katılımlarının sağlanması, yaşlı haklarının güçlendirilmesi, hak ve sosyal içerme temelli yaklaşımla yaşlılara yönelik yeni hizmet ve destek modellerinin geliştirilmesi, kuşaklararası dayanışmanın

güçlendirilmesi, aile ve toplum odaklı bir anlayışla yeni bir vizyonun ortaya konulmasını amaçlamaktadır. Vizyon Belgesinde yaşlı bireylere yönelik geliştirilecek politikalar 6 başlıkta ele alınmaktadır: aktif yaşlanma, bakım ekonomisi, yaşlı bakım hizmetleri ve yaşam kalitesi, yaşlılık ekonomisi, yaşlı hakları ile yaşlı dostu kentler ve yerel yönetimler. İlgili paydaşların da katkı ve katılımıyla belgede yer alan konulara ilişkin 21 hedefe yönelik 63 eylem belirlenmiştir. Bu kapsamda, Vizyon belgesini temel alan “**Eylem Planı**” hazırlık çalışmaları devam etmektedir. Yaşlanma vizyon belgesinin 5 yıllık eylem planları ile uygulanması ve izlenmesi sağlanacaktır.

Onuncu kalkınma planı (2014-2018) ve On birinci kalkınma planı (2019-2023)

Türkiye’de 1960’lı yılların başında uygulanmaya başlanılan beş yıllık kalkınma planları; ekonomik, sosyal, kültürel ve sağlık alanlarında bütüncül politikaları içeren temel politika belgeleridir. Kalkınma Planları aracılığı ile makro politika hedeflerinin çerçevesi çizilmekte, bu hedefler doğrultusunda görevli kurum ve kuruluşlar söz konusu hedefleri özel uygulamalara dönüştürmektedir.

Planlı kalkınmaya geçildiği dönemden bu yana, on bir kalkınma planı yayınlanmış ve hemen hemen tüm planlarda yaşlılık politikalarına yer verilmiştir. Ancak 2014-2018 dönemini kapsayan Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, **Özel Yaşlanma İhtisas Komisyonu** kurarak yeni bir düzenleme getirmiştir. Bu, son yıllarda yaşlanmaya ilişkin değişen bakışın bir yansımasıdır. Komisyon, yaşlanmayla ilgili kalkınma hedeflerinin temelini oluşturan çalışmaları yürütür ve yaşlanma konularında ekonomik ve sosyal politikalara yön verecek bir rapor hazırlar.

Onuncu Kalkınma Planı kapsamında belirlenen hedef ve eylemlerin ana eksenleri;

- Aktif yaşlanma,
- Yaşlı hukuku ve hakları/yasal düzenlemeler,
- Türkiye’de yaşlı işgücü ve çalışma yaşamı,
- Yaşlı yoksulluğu,
- Yaşlılara yönelik hizmetler,
- Yaşlılıkta psikososyal yaşam ve kuşaklararası dayanışma,
- Yaşlanma ve yaşlılık dönemi araştırma- geliştirme faaliyetleri üzerine oluşturulmuştur.

Bu kapsamda artan yaşlı nüfusa yönelik hizmetlerin çeşitlendirilmesi ve yaygınlaştırılması ile yaşlıların ihtiyaçlarına uygun konut ve çevrelerin tasarlanması gerektiği vurgulanarak;

- Artan yaşlı nüfusun aktif bir hayat sürmesi için sağlıklı ve güvenli yaşam şartlarına erişiminin sağlanması,
- Toplumda kuşaklar arası dayanışmanın güçlendirilmesi,
- Yaşlılar için fırsat eşitliğini ve hakkaniyeti gözeterek mekânsal planlama ve kentsel tasarım uygulamalarının hayata geçirilmesi,
- Yaşlıların kendi çevrelerinden uzaklaşmadan evlerinde bakımlarını sağlamaya yönelik hizmetlerin çeşitlendirilerek yaygınlaştırılması ve yaşlılara yönelik kurumsal bakım hizmetlerinin nitelik ve niceliğinin artırılması,
- Yaşlı ve engelli bireylerin ekonomik ve sosyal hayata katılımı ile bakım ve diğer sosyal hizmetlere erişimini kolaylaştırmak amacıyla yerel düzeyde kamunun hizmet sunum kapasitesinin güçlendirilerek yenilikçi modellerin geliştirilmesi planlanmıştır.

On Birinci Kalkınma Planı kapsamında belirlenen hedef ve eylemlerin ana eksenleri;

- Aktif yaşlanma,
- Sosyal içerme,
- Kuşaklararası dayanışma,
- Kurumsal ve hukuki altyapının geliştirilmesi,
- Yaşlanma konusunda veri kaynakları faaliyetleri
- Sağlık hizmetleri,
- Uzun süreli bakım hizmetleri üzerine oluşturulmuştur.

Bu plan döneminde nüfusun yaşlanmasına ve yaşlılığa ilişkin sosyal ve ekonomik politikaların geliştirilmesinde “aktif yaşlanma” yaklaşımı esas alınmış; nüfusun artmasıyla bakım hizmetlerinin geliştirilmesi, yaşam boyu eğitim imkânlarının artırılması ve yaşlıların değişime uyumunun sağlanması ihtiyacının ön plana çıktığı vurgulanmıştır. Bu kapsamda yer alan politika ve tedbirler şu şekildedir:

- İnsan odaklı sosyal politikalar çerçevesinde sosyal hizmet modellerinin çeşitlendirilmesi ve yaygınlaştırılması,
- Kaliteli, ekonomik ve kolay erişilebilir çocuk, engelli ve yaşlı bakım imkânlarının yaygınlaştırılması,
- Engelli ve yaşlı bakım hizmetlerine ilişkin standartların geliştirilmesi ve bu hizmetleri veren personelin niteliğinin ve niceliğinin artırılması,
- Yaşlı bireylerin karşılaşılabileceği düşme ve kazaların asgari düzeye indirilmesi için konut içi ve çevreye yönelik düzenlemelerin yapılması,
- Yaşlı bireylerin hayat boyu öğrenme imkânlarına erişiminin kolaylaştırılması,
- Yaşlı bireylerin belirli şartlarda çalışma hayatında kalabilmesini sağlayacak mekanizmaların geliştirilmesi,
- Nesiller arasında fikir ve değer geçişinin sağlanabileceği sosyal mekân ve ortamların oluşturulması,
- Nesiller arası dayanışmayı artıracak gönüllü faaliyet ve projelerin desteklenmesi,
- Yaşlanan nüfusa yönelik hizmet ve politikaların veriye dayalı olarak geliştirilmesi,
- Başta açık ve yeşil alanlar olmak üzere şehirlerdeki kamusal alanların korunması; erişim ve güvenliğinin artırılması; kadınlara, çocuklara, yaşlılara, engellilere duyarlı olarak insan-tabiat ilişkisi çerçevesinde yeniden kurgulanması,
- Başta kırsalda yaşayanlar olmak üzere yaşlılara sunulan sağlık hizmetlerine erişimin kolaylaştırılması, yaşlılara yönelik koruyucu ve tedavi edici hizmetlerin güçlendirilmesi,
- Evde sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılarak erişim, etkinlik ve kalitenin artırılması ve yoğun bakım, palyatif bakım ve geriatri hizmetinin evde bakım hizmetleri ile entegrasyonunun sağlanması,
- Yaşlı bireylere yönelik sağlık izlemlerinin gerçekleştirilmesi, yaşla birlikte artan hastalıklara ilişkin koruyucu ve tedavi edici hizmetlerin güçlendirilmesi, geriatri ve palyatif bakım hizmetleri sunan merkezlerin sayısının artırılması.

2016-2019 E- devlet stratejisi ve eylem planı

Vatandaşların devletin sunduğu eğitim, sağlık, istihdam, ulaşım vb. imkanlardan eşit şekilde yararlanabilmesi için "2016-2019 e-Devlet Stratejisi ve Eylem Planı"nda dezavantajlı gruplara yönelik yer alan eylemler şu şekildedir:

- Kamu internet siteleri ile sosyal medya sitelerinin tanımlanan rehberlere uygun olarak güncellenmesi ve yaygınlaştırılması,
- Kamu bilgilendirme ve tanıtım sitelerinin tekrar yapılandırılması,
- Çalışma ve sosyal güvenlik hizmetleri ile ilgili bilişim sistemlerinin entegre edilmesi,
- Sağlık hizmet sektörü ile ilgili bilişim sistemlerinin entegre edilmesi,
- Sosyal hizmetlere yönelik bilişim sistemlerinin entegre edilmesi,
- Kullanımı artıracak yeni hizmet sunum modellerinin tasarlanması,
- e-devlet hizmetlerinin tüm dezavantajlı grupları gözetecek şekilde yeniden düzenlenmesi,
- e-devlet hizmetlerinin öncelikli olarak e-devlet kapısı üzerinden sunulması,
- e-devlet hizmetlerine yönelik bilgilendirme kanalları güçlendirilerek farkındalığın artırılması,
- Öncelikli olarak e-devlet uygulamalarının tercih edilmesinin sağlanması.

Yaşlı Meclisleri

Yaşlı bireylerin yerel düzeyde karar alma süreçlerine katılımı ile ilgili ülkemizdeki en önemli gelişme kent konseyleri ve bu konseylerde oluşturulan yaşlı meclisleridir. 2009 yılında yönetim mekanizmasının kurulması amacıyla merkezi yönetimler, yerel yönetimler, meslek kuruluşları ve topluluk üyelerinin katıldığı kentin sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde sorunlarına çözüm üreten kent konseyleri kurulmuştur. 2013 yılında "Türkiye'de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Eylem Planı Uygulama Programı"nda Yaşlılar ve Kalkınma önceliği altında; yaşlıların karar verme süreçlerine katılımının sağlanması amacıyla bu konseylerde yaşlı meclisleri kurularak, yaşlıları aktif işgücü içerisinde tutmaya ve topluma entegrasyonuna yönelik bir adım atılmıştır. Bu kurulların temel görevi, toplumun diğer grupları gibi yaşlı ve emeklilerin de kentle ilgili sorunlarını ve taleplerini tartışmak ve gelecekleri ile ilgili kararlarda söz sahibi olmaktır. Bu meclisler kendi aralarında sağlıklı yaşam, kuşaklararası ilişkiler, çevre, sürdürülebilir ve erişilebilir kent, kültür-sanat gibi çalışma gruplarına ayrılmaktadır.

Yaşlı bireylerin topluma entegrasyonu ve katılımı

Yerel düzeyde yönetim mekanizmasında katkıda bulunan yaşlılar için bölgesel ve ulusal düzeyde de karar alma süreçlerine katılabilecekleri mekanizmaların kurulmasının teşvik edilmesi önemlidir. Bu mekanizmalardan en önemlisi sivil toplum örgütleridir. Türkiye'de yaşlılık ve yaşlanma ile ilgili sivil toplum örgütlerinin sayısı son yıllarda artmıştır. Bu da toplumun yaşlılık ve yaşlanma konusuna ilgi göstermesine ve farkındalığının artmasına katkı sağlamaktadır. Özellikle bu alanda çalışmalar yürüten yaşlı derneklerinin birçoğu genellikle yaşlılık alanındaki uzman kişilerden ve akademisyenlerden oluşmaktadır. Buna karşın, yaşlılık alanında faaliyet gösteren sivil toplum örgütlerinin etkinliği sınırlıdır. Yaşlıların bu tür sivil faaliyetlere katılımının güçlendirilmesi ve karar alma mekanizmalarına katılımlarının artırılması, Türkiye için önemli gündem maddelerinden biridir. Bu amaçla, sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarını desteklemek için devlet tarafından hibeler sağlanmaktadır. Ayrıca devlet, sivil toplum kuruluşları tarafından yapılan bireysel projelere mali destek sağlamaktadır.

BUS Taahhüt 2: Yaşlıların topluma tam entegrasyonunu ve katılımını sağlamak

Yaşlıların olumlu imajını teşvik etmek

Toplumda üretilen yaşlı imajı, kültürün bir parçasıdır. Ancak toplumda üretilen yaşlı imajına en önemli katkı kitle kültürü ve popüler kültür ürünlerinde kendini göstermektedir. Toplumdan yansıyan ancak bu kültür ürünlerine yansımalarıyla süregelen bu imajlar genellikle yaşlıyı tektipleştirmekte ve yaş ayrımcılığını beslemektedir.

Aktif ve sağlıklı olma, üretkenlik gibi yeni yaşlanma eğilimleri yaşlıların olumlu imajını teşvik etmektedir. Buna yönelik olarak uygulanan politika araçlarından biri Sağlık Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın hazırladığı kamu spotlarıdır. Bu kamu spotlarında yaşlılıkla ilgili bilgelik, sağlıklı yaşlanma, kuşaklararası ilişkiler, sosyal ilişkilerin önemi, demansın önlenmesi gibi konular işlenmektedir. Bunun yanı sıra, yaşlılığa yönelik farkındalığı ve yaşlıların toplumda görünürlüğünü arttırmak için yaşlılar günü, yaşlılar haftası, Dünya Alzheimer Günü gibi özel günlerde de bu tür kamu spotları yayınlanmaktadır. Bu kamu spotları devlet televizyonu ve özel televizyon kanallarında düzenli olarak yer almaktadır.

Yaşam Memnuniyeti Araştırması

Türkiye’de 2003 yılından itibaren her yıl düzenli olarak TÜİK tarafından “Yaşam Memnuniyeti Araştırması” yapılmaktadır. Bu çalışmanın temel amacı; bireyin genel mutluluk algısını, toplumsal değerlerini, temel yaşam alanlarındaki genel memnuniyetini ve kamu hizmetlerinden memnuniyetini ölçmek ve bu memnuniyet düzeyinin süreç içindeki değişimini takip etmektir. Bu araştırmada; mutluluk, yaşam memnuniyeti düzeyi, temel yaşam alanlarındaki memnuniyet, eğitim, sağlık, asayiş, adli, ulaştırma, belediye/il özel idare hizmetlerinden memnuniyet, çevre güvenliği, umut düzeyi, toplumsal baskı algısı gibi konularda veriler yer almaktadır. Söz konusu araştırmada 2020 yılında cinsiyet ve yaş grubu durumuna göre mutluluk düzeyi incelendiğinde yaş grupları arasında en mutlu olanların 65 yaş üstü kesim olduğu görülmektedir (Tablo 1). İnsanların yaşı ilerledikçe mutlu olanların oranı düşmekte, 65 yaş üstü grupta tekrar keskin bir yükseliş yaşandığı görülmektedir. Elbette yaşanan bu yükselişin hem sosyolojik hem de psikolojik nedenleri söz konusu olmaktadır.

Tablo 1. Cinsiyet ve yaş grubu duruma göre mutluluk düzeyi, 2020

	Mutluluk düzeyi (%)		
	Mutlu 2020	Orta 2020	Mutsuz 2020
Cinsiyet			
Erkek	43,2	39,2	17,6
Kadın	53,1	35,4	11,5
Yaş grubu			
18-24	47,1	38,6	14,2
25-34	46,8	38,1	15,1
35-44	45,4	39,4	15,2
45-54	46,2	38,5	15,3
55-64	49	36,5	14,5
65+	57,7	30,4	11,8

Kaynak: TÜİK, Yaşam Memnuniyeti Araştırması, 2020

Yaşlılık ve sürdürülebilir kalkınma amaçları eğitimi

BM Nüfus Fonu Türkiye Ofisi ile Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü işbirliği ile 9-13 Aralık 2019 ile 25-27 Kasım 2020 tarihleri arasında yaşlılık olgusu üzerine veri temelli yaşlılık politikalarının üretilmesine katkı sağlamak ve kurumsal alt yapı çalışmalarının önemine dikkat çekmek amacıyla eğitimler düzenlenmiştir. Bu doğrultuda, yaşlı nüfusa ilişkin demografik göstergeler ile aktif yaşlanma, yaşlı sağlığı, yaşlılıkta cinsiyet eşitliği vb. konular, yaşlılık politikaları ve sürdürülebilir kalkınma ile ilişkilendirilerek kamu kurum ve kuruluşlarından temsilcilerine veriye dayalı politikalar geliştirebilmeleri için farkındalık eğitimleri verilmiştir.

Yaş dostu çevre ve konut

Yaşlı bireylerin aktif olarak kapasitelerinin, yeteneklerinin farkına varan, ihtiyaçlarına ve seçimlerine karşılık verebilen, fikirlerine ve yaşam tarzlarına saygı gösteren, kırılğan olanları mutlak koruyan, toplum yaşamının her alanına katılmayı teşvik eden her tür politika ve hizmet sağlıklı yaşlanma için çok önemli katkılar sunmaktadır. Bu tür politika ve hizmetlerin gerekliliklerini yerine getiren yaşlı dostu yaşam alanlarını oluşturmaya yönelik uygulamalar Türkiye’de son on yıl içinde hız kazanmıştır. Özellikle 2005 yılında kabul edilen 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun ile Türkiye tarafından 2009 yılında taraf olunan BM Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme’nin buna büyük katkısı olmuştur. Sözleşmeyle birlikte, yaşlı ve engelli bireyler de dahil olmak üzere toplumun tüm kesimi için daha erişilebilir bir Türkiye hedefi ile gerek iç hukukta gerekse uygulamaya yönelik idari ve siyasi bir takım önlemler alınmıştır.

2011 yılında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın kurulması ile Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü’ne bağlı Erişilebilirlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı kurulmuş, engelli ve yaşlı bireylerin hak ve hizmetlere erişiminde yaşadıkları sorunların çözümüne yönelik birçok yasal ve idari çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda, 3194 sayılı İmar Kanunu, 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun, 634 sayılı Kat Mülkiyeti Kanunu vb. kanunlarda yapılan değişikliklerle, fiziksel ve yapısal çevre ile toplu taşıma araçlarının erişilebilirliğine ilişkin bir takım hükümler getirilmiştir. Erişilebilirlik standartlarının uygulanmasının izlenmesi ve denetiminin yapılması için denetleme faaliyetleri her ilde “Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Komisyonları” tarafından yapılmaktadır.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından erişilebilirlik konusunda bilgi ve bilinçlendirmeyi arttırmak amacıyla Türkiye Belediyeler Birliği işbirliğiyle ülke genelinde yerel yönetimlerin üst düzey yöneticileri ve teknik elemanlarına yönelik “Ulaşılabilirlik Bölgesel Paylaşım Toplantıları” yapılmaktadır. Erişilebilirlik kültürünün oluşması, mevzuatta yer alan yükümlülüklerin yerine getirilmesi ve yapılacak uygulamaların standartlara uygun şekilde hayata geçirilmesi için bu toplantılar kapsamındaki eğitimler 2011 yılından bu yana devam etmektedir.

Türkiye’de engelsiz ve yaş dostu mekanların tasarlanmasına yönelik farkındalık son yirmi yıl içinde önemli derece artmıştır. Bu kapsamda Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nce 2021 yılı içerisinde gerçekleştirilen faaliyetlerden bazıları şu şekildedir:

- Yaşlıların karşılaşılabileceği düşme ve kazaların asgari düzeye indirilmesi için konut içinde yapılması gereken düzenlemeler 634 sayılı Kat Mülkiyeti Kanunu kapsamında

maliklerce uygulanabilmektedir. Çevreye yönelik düzenlemeler ise ilgili kurumlar ve Belediyelerce yapılmaktadır. Bu doğrultuda, Türk Standardları Enstitüsü (TSE) ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın ortak çalışmaları neticesinde "TS 13882 Yaya Yürüme Yüzeylerinin Sınıflandırma Kuralları: Temel Gereklilikler ve Değerlendirme Yöntemleri Standardı" 30.09.2019 tarihinde yayımlanmıştır. Standardın uygulanmasına yönelik ölçüm tedbirleri teknik koşullarının belirlenmesi için Sivas Cumhuriyet Üniversitesi ile çalışmalar devam etmektedir.

- Yukarıda bahsedilen standartla ilgili Çevre ve Şehircilik Bakanlığı birim temsilcilerine gerekli bilgilendirmeyi yapmak üzere bir sunum yapılmıştır. Konu ile ilgili iki Bakanlığın ortak çalışmaları devam etmekte olup, Eylül ayı içinde ikinci bir toplantı düzenlenmesi planlanmıştır.
- Çevreye yönelik düzenlemeler kapsamında "Erişilebilirlik Atölyeleri: Kaldırımlar" adı altında atölyeler düzenlenmiş ve toplam 25 atölyede belediyelerin kaldırım yapım ve onarım işlerinde çalışan 637 mimar, mühendis ve tekniker ile yönetici katılım sağlanmıştır.
- Yeni inşa edilecek binalarda zemin kaplama malzeme seçiminin ve yaya yürüme yüzeylerinin uygunluğunun sağlanması için Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın ilgili birimleri ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın ilgili birimleri ortak bir çalışma yürütmektedir.

Hızla değişen ve gelişen teknolojik ilerlemeler ve yenilikçi yaklaşımlar günümüzde şehir yaşamı üzerinde güçlü bir dönüştürücü etkiye sahiptir. Bu bağlamda, herkes için yaşanabilir ve sürdürülebilir bir yaşam alanı oluşturulması için sürekli olarak yeni gelişmeleri takip edebilen bir araç olarak görülen "Akıllı Şehir" kavramı ülkelerin ilgisini çekmekte, ülkeler değişen koşullara hazırlıklı olma, bu dinamik sürece uyum sağlama ve yön verebilmeye yönelik özel çaba ortaya koymaktadır. Ülkemizde de benzer bir motivasyonla, Akıllı Şehir politikalarına ulusal katmanda bütüncül bir bakış açısı getirmek amacıyla Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından "**2010-2023 Ulusal Akıllı Şehirler Strateji ve Eylem Planı**" hazırlanmıştır. Politika belgesi kapsamında "Hayata Değer Katan Yaşanabilir ve Sürdürülebilir Şehirler" vizyonu ile 4 stratejik amaç, 9 hedef ve 40 eylem belirlenmiştir. Türkiye'nin Akıllı Şehir dönüşümüne yön vererek sosyal, ekonomik ve çevresel gelişimine ivme kazandıracak olan Eylem Planı'nda engellilerin ve yaşlıların sosyal ve ekonomik hayata etkin bir şekilde dâhil olabilmesine yönelik yürütülecek faaliyetler aşağıdaki gibidir:

- "17.1: Kentsel hizmetlere engelli, yaşlı, hareket kısıtlılığı olan özel ihtiyaç grupları gibi toplumun dezavantajlı kesimlerinin de erişilebilirliği sağlanacaktır." stratejik amacı kapsamında "17.1.1: Kentsel hizmet alanlarının dezavantajlı grupların ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi için standart geliştirilecektir."
- "17.1.2: Dezavantajlı grupları dikkate alan planlama, mimari çözüm ve kentsel tasarımlar yapılacaktır."
- "5.5: Kentsel ulaşım sisteminde hareket kısıtlılığı olanların ihtiyaçlarını da dikkate alan yaya ve taşıt ulaşım bütünlüğüne yönelik standart ve tasarım projelerinin hazırlanması ve uygulanması sağlanacaktır." stratejisi kapsamında "5.5.1: Ulaştırma hizmetlerinin hareket kısıtlılığı bulunanlar tarafından da kullanılabilmesine yönelik standartlar geliştirilecektir."

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı tarafından hazırlanan "**Ulusal Akıllı Ulaşım Sistemleri Strateji Belgesi (2014-2023) ve Eki Eylem Planı (2014-2016)**"nda;

- “Ulaşım altyapısının yaşlılara, çocuklara ve engellilere daha etkin ve güvenli hizmet verecek şekilde düzenlenmesi.”
- “Toplu taşıma filolarının yaşlılara, çocuklara ve engellilere daha etkin ve güvenli hizmet verecek şekilde düzenlenmesi.” stratejik amaçları yer almaktadır.

Bu kapsamda, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı koordinatörlüğünde 16 Ağustos 2017- 26 Eylül 2019 tarihleri arasında “**Türkiye’de Yolcu Taşımacılığı Hizmetlerinin Erişilebilirliği Projesi**”² gerçekleştirilmiştir. Proje; yaşlıların, engellilerin ve yayalar da dâhil olmak üzere yolcu taşıma hizmetlerinden faydalanan diğer hareket kısıtlılığı olan insanların hareket kabiliyetini geliştirmeyi amaçlamıştır. Proje kapsamında ilgili bakanlıklar, kurumlar, özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve üniversitelerin temsilcilerinin görev aldığı ve alt çalışma gruplarından oluşan “erişilebilir ulaşım hizmetleri platformu” kurulmuştur. Projenin diğer çıktıları; eylem planları, pilot projeler, eğitimcilerin eğitimi, iletişim kampanyaları ve farkındalığı artırıcı faaliyetlerdir.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı 2018-2022 Stratejik Planı’nda “Yaşlılar, engelliler ve çocuklar öncelikli olmak üzere toplumun farklı kesimleri için yaşanabilirliğini artırmayı hedefleyen; fırsat eşitliğini ve hakkaniyeti gözeterek mekânsal planlama ve kentsel tasarım uygulamaları hayata geçirilecektir.” ve “Kentsel tasarım ilkeleri ve uygulamaları; engelli, yaşlı, hareket kısıtlılığı olanlar gibi özel ilgi bekleyen kesimlerin hizmetlere erişimini kolaylaştırmak üzere geliştirilecektir” denilmektedir.

Kamu politika ve uygulamalarını Kalkınma Planlarında yer alan politika ve öncelikler temelinde ortaya koyarak bütçe sürecini başlatan ve kaynak tahsislerini yönlendiren bir programlama aracı olan **Orta Vadeli Program 2018-2020 döneminde**; “Engellilerin ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının artırılması için sosyal ve fiziki çevre şartları iyileştirilmeye devam edilecektir.” politikası yer almaktadır.

Ayrıca yerel yönetimler düzeyinde Dünya Sağlık Örgütü’nce başlatılan “Yaş Dostu Kentler Ağı”na katılmaya yönelik girişimler de bulunmaktadır. Bu girişimler sınırlı sayıda Belediye tarafından gerçekleştirilmiş olmakla birlikte, son yıllarda bu konudaki farkındalığın artmasıyla diğer yerel yönetimler de girişimde bulunmak üzere çalışmalar yapmaktadır.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Yerel Yönetimler Kurulu Başkanlığı tarafından yürütülen Belediyelere Yönelik Hizmet Rehberleri Hazırlama Projesi kapsamında; belediyelerin engelliler ve yaşlıların hizmet ihtiyaçlarına dikkat çekmek, engelliler ve yaşlılara yönelik hizmetleri planlamak ve geliştirmek, hizmet kalitesini artırmak, geleceğe yönelik vizyon oluşturabilmek için “**Belediyeler İçin Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Rehberi**” (2020) hazırlanmıştır.

Türkiye’de bireyin alıştığı ortamda, aktif ve sağlıklı yaşlanması için son yıllarda önemi artan bir diğer konu yaşlı dostu hastanelerdir. Nitekim Sağlık Bakanlığı tarafından yayımlanan 2015-2020 Türkiye Sağlıklı Yaşlanma Eylem Planı ve Uygulama Programında yer alan yaşlı bireyler için sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi hedefinin gerçekleştirilmesine ilişkin etkinlikler arasında “yaşlı dostu merkez kavramının birinci, ikinci ve üçüncü basamakta oluşturulması ve yaygınlaştırılması” sayılmıştır. Bu kapsamda, Türkiye’de çeşitli kamu ve özel sağlık kurum ve kuruluşları, bu alana yönelik çeşitli düzeylerde çalışmalar yürütülmektedir. Örnek olarak İzmir Urla Devlet Hastanesi ve Bayındır İçerenköy Hastanesi yaşlı dostu hastane kriterleri doğrultusunda organize edilmiştir. Ayrıca kamu kurumları, sivil toplum örgütleri ve

² <https://sgb.uab.gov.tr/turkiye-de-yolcu-tasimaciligi-hizmetlerinin-erisilebilirligi>

akademisyenlerin katılımıyla 3 Aralık 2019 tarihinde “Yaşlı Dostu Hastane Çalıştayı” ile 19 Eylül 2019 tarihinde “Yaşlı Dostu Hastane ve Sağlık Uygulamaları Sempozyumu” gerçekleştirilmiştir.

2022 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı kapsamında gerçekleştirilecek faaliyetler arasında yaşlı dostu çevre düzenlemesine ilişkin şu eylem yer almaktadır:

- Yaşlıların karşılaşılabileceği düşme ve kazaların asgari düzeye indirilmesi için konut içi ve çevreye yönelik düzenlemeler yapılması ve bu amaçla "Yaşlılarda Ev Kazalarının Nedenleri ve Önlenmesi Sempozyumu" nun gerçekleştirilmesi.

BUS Taahhüt 8: Yaşlanan bir toplumda toplumsal cinsiyet yaklaşımını yaygınlaştırmak

Türkiye’de kadınların ekonomik ve sosyal yaşama katılımlarının güçlendirilmesi; hak, fırsat ve imkanlardan eşit şekilde yararlanmalarının sağlanması; kadın erkek fırsat eşitliğinin tüm ana plan ve politikalara yansıtılması amacıyla Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı koordinesinde hazırlanan 2018-2023 “Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı”na³ ilişkin detaylı bilgi için “Onurlu yaşlanmanın sağlanması” başlıklı bölüme bakınız.

BUS Taahhüt 9: Yaşlı bireylere bakım sağlayan aileleri desteklemek ve aile üyeleri arasında nesiller arası dayanışmayı teşvik etmek

Nesiller arası dayanışmayı sürdürmek, geliştirmek ve gönüllülük

İnsan ömrünün uzamasıyla beraber bugün birçok kuşak bir arada yaşıyor. Kuşakların birbirini daha iyi tanımaları için ülkemizde kuşaklararası birçok uygulama, proje vb. çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalar genellikle kamu kurumları, eğitim kurumları ve üniversitelerde gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda yapılan bazı örnek projeler şu şekildedir:

Kuşaklararası Dayanışma Projesi: Ankara Üniversitesi Yaşlılık Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (YAŞAM) düzenli olarak “Kuşaklararası Dayanışma” sosyal sorumluluk projesini yürütmektedir. Bu kapsamda, gençlerin ve yaşlıların bir araya geldiği ziyaretler yapılmakta, yaşlılığa ilişkin çeşitli konularda konferanslar düzenlenmekte, huzurevi sakinlerine yönelik farklı programlar gerçekleştirilmekte, gençlerin ve yaşlıların çeşitli etkinliklerle bilgi ve deneyim paylaşımında bulunmaları sağlanmaktadır.

Nesiller Buluşuyor Projesi: Kuşaklararası dayanışmanın güçlendirilmesi, çocuk, genç ve yaşlılarımızın birlikte sosyal yaşama katılımlarının güçlendirilmesi ve tecrübe odaklı öğrenmenin sağlanması amacıyla huzurevlerinde kalan yaşlılar ile korunma ve bakım altındaki çocukların bir araya geldiği çeşitli etkinlikler düzenlenmektedir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından 2017 yılında başlatılan proje kapsamında 2019 yılı sonu itibarıyla 13.514 çocuk ve 13.011 yetişkini bir araya getiren 847 etkinlik yapılmıştır. “2020-2030 Yaşlanma Vizyon Belgesi” kapsamında “yaşlılar ve çocukları/torunları arasındaki iletişim ve kuşaklararası dayanışmayı desteklemek” üzere bu projenin sürekliliğinin sağlanması planlanmaktadır. Belge kapsamında yaşlı bireylerin toplumsal hayata tam ve etkin katılımlarının sağlanması ve kuşaklar arası dayanışmanın arttırılmasına yönelik belirlenen eylemlerden bazıları şöyledir:

³ <https://www.aile.gov.tr/media/6315/kad%C4%B1n%C4%B1n-gue%C3%A7lenmesi-strajesi-belgesi-ve-eylem-plan%C4%B1-2018-2023.pdf>

- Yaşlılar ve çocukları/torunları arasındaki iletişim ve kuşaklararası dayanışmanın desteklenmesi,
- Yaşlıların deneyimlerinin gelecek nesillere aktarılmasına ilişkin programların teşvik edilmesi,
- Yaşlı yalnızlığının giderilmesine yönelik çalışmaların yapılması.

Siz Küçükken Biz Büyürken Projesi: İzmir ilinde lise öğrencileri ve Ege Üniversitesi 60+ Tazelenme Üniversitesi'ndeki yaşlılar proje kapsamında 2018 yılında bir araya gelerek birbirlerine öğretmek istedikleri oyunları belirlemiş ve 9 ay boyunca her ay farklı bir lisede bir araya gelerek bu oyunları oynamışlardır. Bu etkinliklerde 50 genç ve 50 yaşlıdan oluşan grup, kendi kuşaklarının oyunlarını birbirlerine öğretmişlerdir. Projenin kapanışı, 28 Mayıs Dünya Oyun Günü'nde Kuşaklararası Oyun Şenlikleri ile yapılmıştır.⁴

Taze Yol Arkadaşım Projesi: Akdeniz Üniversitesi 60+ Tazelenme Üniversitesi öğrencileri ve Akdeniz Üniversitesi Gerontoloji Bölümü öğrencileri arasında başlatılmış olan yeni bir eğitim ve öğretim girişimidir. Genç ve yaşlı öğrenciler gerontolojik konular öğrenmekte ve öğrendiklerini birbirleriyle paylaşmaktadırlar.⁵

Gençlerle Genç Yaş Al Projesi: Mersin Alzheimer Derneği tarafından Gençlik ve Spor Bakanlığı'nca yürütülen "Gençlik Projeleri Destek Programı" çerçevesinde gerçekleştirilen Proje; Covid-19 nedeniyle toplumdan izole olan yaşlı bireyler ile üniversite öğrencilerini ve gönüllüleri bir araya getirmektedir. Proje kapsamında gerçekleştirilecek faaliyetlerle kuşaklararası iletişimin sağlanarak daha güçlü bir toplumun yaratılması amaçlanmaktadır.

Yaşlı bireylerin gönüllülük hareketlerine katılması; bireylerin yalnızlıklarını gidermesi, yetki alma isteği, aitlik hissi, sosyalleşme ihtiyacı, entelektüel düzeyin geliştirilmesi, tecrübelerin paylaşılması, yeni bilgilerin öğrenilmesi, yeteneklerin geliştirilmesi, toplumsal rollerin ve statünün değiştirilmesi gibi birçok konuda katkı sağlamaktadır. Genel olarak ülkemizde gönüllülük faaliyetleri çok yaygın olmamakla birlikte yaşlıların gönüllülük faaliyetlerine katıldığı kamu kurumları, yerel yönetimler ve eğitim kurumları tarafından gerçekleştirilen çeşitli projeler bulunmaktadır.

Gönül Komşusu Projesi: Proje, evde bakım ihtiyacı duyan yaşlı bireylerin eğitim almış komşuları tarafından rehabilite edilmeleri, hayata ve sosyal yaşama bağlanmalarını sağlamayı içermektedir. Etimesgut Belediyesi, Etimesgut Şehit Sait Ertürk Devlet Hastanesi ve Türkiye Evde Sağlık ve Sosyal Hizmetler Derneği (EVSAD) işbirliği ile gerçekleştirilen proje kapsamında, gönüllüler yaşlı bireylere günlük yaşam aktivitelerinde ve enstrümantal günlük yaşam aktivitelerinde destek olmaktadır. 2020-2030 Vizyon Belgesi'nde bu projenin önümüzdeki yıllarda yaygınlaştırılması planlanmaktadır.

Yerel yönetimler tarafından da gönüllülük faaliyetleri yürütülmektedir. Örneğin, Kadıköy Belediyesi tarafından Gönüllü Eğitim ve Danışma Merkezi kurulmuş ve bünyesinde gönüllü evleri, gönüllü konseyi, sanatsal ve kültürel etkinlikler vb. çalışmaların planlanması ve yürütülmesinde çoğunlukla ileri yaşta bireyler yer almıştır. Bir diğer örnek ise Antalya Valiliği, Antalya Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı bünyesindeki birimlerde 60 yaş ve üzeri bireylerin haftada 3 gün, günde 4 saat gönüllü çalışmasını içermektedir. Karşılıklı öğrenmenin olduğu bu programlar, yaşlı bireylerin toplumsal sorumluluk bilincini kuramsal ve uygulamalı olarak

⁴ <http://www.ortakdegerlerhareketi.com/deger-haberleri/siz-kucukken-biz-buyurken>

⁵ <http://yacumer.akdeniz.edu.tr/60-tazelenme-universitesi-projesi/taze-yol-arkadasim-60/>

kazandırma ve uygulama sırasında iş birliği, dayanışma, etkili iletişim ve öz değerlendirme becerilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bunun yanı sıra bazı sivil toplum örgütleri tarafından yaşlı bireylerin gönüllü olduğu bu tür sivil faaliyetler yürütülmektedir.

Türkiye'de yaşlılara yönelik kutlamalar

Türk Hükümeti ve ülke genelindeki kuruluşlar ve bireyler, yaşlıların Türk halkına, işyerlerine ve topluma geçmişteki ve günümüzdeki değerli katkılarını takdir etmenin bir aracı olarak her yıl 1 Ekim'de Uluslararası Yaşlılar Günü'nü kutlamaktadır. Bu kapsamda Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, akademi, sivil toplum kuruluşları ve kamu kurumu yetkililerinin katılımıyla 1 Ekim 2020 tarihinde “COVID-19 Süreci, Yaşlanma ve Yaşlılığa Bakış” konulu bir konferans düzenlemiştir. 2 Ekim 2018 tarihinde Bakanlığın ve Ankara Üniversitesi Yaşlılık Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (YAŞAM) işbirliği ile “Yaşlı Refahı için Yaşlı Hakları” konulu bir konferans düzenlenmiştir.

Bunun yanı sıra, 18-24 Mart haftası ülke genelinde her yıl “Yaşlılar Haftası” olarak kutlanmaktadır. Yaşlılar Haftası, yaşlanma konusunda farkındalık yaratmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda, ülke genelinde kamu kurumları, sivil toplum ve yerel topluluklar tarafından yaşlıların olumlu imajını geliştirmek için etkinlikler düzenlenmektedir.

Yaşlılık konusunda toplumsal farkındalığın artırılmasına yönelik olarak kutlanan diğer özel günler arasında; 15 Haziran “Dünya Yaşlılara Yönelik Suiistimallerin ve Kötü Muamelelerin Önlenmesi Günü”, 29 Nisan “Avrupa Nesiller Arası Dayanışma Günü” ve 21 Eylül “Dünya Alzheimer Günü” yer almaktadır.

BUS Taahhüt 10: Bölgesel işbirliği yoluyla bölgesel uygulama stratejisinin (BUS) uygulanmasını ve izlenmesini teşvik etmek

Cok taraflı işbirliği

BUS Taahhüt 1’de bahsedilen “2020-2030 Yaşlanma Vizyon Belgesi” kapsamında belirlenen hedeflerden bir tanesi uluslararası ve bölgesel iş birliğinin güçlendirilmesinin destekleneceğine ilişkindir. Bu hedef kapsamında yer alan politika önlemleri şu şekildedir:

- Uluslararası iş birliği ile gerçekleştirilen proje, konferans, iyi uygulamaların ve deneyimlerin paylaşımı gibi çalışmalara yaşlılık boyutunun dahil edilmesi ve yaşlılık konusunda gerçekleştirilen uluslararası aktivitelere katılımın teşvik edilmesi,
- Uluslararası iş birliği ve kalkınma süreçlerinin yaşlılar açısından kapsayıcı bir şekilde yürütülmesinin sağlanması,
- Sektörel bazda uluslararası kuruluşlarla yaşlanma konusunda kapsayıcı çalışmaların güçlendirilmesi.

Türkiye, Cenevre'deki Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu Yaşlanma Daimi Çalışma Grubu toplantılarının aktif bir katılımcısıdır. Çalışma Grubu, bireysel ülkelerin durumunu ve farklı ihtiyaçlarını dikkate alarak, yaşlanma konusunda uluslararası işbirliği, deneyim alışverişi ve politika tartışmaları için bir platform sağlamaktadır. Çalışma Grubunun yıllık toplantısı, MIPAA ile ilgili çeşitli faaliyetleri takip etmek ve yaşlılık alanında yapılan çalışmalara katılmak için etkili bir mekanizmadır.

Türkiye ayrıca, çocuk, kadın, engelli gibi diğer dezavantajlı gruplarla birlikte yaşlılar ve nüfusun yaşlanması ile ilgili olarak da ülkelerle karşılıklı işbirliği konularında ikili ilişkiler

kurmayı amaçlamaktadır. 2020’de Çad Cumhuriyeti ve 2021’de Cezayir, Filistin ve Gabon Cumhuriyeti ile ilgili konularda bilgi alışverişini desteklemek için mutabakat zaptı imzalanmıştır.

1.2. Küresel/BM çapında kampanyalar

BM Yaşlanma Üzerine Açık Uçlu Çalışma Grubu Faaliyetleri

Türkiye, Açık Uçlu Yaşlanma Çalışma Grubu (OEWGA) oturumlarına 2018 yılından bu yana katılmaktadır. Her yıl New York'ta düzenlenen toplantıya Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı temsilcilerinin de aralarında bulunduğu Türk Delegeler katılım sağlamaktadır. Türkiye, OEWGA Başkanı tarafından talep edilen hak ve tavsiye alanlarına ilişkin yol gösterici sorular için yazılı bilgi sunmaktadır. Genel Görüşmede ayrıca bir ülke beyanı sunulmakta ve Delegeler gündem doğrultusunda yan etkinliklere ve panellere katkı ve katılım sağlamaktadır. 9. ve 10. oturumlarda Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'ndan bir uzman yardımcısı panelist olarak sırasıyla “Özerklik ve Bağımsızlık” ve “Sosyal Koruma ve Sosyal Güvenlik” konularında sunum yapmıştır.

OEWGA tartışmaları, yasadaki ve uygulamadaki eşitsizlikleri belirlememize olanak tanımakta ve yaşlıların insan hakları için hangi değişikliklerin yapılması gerektiğini konusunda yol gösterici olmaktadır. Yaşlılığın kendine özgü özellikleri dikkate alındığında, mevcut insan hakları çerçevesinin nerede yetersiz kaldığının ve eksik olan uygun ve etkili önlemlerin neler olduğu hususu Türkiye için kritik öneme sahip konular arasındadır.

Türkiye’de yaşlı bireylerin insan haklarının korunmasına yönelik ulusal politika ve önlemlere “Onurlu yaşlanmanın sağlanması” başlıklı 3. bölümde yer verilmiştir.

1.3. Bireylerin yaşamları boyunca fiziksel, zihinsel ve sosyal refah potansiyellerini gerçekleştirmelerine ve topluma katılmalarına ve katkıda bulunmalarına katkıda bulunmak için son 20 yıldaki en önemli politika başarısı

Son 20 yılda en önemli politika başarısı

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yaşlılık alanındaki politika, program ve hizmetlere yön verecek “**2020-2030 Yaşlanma Vizyon Belgesi**” başlıklı üst düzey bir politika belgesi hazırlanmıştır. Yaşlanma Vizyon Belgesi, insanların yaşamlarının her döneminde aktif yaşlanma sürecine etkin olarak katılımlarının sağlanması, yaşlı haklarının güçlendirilmesi, hak ve sosyal içerme temelli yaklaşımla yaşlılara yönelik yeni hizmet ve destek modellerinin geliştirilmesi, kuşaklararası dayanışmanın güçlendirilmesi, aile ve toplum odaklı bir anlayışla yeni bir vizyonun ortaya konulmasını amaçlamaktadır. Vizyon Belgesinde yaşlı bireylere yönelik aktif yaşlanma, bakım ekonomisi, yaşlı bakım hizmetleri ve yaşam kalitesi, yaşlılık ekonomisi, yaşlı hakları ile yaşlı dostu kentler ve yerel yönetimler olmak üzere 6 politika alanı belirlenmiştir. İlgili paydaşların da katkı ve katılımıyla belgede yer alan konulara ilişkin 21 hedefe yönelik 63 eylem belirlenmiştir. Bu kapsamda, Vizyon belgesini temel alan “**Eylem Planı**” hazırlık çalışmaları devam etmektedir. Vizyon Belgesi’nin 5 yıllık eylem planları ile uygulanması ve izlenmesinin yapılması planlanmaktadır.

Son 20 yılda yaşlanmaya ilişkin bakış

Türkiye’de son yirmi yılda yaşlı imajında olumlu yönde büyük gelişmeler kaydedilmiştir. Önceki yıllarda yaşlı bireyler daha çok bakıma/yardıma muhtaç olarak görülmekteydi. Günümüz Türkiye’sinde özellikle üçüncü yaş popülasyonunun genişlemesi ile birlikte aktif, çok yönlü, üretken, sağlıklı ve mutlu yaşlı imajı ön plana çıkmaktadır. Bu imajın geliştirilmesinde sağlık hizmetlerinde ve teknolojiye yaşanan gelişmelerin yanı sıra Sağlık Bakanlığı’nın hastalıkların önlenmesi ve sağlığın geliştirilmesine yönelik kampanyaları da etkili olmuştur.

Son yıllarda olumlu yaşlı imajının oluşmasına önemli katkısı olan diğer iyi uygulamalar ise 3. Yaş Üniversitelerinin yaygınlaşması ve yaşam boyu öğrenme programlarının artmasıdır. Bu tür programlar yaşlı bireyin toplumda görünür olmasını sağlarken, sosyal ilişkilerinin gelişmesine ve öğrenen, üreten ve fiziksel olarak hareketli dolayısıyla bağımsız yaşlı imajına büyük katkı sağlamıştır.

Önümüzdeki yıllarda da hayat boyu öğrenme ile aktif ve sağlıklı yaşlanmaya yönelik bu tür programların yaygınlaştırılması planlanmaktadır. Bu kapsamda, 2020-2030 Yaşlanma Vizyon Belgesi’nin “Aktif Yaşlanma” ve “Bağımsız Yaşam” başlıklı hedefleri altında 50 yaş ve üstü bireylerin beklenen yaşam sürelerinin sağlıklı bir şekilde geçirilmesi ve hayat boyu öğrenme ile yaşlı bireylerin bağımsız, sağlıklı ve güvenli yaşam sürecinin desteklenmesi için bir takım çalışmaların yapılması öngörülmüştür. Hayat boyu öğrenmeye ilişkin raporun “daha uzun çalışma yaşamı ve çalışma yeteneğinin teşvik edilmesi” başlığı altında detaylı bilgi verilmiştir.

Geleceğe yönelik eylemler

Yaşlanmaya ilişkin bakışa katkı sağlamak ve yaşlı ayrımcılığından kaçınmak için geleceğe yönelik planlanan eylemler;

- Yaşlılık konusunda hak temelli yaklaşımlar konusunda kamuoyu bilinçlendirme ve farkındalık çalışmalarının yapılması,
- Temsil edilme hakkı kapsamında yaşlıların kent konseyi ve belediye meclisi gibi karar mekanizmalarında temsiliyetinin sağlanmasının desteklenmesi,
- Yaşlı bakımı, yaşlının bağımsız olarak kararlarını verebilmesi, saygın bir yaşam, ihmal ve istismar gibi konularda yaşlılarla çalışan profesyonellere eğitimlerin verilmesi,
- Yaşlı haklarının korunması ve geliştirilmesine yönelik Yaşlı Hakları Belgesi’nin hazırlanması,
- Yaşlı hakları belgesi doğrultusunda mevzuatta yaşlılara yönelik iyileştirici düzenlemelerin yapılması,
- Aktif yaşlanma ve sosyal içerme perspektifi ile yaşlılara yönelik hayat boyu öğrenme imkânlarının yaygınlaştırılması,
- Aktif yaşlanma, sosyal içerme ve dijital dönüşüm süreçleri çerçevesinde yaşlılara yönelik dijital ve finansal okuryazarlık imkânlarının yaygınlaştırılmasını içermektedir.

Hedef 2:Daha uzun çalışma yaşamı ve çalışma yeteneğinin teşvik edilmesi

2.1 RIS taahhütleri 3, 4, 5, 6, 8 ve 10 ve Lizbon Deklarasyonunun hedefleri uyarınca yaşlı çalışanların istihdamında saklı potansiyeli tanımaya ve her yaştan çalışanın maksimum katılım fırsatlarını teşvik etmeye yönelik işgücü piyasası stratejileri geliştirmek için önlemler

BUS Taahhüt 3: Nüfusun yaşlanmasına cevap verecek adil ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi teşvik etmek

Yaşlı çalışanlara ayrımcılık yapılmamasına ilişkin mevzuat

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 10. maddesinde kanun önünde eşitlik ilkesine ve ayrımcılık yasaklarına yer verilmiştir. Anayasa'nın 10. maddesi uyarınca "Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir." 2010 yılında yapılan yasal düzenlemeyle Anayasa'nın 10. maddesinde "çocuklar, yaşlılar, engelliler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmayacağı" ifadesi eklenmiş ve dezavantajlı kabul edilen gruba yönelik pozitif ayrımcılık ilkesi kabul edilmiştir.

4857 sayılı İş Kanunu'nun "Eşit Davranma İlkesi" başlığını taşıyan 5. maddesinde de iş ilişkisinde dil, ırk, cinsiyet, engellilik, siyasal düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplere dayalı ayırım yapılamayacağı öngörülmüştür. Buna göre işveren, esaslı sebepler olmadıkça tam süreli çalışan işçi karşısında kısmi süreli çalışan işçiye, belirsiz süreli çalışan işçi karşısında belirli süreli çalışan işçiye farklı işlem yapamaz. Biyolojik veya işin niteliğine ilişkin sebepler zorunlu kılmadıkça, bir işçiye, iş sözleşmesinin yapılmasında, şartların oluşturulmasında, uygulanmasında ve sona ermesinde, cinsiyet veya gebelik nedeniyle doğrudan veya dolaylı farklı işlem yapılamaz. Aynı veya eşit değerde bir iş için cinsiyet nedeniyle daha düşük ücret kararlaştırılmaz. İşçinin cinsiyeti nedeniyle özel koruyucu hükümlerin uygulanması daha düşük bir ücretin uygulanmasını haklı kılmaz.

6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu'nda da, işçilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınması, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada ayrımcılığın önlenmesi ve bu ilkeler doğrultusunda faaliyet göstermek kanunun amacına ilişkin 1. maddede yer almıştır. Kanunun 3. maddesinde de eşitlik ilkesine ilişkin ilkeler ve yükümlülükler öngörülmüştür (m.3/1). Bu hükümde de Anayasa'nın 10. maddesinde öngörülen kanun önünde eşitlik ilkesine yer verilmiş, ayrıca "servet, doğum, medeni hal, sağlık durumu, engellilik ve yaş temellerine dayalı ayrımcılığın yasak olduğu hükme bağlanmıştır (m.3/2).

Yaşlıların bilgi teknolojileri okuryazarlığını artırmak

Küresel ölçekte yaşanmakta olan dijital dönüşüme daha fazla dahil olmak ve ülkemizin bu süreçten mümkün olduğunca faydalanmasını sağlamak amacıyla Türkiye Cumhuriyeti Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından **2015-2018 Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı** hazırlanmıştır. Strateji, ülkemizin önemli gündem maddelerinden olan büyüme ve istihdamı odak alarak bilgi toplumunun ülkemiz açısından dikkate alınması gereken sekiz ana başlığını politika gündemine taşımaktadır. Söz konusu üst düzey politika belgesi ile ulaşılmak istenilen hedefler; güçlü bir bilgi teknolojileri sektörü oluşturulması, genişbant altyapılarının sağlıklı bir sektör yapılanmasıyla tesisi, insan kaynaklarının bilgi toplumu gündeminin ihtiyaçları doğrultusunda organizasyonu, toplumun farklı kesimlerinin bilgi ve iletişim teknolojilerinin sağladığı olanaklardan istifadesinde etkinliğin artırılması ve eşitsizliklerin azaltılması, bilgi

güvenliği ve kullanıcı güveninin tesisi, çeşitli toplumsal sorunlarla mücadele noktasında bilgi ve iletişim teknolojileri destekli yenilikçi çözümlerden üst düzeyde yararlanılması, internet girişimciliği ve e-ticaret alanında ekonomik kalkınmaya katkı sunacak bir ekosistem oluşturulması ve son olarak kamu hizmetlerinin sunumunda kullanıcı odaklılığın ve etkinliğin sağlanmasıdır. Strateji Belgesi'nin 2018 hedefleri arasında dezavantajlı kesime yönelik belirlenen hedefler aşağıdaki gibidir:

261. Bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) ile yeni istihdam olanakları sağlamak üzere başta gelişmekte olan bölgelerde olmak üzere çağrı merkezleri gibi uzaktan çalışma yoluyla istihdam yaratmasını sağlayacak yatırımlar teşvik edilecektir. Bu teşviklerde öncelikli olarak dezavantajlı kesimlerin istihdamının artırılması amaçlanacaktır.

271. Bireylerin BİT erişim ve kullanım durumları ile becerileri daha sağlıklı ölçülecektir. Dezavantajlı olarak nitelendirilebilecek orta yaş ve üstü, gelir düzeyi düşük, kadın, engelli, kırsal kesimde veya az gelişmiş bölgelerde yaşayan bireylerin BİT erişim ve kullanım durumları ile becerileri ölçülerek her bir gruba yönelik odaklı politikalar geliştirilmesini mümkün kılacak bir sayısal bölünme endeksi geliştirilecektir.

306. Elektronik kamu hizmetleri kullanıcılara farklı platformlardan, birlikte işler ve bütünleşik bir yapıda, kişisel bilgi mahremiyeti ve bilgi güvenliği sağlanarak sunulacak, vatandaşlardan mükerrer bilgi talep edilmeyecektir. Hizmetlere erişimde dezavantajlı kesimlerin talep ve ihtiyaçları özellikle gözetilecektir. e-Devlet hizmetlerinin sunumunda uluslararası standartlara uyum sağlanacaktır.

Türkiye’de BİT kullanım oranlarının son yıllarda arttığı gözlemlenmektedir (Tablo 2). Bu teknolojilerin, yaşlıların da dahil olduğu dezavantajlı nüfusun önemli bir kısmı tarafından kullanılmaması ülke genelinde sayısal bölünmeye yol açmaktadır. BİT’e erişimde eşitsizliği ifade eden sayısal bölünme çoğunlukla düşük gelir düzeyine sahip, orta yaş ve üstü, engelli, kadın, kırsal kesimde veya az gelişmiş bölgelerde yaşayan bireyleri içermektedir.

Tablo 2. Bilgi ve iletişim teknolojileri kullanım oranları (yüzde), 2017-2021

Yıl	2017	2018	2019	2020	2021
İnternet kullanım oranı ¹	64,7	71,0	74,0	77,7	81,4
Kadınların internet kullanım oranı ¹	56,6	63,9	67,6	72,1	76,4
45-54 yaş arası bireylerin internet kullanım oranı ¹	51,7	61,5	68,5	74,8	80,1
55-64 yaş arası bireylerin internet kullanım oranı ¹	27,2	39,2	42,6	50,9	58,6
65-74 yaş arası bireylerin internet kullanım oranı ¹	11,3	17,0	19,8	27,1	32,5
Genişbant internet erişim imkanı olan hane oranı	78,3	82,5	87,9	89,9	92,0

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, 2017-2021

¹Son üç ay içinde

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Türkiye’de en büyük iletişim şirketlerinden Vodafone Telekomünikasyon A.Ş. ve Turkcell İletişim Hizmetleri A.Ş ile Bakanlığa bağlı uzun süreli bakım kuruluşlarında kalan yaşlı bireylerin dijital okuryazarlığını artırmak amacıyla iş birliği protokolleri imzalamıştır. Bu kapsamda gerçekleştirilecek olan **“Dijital Bahar Projesi”**yle, 2021 yılı itibarıyla üç yıl içerisinde on huzurevinde yaşlıların teknolojiyi deneyimleyebilecekleri teknoloji odaları kurulacaktır. Pilot olarak başlatılan projenin, önümüzdeki yıllarda ülke genelindeki tüm huzurevlerinde yaygınlaştırılması planlanmaktadır.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından 19 Haziran 2019 tarihinde kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler ve üniversitelerin katılımı ile **“Engelliler**

ve Yaşlılarda Dijital Dönüşüm Sempozyumu” gerçekleştirmiştir. Sempozyum ile engelli ve yaşlı bireylerin yeteneklerinin açığa çıkarılması ve geliştirilmesi, aktif iş yaşamına katılımının artırılması, onlar için yaşamın her alanının erişilebilir kılınması ve ihtiyaç duydukları her bilgiye erişimlerinin sağlanmasına yönelik farkındalığın artırılması amaçlanmıştır.

BUS Taahhüt 4: Demografik değişikliklere ve bunların sosyal ve ekonomik sonuçlarına göre sosyal koruma sistemlerini uyarlamak

Sosyal koruma sistemi

2006 yılında yapılan reformla sosyal güvenlik alanındaki kurumların tümü 5502 Sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu ile tek çatı altında toplanmış ve Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) kurulmuştur. 1 Ekim 2008 tarihinde yürürlüğe giren **5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu**, bu kurumların mevzuatlarını birleştirmiştir. 2008 yılındaki kanun değişikliği ile bazı yıllarda 55-64 yaş arası istihdamının artış gösterdiği görülmektedir.

5510 sayılı Kanun kapsamında sigorta kolları “kısa vadeli sigortalar” ve uzun vadeli sigortalar” olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları uzun vadeli sigorta kolları altında ele alınmaktadır. Ülke genelinde tüm vatandaşların sağlık hizmetinden faydalanmasını sağlamak amacıyla genel sağlık sigortasına ilişkin düzenleme de bu kanunla yapılmıştır.

Türkiye’de yaşlılık sigortasından sigortalıya bağlanan haklar; yaşlılık aylığı bağlanması ve yaşlılık toptan ödemesidir. Her iki hak için sigortalıların belirli şartları sağlaması beklenir. Bunlardan biri kişilerin belirli bir prim ödeme gün sayısına ulaşması olup yaşlı bireyler için ülkemizde uygulanan sistem primli sistemdir.

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunda 2019 yılında yapılan değişikliğe göre malullük ve yaşlılık sigortasından ödenen aylıklar ve ek ödemeler toplamı 1.000 Türk lirasından az olamamaktadır. Bu Kanun kapsamında hesaplanan aylıklar, belirlenen tutardan düşükse aradaki fark Hazine’den tahsil edilmektedir. İlgili hüküm vasıtasıyla yaşlıların yeterli bir yaşam standardına erişimi garanti altına alınmaktadır. Öte yandan, 5510 sayılı Kanun kapsamında aylık ödemesi yapılanlara, ödemenin yapılacağı tarihte gelir ve aylık alma şartıyla, Ramazan Bayramı ve Kurban Bayramında 1.000’er TL tutarında bayram ikramiyesi ödenmekteydi. Ancak Covid-19 ile yaşlılar için asgari emekli maaşı 1.000 TL’den 1.500 TL’ye çıkarılmış; yılda iki kez ödenen bayram ikramiyeleri 1.000 TL’den 1.100 TL’ye yükseltilmiştir.

Sosyal güvenlik kapsamında kalan işsizlik sigortası ile ücret garanti fonu ise 4447 Sayılı Kanun’da düzenlenmiştir. Türkiye’de çalışanlar için **yaş şartı aranmaksızın** primli bir işsizlik sigortası sistemi mevcuttur. Bir işyerinde çalışırken, çalışma istek, yetenek, sağlık ve yeterliliğinde olmasına rağmen, kendi istek ve kusuru dışında işini kaybedenlere diğer şartları da sağlaması durumunda **işsizlik ödeneği** ödemesi gerçekleştirilmektedir. Bu uygulamadan yaş şartı aranmaksızın tüm bireyler faydalanabilmektedir.

Sigortalıların prime esas kazançları üzerinden, aylık %1 sigortalı, %2 işveren payı alınmakta, devlet de sisteme %1 ile katkı vermektedir. İşsizlik ödeneği miktarı, aylık asgari ücretin brüt tutarının yüzde seksenini geçmemek üzere sigortalının son dört aylık prime esas kazançları esas alınarak hesaplanan günlük ortalama brüt kazancının yüzde kırkıdır. 2021 yılı için; en düşük işsizlik ödeneği miktarı 1.420,14 TL; en yüksek işsizlik ödeneği miktarı 2.840,28 TL’dir.

BUS Taahhüt 5: İşgücü piyasalarının nüfusun yaşlanmasının ekonomik ve sosyal sonuçlarına yanıt vermesini sağlamak

Aktif işgücü piyasası politikası yoluyla yaşlıların istihdamının desteklenmesi

Mevcut durumda Türkiye, çalışma çağındaki nüfus artış hızının toplam nüfus artış hızından daha yüksek seviyelerde seyretmesinin ve çalışma çağındaki kişilerin toplam nüfus içindeki payının zaman içinde artmasının beraberinde getirdiği geniş emek arzı avantajının yaşandığı bir dönemdedir. Ne var ki yapılan projeksiyonlar demografik bir fırsat penceresi olarak adlandırılan bu dönemde bulunan Türkiye'nin yaklaşık 20 yıl içinde 65 yaş ve üzeri nüfusun toplam nüfus içindeki payının giderek arttığı, 15-64 yaş grubunun payının ise giderek azaldığı bir ülke konumuna geleceğine işaret etmektedir. Yaşlı bireylerin işgücüne katılım durumuna ilişkin istatistiksel verileri için Bölüm 1'e bakınız.

Türkiye'de yaşlı nüfusun büyüklüğünün ve yapısının henüz Avrupa'daki veya dünyanın diğer gelişmiş bölgelerindeki nüfus özellikleri ile tam olarak benzeşmemesi ve halen genç bir nüfus yapısına sahip olması nedeniyle Türkiye'de yaşlıların çalışması ve çalışma hayatında aktif kalması henüz güçlü bir talep değildir. Bakım hizmetleri ve sosyal güvenlik gibi konular yaşlı bireylerin taleplerinde önce gelmekte, yaşlı bireylere yönelik politikalar çoğunlukla söz konusu mevcut talepler üzerinden şekillendirilmektedir. Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün yaptığı bir araştırmanın sonuçlarına göre, yaşlı nüfusun kendi beklentilerini ve taleplerini, sağlık hizmetine erişimde kolaylık, sosyal güvence, genel hizmetlere ulaşımında kolaylık, şehir içi ulaşımında kolaylık, ev edinmede destek ve kendi mekânında bakım konusunda destek olarak tanımladıkları ortaya çıkmıştır.

Bununla birlikte, 2019-2023 yıllarını kapsayan **11. Kalkınma Planı'nda**⁶ Türkiye'de 2038 yılından itibaren çalışma çağı nüfusunun, 2050'den itibaren toplam nüfusun azalmaya başlayacağı ve bu çerçevede nüfus politikalarıyla doğurganlık hızının artırılması ve yaşlanan nüfusa yönelik etkin ve uygun zamanlı politikaların geliştirilmesi ihtiyacının bulunduğu belirtilmiştir. Bu yönde gerekli mevzuat hazırlanarak kadının çalışma yaşamını kolaylaştırmaya ve doğurganlığı teşvik amaçlı bir dizi uygulama hayata geçirilmiştir. Genç ve dinamik nüfus yapısının korunması ve doğurganlıktaki hızlı düşüşün önüne geçilebilmesi için kadınlara yönelik iş ve aile yaşamını uyumlaştırıcı nitelikte uygulamalar ile çalışanlar için doğuma bağlı izin ve haklar geliştirilmiş, kreş teşviki, esnek çalışma imkânları sağlanmıştır.

11. Kalkınma Planı'nda genç ve dinamik nüfus yapısının korunması, yaşlıların yaşam kalitesinin yükseltilmesi için ekonomik ve sosyal hayata etkin bir şekilde katılabilmesi hedefi kapsamında öngörülen politika ve tedbir arasında;

- Yaşlıların hayat boyu öğrenme imkânlarına erişiminin kolaylaştırılması,
- Yaşlıların belirli şartlarda çalışma hayatında kalabilmesini sağlayacak mekanizmaların geliştirilmesi,
- Kırsal alanda yoksullukla mücadeleye yönelik faaliyetlerde engelli, yoksul ve yaşlı fertlerin yaşadığı hanelere öncelik verilmesi yer almaktadır.

Yaşlılık ve yaşlı nüfusla ilişkilendirilebilecek doğrudan ve dolaylı yaklaşımlar içinde hassasiyet genellikle genç nüfusun önemi üzerindedir. Türkiye 2030 yılına kadar işgücü potansiyeli açısından demografik fırsat penceresinden yararlanabilecek ender ülkeler arasında yer

⁶ 11. Kalkınma Planı, <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/OnbirinciKalkinmaPlani.pdf>.

almaktadır. Demografik fırsat penceresinden azami derecede faydalanılması, üretken ve dinamik nüfus yapısının korunarak nüfusun yaşam kalitesinin yükseltilmesi hedeflenmektedir.

Bu kapsamda, 2014-2018 yıllarını kapsayan **10. Kalkınma Planı** döneminde yaşlanma olgusu ve yaşlanmaya bağlı istihdam politikaları öne çıkan temalardan birisi olmuştur. Çalışma hayatı, istihdam, mesleki eğitim ve niteliklerin artırılması konularına oldukça geniş yer verilmiştir. Kalkınma Planı'nın işgücü piyasasına yönelik hedeflerinin nihai amacı, toplumun tüm kesimlerine insana yaraşır iş fırsatlarının sunulduğu, işgücünün niteliğinin yükseltilip etkin kullanıldığı, toplumsal cinsiyet eşitliği ile iş sağlığı ve güvenliği şartlarının iyileştirildiği ve güvenceli esneklik yaklaşımının benimsendiği bir işgücü piyasasının oluşturulmasıdır. Bu doğrultuda, işgücü piyasalarının etkinliğini ve verimliliğini güçlendirerek yaşlanmanın etkilerine karşı mücadelede önemli bir kazanım sağlamak üzere, iş ve aile yaşamının uyumlaştırılması, mesleki rehberlik ve danışmanlık hizmetleri başta olmak üzere aktif işgücü politikalarının etki analizlerine dayandırılarak yaygınlaştırılması, yaşam boyu eğitim faaliyetlerine önem verilmesi, çalışma koşullarının iyileştirilmesi, ücret verimlilik ilişkisinin güçlendirilmesi, iş sağlığı ve güvenliği standartlarına uyumun artırılması gibi politika hedefleri belirlenmiştir.

Plan'da işgücü piyasalarının etkinliğini ve verimliliğini güçlendirmek amacıyla temel ve mesleki becerilerin artırılmasına yönelik olarak bir geliştirme programı tasarlanmıştır. Söz konusu programla, bireylerin çalışma hayatının gerektirdiği bilgi ve iletişim teknolojileri, yabancı dil, finansal okuryazarlık, problem çözme, eleştirel düşünme, iletişim, liderlik, kariyer planlama ve iş arama gibi temel beceriler ile sanatsal ve sportif becerilere sahip olması amaçlanmıştır. Mesleki eğitim konusunda öngörülen bir diğer düzenleme ise Halk Eğitim Merkezlerinin ve yerel yönetimler tarafından faaliyetleri sürdürülen meslek edindirme merkezlerinin Hayat Boyu Öğrenme Merkezleri olarak yeniden yapılandırılmasıdır. Bu merkezlerde sunulan temel beceri ve eğitim faaliyetlerinin nicelik ve nitelik olarak artırılması amacı söz konusu program dâhilinde gerçekleştirilmesi planlanan bir diğer hedefdir.

Kalkınma Planı'nda araştırma ve geliştirme faaliyetlerine ilişkin politika ve hedeflere yer verilerek araştırma, geliştirme ve yenilik faaliyetlerinin özel sektör odaklı olacak şekilde artırılması, elde edilecek çıktıların ticarileştirilmesi ve markalaşma süreçlerinin hızlandırılmasıyla katma değer artışı sağlanması gibi politika hedefleri belirlenmiştir. Böylece, Türkiye'de sermaye stokunun üretkenliğinin artması ve sürdürülebilir büyümenin desteklenmesi amaçlanmıştır.

Onuncu Kalkınma Planı'nda, yukarıda bahsi geçen işgücü piyasasının etkinleştirilmesine ilişkin politika ve hedeflere ulaşılmasını desteklemek için ayrıca "İşgücü Piyasasının Geliştirilmesi Programı" tasarlanmıştır. Hedef kitlesi işsizler, işgücü piyasası dışındaki kadınlar, kayıt dışı çalışanlar ve işverenler olan bu program kapsamında; kadınların işgücüne katılım ve istihdam oranlarının Plan dönemi sonunda sırasıyla yüzde 34,9 ve yüzde 31'e yükseltilmesi, esnek çalışma biçimlerinin yaygınlaştırılması, sosyal yardım istihdam bağlantısının güçlendirilmesi ve istihdam teşviklerinin etkinliğinin artırılması hedeflenmiştir.

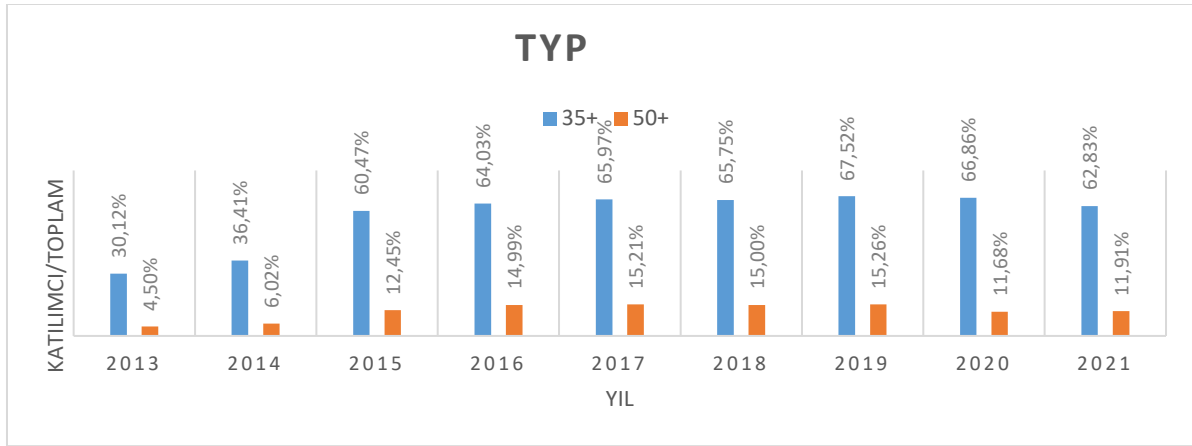
2018-2020 Orta Vadeli Programı'da "İşgücü piyasasının etkinleştirilmesinde; dijital dönüşüm ve teknolojik değişime uyumun sağlanması, iş ve işgücü arasındaki yetkinlik uyumunun artırılması, özel politika gerektiren grupların istihdamının artırılması ve kayıt dışı istihdam ile mücadele edilmesi" temel amaçlardan biri olarak yer almıştır. Bu kapsamda:

- Dezavantajlı gruplar için eğitim, sağlık, istihdam ve sosyal güvenlik gibi temel hizmetlere erişilebilirlik artırılabilecektir,
- Engellilerin ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının artırılması için sosyal ve fiziki çevre şartları iyileştirilmeye devam edilecektir.” ifadelerine yer verilmiştir.

Toplum yararına programlar (TYP)

Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) tarafından, işsizliğin yoğun olduğu dönemlerde veya yerlerde doğrudan veya yüklenici eli ile toplum yararına bir iş ya da hizmetin gerçekleştirilmesi yoluyla özellikle istihdamında zorluk çekilen işsizlerin çalışma alışkanlık ve disiplininden uzaklaşmalarını engelleyerek işgücü piyasasına uyumlarını gerçekleştirmek ve bunlara geçici gelir desteği sağlamak amacıyla “**Toplum Yararına Programlar**” uygulanmaktadır. 35 yaş üstü bireylerin bu programdan öncelikli olarak yararlanabilmesi için 2015 yılında yapılan düzenleme sonrasında programın katılımcı profilindeki değişim aşağıda yer alan grafikte görülmektedir. Buna göre, öncelik tanınan 35 üstü bireylerin 2015 yılından itibaren bu programlara katılımı neredeyse iki katına çıkmış, pandemi dönemine kadar da bu artış devam etmiştir.

Grafik 1.

Kaynak: İŞKUR, 2021

Yaşlı bireylerin istihdamı için danışmanlık hizmetleri

İŞKUR tarafından; iş arayanlara, işverenlere ve öğrencilere istihdam ekseninde odaklanmış iş ve meslek danışmanlığı hizmeti sağlanmaktadır. Bu hizmetler kapsamında; İŞKUR’a kayıtlı iş arayanların iş bulmalarına, mesleki uyum problemlerini gidermelerine, mesleki becerilerini geliştirmelerine, mesleklerini/işlerini değiştirmelerine destek olunmakta, işverenlerin ise mevzuat çerçevesinde bilgilendirilmeleri sağlanmakta ve eleman temini gibi işgücü piyasasına ilişkin konularda talepleri karşılanmaktadır.

Yaşlı işgücünün, daha uzun süre verimli bir şekilde çalışma hayatına aktif katılımının sağlanması amacıyla iş hayatına yönelik gerekli rehberliği aldıkları **iş ve meslek danışmanlığı hizmetleri** kapsamında 50+ yaş grubunda;

- 2012 yılından 2020 yılı sonuna kadar 879.532 erkek ve 448.657 kadına,
- 2021 Ağustos ayı sonuna kadar 58.661 erkek ve 27.189 kadına olmak üzere toplamda 85.850 kişiye bireysel danışmanlık hizmeti sunulmuştur.
- Toplamda 3.934.238 bireysel görüşme gerçekleştirilmiştir.

İŞKUR tarafından uygulanan diğer işgücü piyasası programları ve uygulamaları

Türkiye İş Kurumu (İŞKUR), Türkiye'de aktif ve pasif işgücü piyasası politikalarının tasarlanması ve uygulanmasından sorumlu kamu kurumudur. İŞKUR verilerine göre; 2021 Ağustos sonu itibarıyla Kuruma kayıtlı 50 yaş ve üstü işsiz sayısı 165.474'dir. İşsizlerin 69.255'i kadın, 96.219'u erkektir.

İŞKUR tarafından yaşlı işgücünün sürdürülebilir istihdamının sağlanması ve desteklenmesi için işe yerleştirme hizmetleri kapsamında 50+ yaş grubunda; 2011 yılından 2020 yılı sonuna kadar 412.169 kişinin, 2021 Ağustos sonu itibarıyla ise 41.348 kişinin işe yerleştirilmesine aracılık edilmiştir.

İŞKUR, işsizlik sorununa çözüm bulmak ve iş arayanların ilgili mesleki nitelik ve becerileri kazanmalarını sağlamak amacıyla mesleki eğitim kursları, işbaşı eğitim programları ve girişimcilik eğitim programları aracılığıyla Türkiye'nin dört bir yanında aktif işgücü programları düzenlemektedir. Aktif işgücü piyasası programlarından yararlanan 50+ yaş grubuna ilişkin veriler aşağıdaki gibidir:

- **Mesleki eğitim kurslarına;** 2012-2020 yıllarında 50.333 kişi, 2021 Ocak-Ağustos döneminde ise 4.332 kişi mesleki eğitim kurslarından yararlanmıştır.
- **İşbaşı eğitim programlarına;** 2012-2020 yıllarında 20.305 kişi, 2021 Ocak-Ağustos döneminde ise 3.719 kişi işbaşı eğitim programı ile deneyim kazanmıştır.
- **Girişimcilik eğitim programlarına;** 2012-2019 yıllarında 23.689 kişi girişimcilik eğitim programlarına katılım sağlamıştır.

Ayrıca İŞKUR, yaşlı işgücünün istihdamını korumak ve işsizlik döneminde gelir desteği sağlamak için yaşlıların da yararlandığı pasif işgücü piyasası programları düzenlemektedir. Pasif işgücü piyasası istatistikleri aşağıdaki gibidir:

- **İşsizlik ödeneği:** 2002-2020 yılları arasında işsizlik ödeneği alan 50 yaş ve üstü işsiz sayısı 401.944 kişi; Ağustos 2021 sonunda 30.545 kişidir.
- **Ücret garanti fonu:** 2007-2020 yıllarında 50 yaş ve üzeri 8.060 kişi; 2021 yılı Ağustos ayı sonunda 50 yaş ve üzeri 348 kişi ücret garanti fonundan yararlanmıştır.
- **Kısa çalışma ödeneği:** Kriz veya mücbir sebepler nedeniyle çalışma sürelerinin azalması nedeniyle çalışanlara kısa çalışma ödeneği ödenmektedir. 2009-2020 yıllarında 50 yaş ve üzeri 232.379 kişi; Şubat 2021 itibarıyla 50 yaş ve üzeri 6.970 kişi kısa çalışma ödeneğinden yararlanmıştır.
- Pandemi döneminde 50 yaş ve üzeri 182.966 kişiye **nakdi yardım** yapılmıştır.

İŞKUR tarafından ayrıca iş arayanlar ile işverenlerin bir araya geldiği, kamu kurum ve kuruluşların stantlar açabildiği kariyer günleri ve istihdam fuarları düzenlenmektedir. İş ve meslek danışmanları marifetiyle, işgücü piyasası araştırmaları yapılmakta, gelecekte iş alanı oluşturabilecek meslekler, açık iş pozisyonları gibi detaylı konular hakkında bilgi toplanmaktadır.

İletişim Kanalları

E-devlet, CİMER(Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi) ve ALO 170 Çalışma Hayatı İletişim Merkezi'ne çalışma hayatı ile ilgili gelen bildirim ve çağrılardan İŞKUR faaliyet alanına ilişkin her türlü soru, öneri, eleştiri, şikâyetlerin etkin ve hızlı bir şekilde sonuçlandırılması sağlanmaktadır. Ayrıca Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüklerine/ Hizmet Merkezlerine şikâyet

veya talepler elektronik ortamda ya da şahsen başvuru şeklinde iletilebilmekte ve bu şekilde vatandaşlara çözümler üretilmektedir.

BUS Taahhüt 6: Değişen ekonomik, sosyal ve demografik koşullara uyum sağlamak için eğitim sistemini uyarlamak ve hayat boyu öğrenmeyi teşvik etmek

Hayat boyu öğrenme

Yaşlılar da dahil olmak üzere çeşitli yaş gruplarına yönelik kurs benzeri eğitim faaliyetleri Milli Eğitim Bakanlığı başta olmak üzere merkezi ve yerel kamu kurumları ile sivil toplum kuruluşları tarafından sunulmaktadır. Bu eğitimlerin en yaygın olanı Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Halk Eğitim Merkezleri'nde farklı yaş gruplarından bireylere verilen yaşam boyu beceri, bilgi ve kültürel gelişimlerini sağlayacak kurslardır. Bu kurslar, yılın belli dönemlerinde periyodik olarak ücretsiz olarak verilmektedir. Bu kurslar, semt ve mahalle düzeyinde toplumun tüm kesimlerinin erişilebileceği şekilde tasarlanmıştır.

Bunun yanı sıra, bazı illerimizde bulunan üniversiteler bünyesinde aktif yaşlanma ve yaşam boyu öğrenme çerçevesinde yaşlı bireylere yönelik yükseköğretim programları uygulanmaktadır. **3. Yaş Üniversitesi** olarak adlandırılan bu programlar, bireyin yaşlılık sürecini hayatının diğer aşamaları gibi verimli ve anlamlı geçirmesine ve yaşam boyu öğrenme kavramı çerçevesinde kapsamlı bir biçimde kişisel gelişimini sürdürmesine olanak sağlamaktadır. 3. Yaş Üniversitesi, Türkiye'de hayat boyu öğrenmenin önemli bir parçasıdır. Bu nedenle yaşlılara verilen eğitimin, yaşlıların sağlık bilincini, entelektüel ve fiziksel aktiviteleri ile sanatsal kapasitelerini geliştirmesi ve yerel çevrede destekleyici aktif katılımı da teşvik etmesi beklenmektedir. 3. Yaş Üniversitesi, yaşlıların toplumla bütünleşmesi ve üretkenliğini sürdürmesi için bir fırsat olarak görülmektedir.

Bu eğitim sisteminde felsefe, psikoloji, iletişim, arkeoloji, halk sağlığı, hayat boyu sağlık, hukuk sisteminde yaşlı hakları, hukuk/metin yazarlığı, mikrobiyoloji, geriatri, kozmoloji, mitoloji gibi derslerin yanında yemek pişirme sanatı, psikodrama, yoga, aikido, halk dansları, örgü gibi hobi eğitimleri de verilmektedir. Eğitim modeli gönüllülük esasına dayalıdır ve eğitimler ilgili üniversitelerin programları ve katılımcı yaşlı bireylerin talepleri doğrultusunda belirlenmektedir. Yaşlı bireyler bu üniversitelerden ücretsiz olarak yararlanmaktadır.

Yaş grubu esneklik göstermekle birlikte genel olarak 60 yaşını dolduran her birey 3. Yaş Üniversitesine başvurabilmektedir. Bu bağlamda 3. Yaş Üniversiteleri, Türkiye'de yaşlanma konusunda uygulanan en yaygın ve sürdürülebilir yaşam boyu öğrenme programı olarak örnek teşkil etmektedir. 2016 yılında Akdeniz Üniversitesi bünyesinde başlayan 3. Yaş Üniversitesi kısa sürede yaygınlaşarak Ege Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Nişantaşı Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi, Girne Üniversitesi gibi birçok üniversitede uygulanmaya başlamıştır. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Yüksek Öğrenim Kurumu arasında imzalanan bir protokolle Türkiye'deki tüm üniversitelerde bu programın yaygınlaştırılması kararlaştırılmıştır.

Türkiye'de 2000'li yıllardan itibaren hayat boyu öğrenme sisteminin kurulmasına yönelik çalışmalar hız kazanmıştır. 2009-2013 Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesiyle oluşturulmaya başlanılan hayat boyu öğrenme sistemini, Milli Eğitim Bakanlığı "**2014-2018 Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi ve Eylem Planı**" ile ulusal ve uluslararası yaklaşımlara uygun olarak daha sistemli bir yapıya kavuşturmayı amaçlamıştır. Strateji Belgesi'nde hayat boyu öğrenme sisteminin etkinliğini ve verimliliğini arttırmaya yönelik aşağıda yer alan 6 temel öncelik ve bu önceliklerin uygulanacağı tedbirler belirlenmiştir:

- Toplumda hayat boyu öğrenme kültürü ve farkındalığının oluşturulması,
- Hayat boyu öğrenme fırsatlarının ve sunumunun arttırılması,
- Hayat boyu öğrenme fırsatlarına erişimin arttırılması,
- Hayat boyu rehberlik ve danışmanlık sisteminin geliştirilmesi,
- Önceki öğrenmelerin tanınması sisteminin geliştirilmesi,
- Hayat boyu öğrenme izleme ve değerlendirme sisteminin geliştirilmesi.

Milli Eğitim Bakanlığı, Ocak 2018'de her yaşta vatandaşın yaşam boyu öğrenme etkinliklerine tek noktadan erişmesini sağlayan **Hayat Boyu Öğrenme Portalı'nı**⁷ kurmuştur. Portal 'öğrenme ve çalışma fırsatlarına açılan kapı' olarak önemli bir yeniliktir. Portalda güncel öğrenme ve istihdam fırsatlarının yanı sıra kişilerin mesleki ve kişisel gelişim ihtiyaçlarına yönelik hayat boyu rehberlik bilgileri sunulmaktadır. Çeşitli hizmet sağlayıcılarından alınan verilerin bir araya getirildiği Portal'da, temel eğitimden yükseköğretime, yaygın eğitimden uzaktan öğrenmeye tüm öğrenme fırsatları konusunda bilgi sunulmaktadır. Portalın kariyer rehberliği bölümünde ise, kariyer planlama ve meslek seçimi konusunda önemli bilgilere ulaşabilmekte, portal üzerinden sunulan çeşitli ölçek, anket ve çalışma kağıtları aracılığıyla kişiler öz değerlendirmelerini yapabilmektedir.

2017 ve 2019 yıllarında Sosyal Güvenlik Kurumu koordinatörlüğünde gerçekleşen ve Avrupa Komisyonu tarafından desteklenen "**Aktif Emeklilik Mutlu Yaşam Projesi (Meaningful Occupation after Retirement for Active and Healthy Ageing (MORE))**"⁸ ile emeklilerin iş hayatından sonraki yeni hayatlarına uyum sürecinde boşluğa düşmemeleri adına bir Emekliliğe Uyum: Yaşam Boyu Öğrenme Modülü oluşturulmuştur.

BUS Taahhüt 10: Bölgesel işbirliği yoluyla bölgesel uygulama stratejisinin (BUS) uygulanmasını ve izlenmesini teşvik etmek

Cok taraflı işbirliği

Türkiye'de sivil toplum kuruluşları, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Birleşmiş Milletler, UNICEF gibi kurumlarla işbirliği içerisinde yaşlıların ve işgücü piyasasına girişte sıkıntı yaşayan vatandaşların ekonomi faaliyetlere katılımını sağlayan ve ekonomi döngüsünde işlerliğini gözeten çeşitli projeler yapılmaktadır.

2.2.Cinsiyetler arası ücret farkı

Çalışma hayatında ayrımcılık yapılmamasına yönelik yasal düzenlemelere ilişkin detaylı bilgiye 2. Bölüm'ün "Daha uzun çalışma yaşamı ve çalışma yeteneğinin teşvik edilmesi" başlığı kapsamında ele alınan "Bölgesel Uygulama Stratejisi 3" altında yer verilmiştir.

Buna göre; kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir ve Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz. Yine anayasanın 90. maddesi Milletlerarası andlaşmaların kanun hükmünde olduğunu belirtmektedir.

Bu doğrultuda, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nün temel sözleşmelerinden biri olan "**100 no'lu Eşit Ücret Sözleşmesi**", Türkiye tarafından 19 Temmuz 1967 tarihinde onaylanarak

⁷ Hayat Boyu Öğrenme Portalı'na www.hbo.gov.tr web adresinden ulaşılabilir.

⁸ <http://www.moreprojesi.com>

yürürlüğe girmiştir. Sözleşme, erkek ve kadınların eşit işlerde eşit ücret ve sosyal haklara sahip olmalarını öngörmektedir.

Birleşmiş Milletler'in 19 Aralık 1979 tarihli **“Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)”**, Türkiye tarafından 24 Temmuz 1985 tarihinde onaylanmıştır. Sözleşmeye taraf devletler, istihdam alanında kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek için “tazminatlar da dahil eşit ücret alma ve eşit değerle yapılan işe karşı eşit muamele görme ile birlikte işin niteliğinin değerlendirilmesinde eşit muamele görme hakkı”nı tanımıştır (Md. 11 1/d).

İç hukuktaki eşit muamele görme hakkı İş Kanunu metinlerinde de yer bulmaktadır. İş Kanunu'nda “Aynı veya eşit değerle bir iş için cinsiyet nedeniyle daha düşük ücret kararlaştırılmaz” (m. 5/4) hükmü bulunmaktadır.

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının (SKA) ulusal düzeyde benimsenmesi konusundaki gelişmeler ışığında 11. Kalkınma Planı (2019-2023) incelendiğinde de her türlü cinsiyet ayrımcılığı ile cinsiyete dayalı ücret açığının giderilmesi hususlarının yer aldığı görülmektedir.⁹

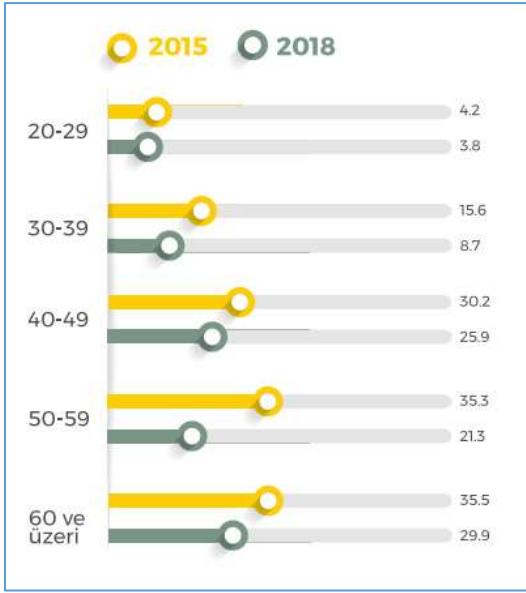
Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü koordinatörlüğünde hazırlanan **“Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2018-2023”** çerçevesinde ekonomi alanındaki 4 numaralı stratejide cinsiyete dayalı ücret farkının azaltılmasına ilişkin faaliyetler belirtilmiştir.

ILO Türkiye Ofisi, İsveç mali katkısıyla yürütülen ve Türkiye’de insana yakışır koşullarda çalışan kadınların sayısını artırmayı hedefleyen **“Kadınlar için Daha Çok ve Daha İyi İşler”** Programı kapsamında kamu kurumları, işçi ve işveren örgütleri ile sivil toplum kuruluşlarına yönelik olarak cinsiyete dayalı ücret eşitsizliği ve çözüm yolları konularında farkındalık artırmaya yönelik bir dizi çalışma yürütmektedir. Bu çerçevede, Türkiye’de cinsiyete dayalı ücret açığının, farklı veri kaynakları ile hesaplanarak kapsamlı bir şekilde ortaya konması amacıyla ILO Türkiye Ofisi ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) arasında 2020 Ocak ayında işbirliği protokolü imzalanmış ve **“Cinsiyete Dayalı Ücret Farkının Ölçümü” raporu** hazırlanmıştır.

Bu raporda; 2015-2018 yılları arasındaki Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması veri seti kullanılarak farklı kırılımlarda (eğitim, yaş grubu, ekonomik faaliyet, meslek grubu gibi) cinsiyete dayalı ücret farkı verileri ortaya konmuştur. Buna göre; 2018 yılında Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması verilerinden yapılan hesaplama göre, cinsiyete dayalı ortalama ücret farkı % 15,6 iken ortanca ücret farkı % 14,6’dır.

⁹ On Birinci Kalkınma Planı 2019-2023 (Md. 599, s.151).

Grafik 2. Yaş grubuna göre cinsiyete dayalı ücret farkı (%)

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (GYKA) (2015-2018)

Rapora göre, cinsiyete dayalı ücret farkı yaşa göre artış göstermekte, 20'li yaşlarda düşük seyrederken, 30'lu ve 40'lü yaşlarda kadınların aleyhine dikkat çekici düzeyde artmaktadır (Grafik 2). Yaşam seyrimizde söz konusu yaşlar çalışma yaşamında genellikle işte terfilerin gerçekleştiği ve kadınların doğum, evlilik gibi nedenlerle çalışma yaşamında dezavantajlı konumlarda kaldığı dönemlerdir. 2018 yılında 20-29 yaş grubunda ücretli çalışan kadın ve erkek arasındaki ücret farkı %3,8 iken 60 yaş ve üzeri için bu fark %29,9 düzeyindedir. 2015 ile 2018 yılları arasında cinsiyete dayalı ücret farkı tüm yaş gruplarında azalmıştır. En büyük azalış, 30-39 ve 50-59 yaş gruplarında gerçekleşmiştir. 2015-2018 döneminde ücretli çalışan kadınlar arasında 40 yaş ve üzeri kadınların oranında önemli bir artış gözlenmiştir (Tablo 3).

Tablo 3. Cinsiyet ve yaş grubuna göre ücretli çalışanlar (yüzde)

	2015		2018	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0
<20	4,7	5,3	3,5	4,1
20-29	32,1	26,4	29,7	25,2
30-39	34,6	33,2	32,1	32,1
40-49	20,4	23,6	24,6	24,9
50-59	6,6	9,8	7,9	11,4
60 ve üzeri	1,7	1,8	2,1	2,4

Kaynak: TÜİK, GYKA (2015-2018)

2.3. Yaşlı çalışanların istihdamında saklı potansiyeli tanımaya ve her yaştan çalışanın maksimum katılım fırsatlarını teşvik etmeye yönelik işgücü piyasası stratejileri geliştirme konusunda son 20 yılda elde edilen en önemli başarı ve geleceğe yönelik eylemler

Son 20 yılda en önemli politika başarısı

Türkiye’de hayat boyu öğrenme kavramı yeni olmamakla birlikte hayat boyu öğrenme sisteminin oluşturulmasına yönelik çalışmalar 2000’li yıllardan itibaren hız kazanmıştır. Bu kapsamda; 9. Kalkınma Planı (2007-2013) dikkate alınarak **2009-2013 dönemi Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi** hazırlanmıştır. Okul öncesinden yaşlıların eğitimine, mevzuat düzenlenmesinden eğitimin finansmanına kadar eğitim/öğretim ile ilgili bütün konuları kapsayan 16 öncelik ve 68 tedbirden oluşan faaliyetler ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından uygulanmıştır. Bu Strateji Belgesi ile oluşturulmaya başlanan hayat boyu öğrenme sisteminin, ulusal ve uluslararası yaklaşımlar doğrultusunda daha sistematik bir yapıya kavuşturulması amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı tarafından **2014-2018 dönemi Ulusal Hayat Boyu Öğrenme Stratejisi Belgesi** hazırlanmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Ocak 2018’de kendini geliştirmek, yeni bir meslek veya beceri edinmek isteyen her yaştan vatandaşın hayat boyu öğrenme faaliyetlerine tek noktadan erişimlerine imkân sağlayan **Hayat Boyu Öğrenme Portalı** oluşturulmuştur. Portal ‘öğrenme ve çalışma fırsatlarına açılan kapı’ olarak hazırlanan önemli bir yeniliktir. Portalda güncel öğrenme ve istihdam fırsatlarının yanı sıra kişilerin mesleki ve kişisel gelişim ihtiyaçlarına yönelik hayat boyu rehberlik bilgileri sunulmaktadır.

Geleceğe yönelik eylemler

2020-2030 Yaşlanma Vizyon Belgesi’nin yaşlılık ekonomisine ilişkin bölümünde;

Gelir güvenliği ve yoksulluğun önlenmesi hedefine ilişkin planlanan eylemler:

- Yaşlı bireylerin insan onuruna yaraşır hayat koşullarında yaşayabilmesi için sosyal koruma harcamaları (sosyal yardımlar, evde bakım desteği, ücretsiz ve düşük ücretli konut veya yatılı bakım kurum desteği gibi) ve emeklilik ödemeleri gibi uygulamaların desteklenmeye devam edilmesi.

Gümüş ekonomi bağlamında yaşlı nüfusun ekonomik ve sosyal hayata katılımının sağlanmasının desteklenmesi hedefine ilişkin planlanan eylemler:

- Yaşlı nüfusun artmasına bağlı olarak ortaya çıkan “gümüş tsunami” dalgası bağlamında yaşlıların; sağlık, konut, eğlence, seyahat ve medya gibi birçok alanda tüketici hakları konusunda bilinçlendirilmesi,
- Emeklilik dönemine ekonomik olarak hazırlanma, tasarruf ve yatırım davranışları, dijital bankacılık, kredi kullanımı gibi konularda toplumda farkındalığın artırılmasına yönelik çalışmaların yapılması ve finansal okur-yazarlık rehberinin hazırlanması,

İstihdam hedefine ilişkin yaşlı bireylerin ekonomik ve sosyal hayata katılımının sağlanarak aktif yaşlanmanın desteklenmesine yönelik olarak planlanan eylemler:

- İşyerlerinin fiziksel şartlarının ileri yaştaki çalışanlara uygun şekilde ergonomik olarak düzenlenmesi,
- Çalışma yaşamında kuşaklararası mesleki dayanışma ve tecrübe paylaşımının sağlanması,
- Profil temelli danışmanlık hizmetlerinin geliştirilmesi,

- Bilgisayar ve internet okuryazarlığı eğitimlerinin verilmesi,
- İleri yaştaki bireylere yönelik iş kulübü hizmetlerinin yaygınlaştırılması,
- Web tabanlı danışmanlık ve eğitim hizmetlerinin geliştirilmesi,
- Çalışma hayatında yaş ayrımcılığının önlenmesine ilişkin rehberlik ve danışmanlık faaliyetlerinin yürütülmesi,
- Aktif işgücü piyasası programlarının geliştirilmesi.

Kamu politika ve uygulamalarını yönlendiren bir programlama aracı olan **Orta Vadeli Program (2021-2023)** kapsamında planlanan politika ve tedbirler:

- 50 yaşın üstünde olan çalışanların istihdam edilebilirliklerini kolaylaştırmak için daha esnek koşulların sağlanması,
- İleri yaş gruplarında istihdamın desteklenmesine yönelik olarak 50 yaş üstü tam zamanlı çalışanların kısmi zamanlı çalışmaya geçişinin teşvik edilmesi, böylece iş ve yaşam dengesinin daha sağlıklı hale getirilmesi,
- Sosyal yardım alan çalışabilir durumdaki bireylerin istihdam edilebilirliğini artırmak amacıyla aktif işgücü programlarının etkin şekilde uygulanması,
- Özel politika gerektiren gruplar için aktif işgücü programlarının düzenlenmesi ve bu grupların özel sektörde istihdamlarına aracılık edilmesi,
- Yaşlı bireylerin de katıldığı İŞKUR tarafından sunulan eğitimlere oluşturulacak dijital kütüphane vasıtasıyla erişim imkânının sağlanması.

Hedef 3: Onurlu yaşlanmanın sağlanması

3.1 Yaşlıların tüm insan haklarından ve onurlarından yararlanmalarını korumaya, otonomilerini, kendi kaderini tayin etmelerini ve topluma katılımlarını teşvik etmeye ve hiçbir yasanın, politikanın veya programın RIS 7, 8, 9 ve 10 taahhütleri ve Lizbon Deklarasyonu'nun hedefleri uyarınca herhangi bir ayrımcılığa yer bırakmamasını sağlamaya katkıda bulunan önlemler

BUS Taahhüt 7: Her yaşta yaşam kalitesini sağlamak ve sağlık ve refah da dahil olmak üzere bağımsız yaşamı sürdürmek için çaba göstermek

Yaşlıların tüm insan haklarından ve onurlarından yararlanmalarının korunması

Yaşlı bireylerin insan hakları konusunda taraf devletleri bağlayıcı uluslararası bir sözleşme bulunmamaktadır. Diğer ülkelerde olduğu gibi, Türkiye'de de yaşlı bireylerin tüm insan haklarından ve onurlarından yararlanmalarının korunmasına yönelik yasal düzenlemeler mevzuatta dağınık halde bulunmaktadır.

Bununla birlikte, Türkiye'de yaşlılar, haklarının ihlal edildiğini düşündükleri takdirde yargı yoluna başvurabilmekte ve ilgili ihlallerin ele alınması veya düzeltilmesi için çeşitli mercilere başvurabilmektedir.

Anayasa'nın dilekçe hakkına ilişkin 74. maddesi hükümlerine göre, vatandaşlar şikâyetlerini resmi dilekçe ile meclise veya yetkili makamlara iletme hakkına sahiptir. 1984 tarihli **Dilekçe Hakkı Kanunu**, başvuru sahiplerine en geç 30 gün içinde yetkili makamlardan gerekçeli cevap alma hakkı tanımaktadır. Dilekçe Komisyonu, meclise sunulan dilekçeleri 60 gün içinde yanıtlar. Komisyon, dilekçelerin bir kısmını ilgili kamu kurumlarına gönderir ve yanıtlar en geç 30 gün içinde toplanmaktadır.

Anayasa'nın 74. maddesi uyarınca vatandaşlar, kamu idarelerinin işleyişine ilişkin şikâyetleri için kamu denetçilerine başvurabilirler. Bu kapsamda, 2012 yılında **Kamu Denetçiliği Kurumu (Ombudsman)** kurulmuştur. Bu kurum, idarenin işleyişi ile ilgili şikâyet üzerine, idarenin her türlü eylem ve işlemleri ile tutum ve davranışlarını; insan haklarına dayalı adalet anlayışı içinde, hukuka ve hakkaniyete uygunluk yönlerinden incelemek, araştırmak ve idareye önerilerde bulunmakla görevlidir. Yabancı uyruklu da dahil olmak üzere gerçek ve tüzel kişiler Ombudsmanlık Kurumuna şikayette bulunabilirler ve talep edilmesi halinde kimlikleri gizli tutulur.

Kamu Denetçiliği Kurumuna yaşlılar tarafından yapılan başvurular çoğunlukla sosyal güvenlik hukuku dâhilindeki idari şikâyetleri, sosyal yardımlara ilişkin başvuruları, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları nezdinde yaşlılara yapılan iş ve işlemleri ve belediyelerin yaşlılara ilişkin hizmetlerini içermektedir. Kurumun en üst idari amiri Kamu Başdenetçisi, yapılan incelemeler neticesinde uygun gördüğü hususlarda idarelere tavsiyelerde bulunmaktadır. Kurum, karar ve faaliyetlerine ilişkin Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'na yıllık rapor sunmaktadır. Kurum yetkileri kapsamında gerekli gördüğü konularda şikâyet olmaksızın da özel rapor hazırlayabilmektedir.

İhlal halinde başvurulacak bir diğer mekanizma ise 2016 yılında kurulan **Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK)**'dur. Kurum, ayrımcılık yasağı ihlallerini re'sen veya başvuru üzerine inceleme, araştırma, karara bağlama ve sonuçlarını takip etme yetkisine sahiptir. TİHEK'in 3 temel görevi vardır: *insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, ayrımcılıkla mücadele eşitlik ve ulusal önleme mekanizması görevi*. TİHEK'in teşkilat Kanunu'nda **yaş temellerine** dayalı ayrımcılık yasaklanmıştır. Ayrıca, Kanun'un 5. maddesinde ayrımcılık yasağının kapsamı düzenlenmiş ve 6. maddesinde "İstihdam ve serbest meslek" başlığı altında ayrımcılığın önlenmesine ilişkin hükümlere yer verilmiştir.

"İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol" (OPCAT) hükümlerince TİHEK **ulusal önleme mekanizması görevini** yapmaktadır. Bu kapsamda koruma altına alınan kişilerin kaldıkları mekânlara düzenli ziyaretler gerçekleştirmekte ve bu ziyaretlere ilişkin tavsiyeleri de içeren rapor hazırlamaktadır. Bu mekânlar arasında **Huzurevi, Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri** de bulunmaktadır. TİHEK, işkence ve kötü muameleyi önlemek ve yaşlıların huzurevlerinde daha iyi bir ortamda kalmalarını sağlamaya yönelik denetimler yapmakta ve bu denetimler sonrasında koşulları iyileştirmeye yönelik tavsiyelerde bulunmaktadır. Ulusal önleme mekanizması tarafından yapılan bu denetimler ve tavsiyeler, yaşlıların tüm insan haklarından ve onurlarından yararlanmalarını korumaya katkıda bulunan iyi uygulama örneklerindedir.

Ulusal insan hakları kurumu olarak TİHEK, yaşlı bireylerin insan haklarının korunması ve geliştirilmesine katkı sağlamak amacıyla çeşitli çalışmalar yapmaktadır. Bu kapsamda, kurum tarafından 2 Aralık 2019 tarihinde yaşlı haklarının ve yaşlılara yönelik ayrımcılığın çeşitli yönleri ile ele alındığı "**Yaşlı Hakları Çalıştayı**" düzenlenmiştir. Çalıştayda; "İhmal Edilen Bir Alan Olarak Yaşlı Hakları" ve "Bir Ayrımcılık Türü Olarak Yaşlılara Yönelik Ayrımcılık" başlıklı iki oturum düzenlenmiştir. Çalıştayı takiben yaşlı hakları konulu "İstişare Komisyonu Toplantısı" gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın sonucunda "**Yaşlı Hakları Çalıştayı Kitabı ve Yaşlı Hakları Çalıştayı Sonuç Bildirgesi**" yayınlanmıştır.

TİHEK tarafından 22 Mart 2021 tarihinde “**Yaşlı Hakları Forumu**” düzenlemiştir. Etkinlik “*Hukukta ve Uygulamada Yaşlı Hakları*” ve “*COVID-19 Pandemi Sürecinde Yaşlı Hakları*” olmak üzere iki ana tema üzerinden gerçekleştirilmiş ve sonrasında bir Sonuç Bildirgesi¹⁰ yayınlanmıştır. Yaşlı haklarının genel durumunun ele alındığı ilk oturumda öncelikle yaşlı bireylere sunulan kamu hizmetleri ele alınmıştır. Bunun yanında yaşlı haklarının hukuk sistemi içindeki yeri, idare hukuku ve insan hakları hukuku bağlamında ifade edilmiştir. Etkinliğin ikinci oturumunda ise pandemi sürecinde başta damgalama ve yaş ayrımcılığı olmak üzere yaşlı bireylerin karşılaştığı sorunlar dile getirilmiştir. Ayrıca, Türkiye genelinde yaşlılara yönelik 5.600 kişinin katılımıyla 1-14 Mart 2021 tarihleri arasında yapılan “**60 Yaş Üstü Yaşlıların Yaşlılık Algısı ve Kendi Sorunlarına Bakışı**” kamuoyu araştırmasının sonuçları etkinlikte paylaşılmıştır.

22 Haziran 2021 tarihinde TİHEK ev sahipliğinde **Yaşlı Haklarına Yönelik İstişare Toplantısı** düzenlenmiştir. Kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin katılım sağladığı toplantıda yaşlıların günlük hayatta karşılaştığı sorunlar ve medeniyetimizde yaşlıların yeri ve önemi konuları tartışılmıştır.

İnsan Hakları Eylem Planı

“Özgür Birey, Güçlü Toplum; Daha Demokratik Bir Türkiye” vizyonu doğrultusunda insan hakları standartlarını yükseltmek amacıyla İnsan Hakları Eylem Planı¹¹, 2 Mart 2021 tarihinde kamuoyuna açıklanmıştır. Eylem Planı, 11. Kalkınma Planı ile Yargı Reformu Strateji Belgesi¹² temelindeki reform iradesinin bir devamı olarak tüm bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşlarının faaliyetlerini kapsamaktadır. Plan, uygulamada sorunların çözümüne yönelik yüksek düzeyde bir farkındalık ve güçlü bir koruma sistemi oluşturmayı öngörmektedir. Ayrıca mevzuat üzerinde ayrıntılı bir tarama yapılarak hak ve özgürlüklerin kapsamını genişleten değişikliklerin yanı sıra, kamu hizmetlerinin erişilebilir, hesap verebilir, eşit, şeffaf ve adil bir şekilde sunulabilmesini amaçlamaktadır.

Eylem Planında devletin pozitif ayrımcılık yapmasını ve özel politikalar geliştirmesini gerektiren alanlardan birisini engelli ve/veya yaşlı hakları oluşturmaktadır. Eylem Planında Türkiye'nin bu konuda hukuki düzenlemelerle yaptığı iyileştirmelerin, özellikle 2003 yılından itibaren önemli ölçüde ivme kazandığı belirtilerek alınan tedbirlerle Anayasa'da yer alan 'sosyal devlet' ilkesinin, engelli ve yaşlı bireyler açısından uygulamaya esas bir norma dönüştürüldüğü ifade edilmektedir. Söz konusu normun, son yıllarda ceza infaz politikalarında da kendisini güçlü bir şekilde hissettirdiği, bu noktada hükümlü ve tutukluların haklarını daha da genişletmeye, özel infaz usullerini geliştirmeye ve ceza infaz kurumlarında bulunan kırılğan kesimlerin gözetilmesine yönelik faaliyetlerin öngörüldüğü vurgulanmaktadır. Ağır hasta, yaşlı, hamile veya engelli hükümlülerin cezalarını konutta infaz edebilmelerine ilişkin imkânların artırılması, kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımların kapsamının genişletilmesi, yaşlı ve engelli hükümlüler için denetimli serbestlikle tahliye kapsamının genişletilmesi bu kapsamda öngörülen faaliyetlerin bazılarıdır.

Adalete Erişim

¹⁰ Yaşlı Hakları Forumu Sonuç Bildirgesi, https://www.tihak.gov.tr/upload/file_editor/2021/06/1623708435.pdf.

¹¹ https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1262021081047Action_Plan_On_Human_Rights.pdf

¹² Yargı Reformu Strateji Belgesi, <http://www.sgb.adalet.gov.tr>.

Adalet sistemine erişilebilirliğin sağlanabilmesi için alınan tedbirler, hak arama mekanizmalarının güçlendirilmesi ya da hak arama yolları hakkında kırılgan gruplar dahil mağdurların bilinçlendirilmesine ilişkin önlemleri ön planda tutmaktadır. Bundan dolayı kırılgan gruba dâhil mağdurların, yeniden mağduriyet yaşama olasılığı bakımından taşıdığı riskin ortadan kaldırılması ve bu amaçla adli sistemde yaşlı mağdurların psiko-sosyal yönden desteklenmelerine ilişkin faaliyetlerin geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Bu kapsamda, 2021 itibariyle 116 adliyede "Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü" (ADM) kurulmuştur. 45 adliyede daha adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüklerinin kurulmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir. Bu Müdürlüklerde mağdurlara bilgilendirme ve yönlendirme hizmeti sunulmakta ve mağdurlar adli süreç boyunca hakları ve yükümlülükleri konusunda doğru bilgiye kolaylıkla ulaşabilmektedir. Uygulamada kırılgan gruba dahil mağdurlar için adli destek planı, vaka yönetimi ve takip programları geliştirilerek mağdurlara yönelik hizmetlerin sistematik bir şekilde ve zamanında sunulabilmesi için gerekli planlama, uygulama, izleme ve koordinasyon işlemlerinin tek bir adli destek görevlisi tarafından yürütülmesi öngörülmüştür. Yaşlı mağdurlar adli süreç boyunca psiko-sosyal destek almakta, böylece suçun adli süreçteki etkilerinin en aza indirilmesi hedeflenmektedir.

2019-2023 dönemine ilişkin Yargı Reformu Stratejisi'nde yer alan 6.5 No'lu hedef ile yaşlıların adalete erişimini kolaylaştıracak önlemlerin alınması öngörülmektedir. Bu doğrultuda, ülke genelinde 81 ilde ve 104 adliyede özel donanımlı 109 **Adli Görüşme Odası (AGO)** faaliyet göstermektedir. Adli Görüşme Odaları, adliyede, ikincil mağduriyeti en aza indirmek ve suç mağdurlarının yaşına, gelişim düzeyine ve psikolojilerine uygun, güvenli ve daha az tedirgin edici adli görüşme sağlamak için tasarlanmış, yüksek teknolojili ekipmana sahip odalardır.

Suç mağdurları ile temas halinde olan kamu görevlilerinin mağdura yaklaşımına ilişkin temel ilkeleri içeren "**Mağdura Yaklaşım Kılavuzu**" hazırlanmış ve bu kılavuzda yaşlı mağdurlara yönelik yaklaşım ilkelerine de yer verilmiştir.

Suç mağdurlarına yönelik olarak kolay erişilebilir, sade ve anlaşılır bir şekilde internet sitesi hazırlanmıştır ("magdurbilgi.adalet.gov.tr"). İnternet sitesini ziyaret eden mağdurlar, yaşadıkları mağduriyet türüne göre hangi haklara sahip olduklarını, hangi hizmeti hangi kurumlardan alabileceklerini ve bunun için nasıl bir prosedür izlemeleri gerektiğini kolaylıkla öğrenebilmektedirler.

Ayrıca suç mağdurlarının adli süreç hakkında bilgilendirilmeleri amacıyla bazı temel haklar ile suç türleri hakkındaki bilgilerin yer aldığı broşürler hazırlanmış ve adliyelerde erişime açılmıştır.

Yaşlı bireylerin yaşam kalitesinin geliştirilmesi ve yaşlı refahının sağlanması

Dünyadaki ve Türkiye'deki demografik dönüşüm sürecinde yaşlı nüfusun artması, yaşlı hakları ve aktif yaşlanmaya dikkat çekmek üzere Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip ERDOĞAN, 25 Eylül 2018 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda yaptıkları konuşmada, 2019 yılının "**Yaşlılar Yılı**" olarak ilan edilmesi ve bu alandaki konuların kapsamlı şekilde ele alındığı bir Yaşlılık Şûrası düzenlenmesi gereğini vurgulamıştır. Bu çerçevede, 20-22 Şubat 2019 tarihinde uluslararası katılımlı "**I. Yaşlılık Şûrası**" düzenlenmiştir.

I. Yaşlılık Şûrası'nda Aktif Yaşlanma (Sağlıklı Yaşam, Toplumsal Hayata Katılım), Bakım Ekonomisi, Yaşlı Bakım Hizmetleri ve Yaşam Kalitesi, Yaşlı Dostu Kentler ve Yerel

Yönetimler, Yaşlı Hakları, Yaşlılık Ekonomisi başlıkları altında belirlenen komisyonlarda yurt dışında ve yurt içinden bilim insanları, uzmanlar, STK ve kamu temsilcilerinin katılımlarıyla çalışmalar yürütülmüştür.

2019 Yaşlılar Yılı kapsamında yaşlıların yaşam kalitesinin geliştirilmesi ve yaşlı refahının sağlanması konularında bölgesel düzeyde bilinç ve farkındalığın artırılması amacıyla Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından ülke genelinde 16 Temmuz-18 Aralık 2019 tarihleri arasında “**Yaşlı Refahı Bölgesel Seminerleri**” düzenlenmiştir.

BUS Taahhüt 8: Yaşlanan bir toplumda toplumsal cinsiyet yaklaşımını yaygınlaştırmak

Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2018-2023)

Kadınların ekonomik ve sosyal yaşama katılımlarının güçlendirilmesi; hak, fırsat ve imkanlardan eşit şekilde yararlanmalarının sağlanması; kadın erkek fırsat eşitliğinin tüm ana plan ve politikalara yansıtılması amacıyla Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü koordinesinde 2018-2023 yıllarını kapsayan “Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı”¹³ hazırlanmış ve yürürlüğe konulmuştur. Söz konusu eylem planı kadın erkek fırsat eşitliği ilkesinin uygulamada gerçekleşmesi ve kadınlara karşı ayrımcılık içeren uygulamaların ortadan kaldırılmasını sağlayan politika ve tedbirler geliştirilmesi noktasında önemli bir politika belgesidir.

Strateji Belgesi ve Eylem Planında; beş temel politika eksenine –eğitim, ekonomi, sağlık, karar alma mekanizmalarına katılım, medya- ilişkin mevcut durum, temel amaç, hedefler, stratejiler, faaliyetler düzenlenmiştir.

Ayrıca Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı’nda yer alan politika eksenleri altında ele alınmak üzere kesişen politika alanları belirlenmiş ve bunlar Strateji Belgesi ve Eylem Planı’nın genelinde amaç, hedef, strateji ve faaliyetlerin oluşturulmasında dikkate alınmıştır. Kesişen politika alanlarından biri de “Yaşlılık”tır.

Yaşlılara ve kadınlara yönelik her türlü istismar ve şiddetin önlenmesi

Günümüzde yaşlı istismar ve ihmali her ülkede görülebilen, yaşlı bireyleri fiziksel, duygusal, ekonomik açıdan tehdit edebilecek veya onların zarar görmesine neden olabilecek önemli bir toplumsal sorun haline gelmiştir. Türkiye’de bu konuyla ilgili yasal düzenlemelere bakılacak olursa; *5237 sayılı Türk Ceza Kanunu*’nun 97. maddesinde; “Yaşlı veya hastalığı dolayısıyla kendini idare edemeyecek durumda olan ve bu nedenle koruma ve gözetim yükümlülüğü altında bulunan bir kimseyi kendi hâline terk eden kişi, üç aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır” hükmü yer almaktadır. 98. maddede ise; “Yaşlı, hastalığı veya yaralanması dolayısıyla ya da başka herhangi bir nedenle kendini idare edemeyecek durumda olan kimseye hal ve koşulların elverdiği ölçüde yardım etmeyen ya da durumu derhal ilgili makamlara bildirmeyen kişi, bir yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır” hükmü yer almaktadır. 279. maddede “Kamu adına soruşturma ve kovuşturmayı gerektiren bir suçun işlendiğini göreviyle bağlantılı olarak öğrenip de yetkili makamlara bildirimde bulunmayı ihmal eden veya bu hususta gecikme gösteren kamu görevlisi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.” hükmü bulunurken 280. maddede ise görevini yaptığı sırada bir suçun

¹³ <https://www.aile.gov.tr/media/6315/kad%C4%B1n%C4%B1n-gue%C3%A7lenmesi-strajesi-belgesi-ve-eylem-plan%C4%B1-2018-2023.pdf>

işlendiği yönünde bir belirti ile karşılaşmasına rağmen, durumu yetkili makamlara bildirmeyen veya bu hususta gecikme gösteren sağlık mesleği mensubu, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.” hükmü bulunmaktadır. 279 ve 280. maddeler ile kamu görevlilerine ve sağlık çalışanlarına yaşlı istismarını bildirme yükümlülüğü getirilmiştir.

Yaşlı istismar ve ihmali konusunda akademik araştırmaların yanı sıra çeşitli farkındalık çalışmaları da yapılmaktadır. Bu kapsam, 15 Haziran 2021 tarihinde Ankara Üniversitesi Yaşlılık Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (YAŞAM) tarafından, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) Türkiye Temsilciliği işbirliğiyle “15 Haziran Dünya Yaşlı İstismarı Farkındalık Günü” münasebetiyle bir konferans düzenlenmiştir.

Diğer taraftan, kadına yönelik her türlü şiddet, taciz ve istismarın önlenmesi Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın en önemli gündem maddelerinden birisidir. Bu doğrultuda yasal, eğitim ve farkındalık artırma, kurumlar arası işbirliği ve koordinasyonu geliştirme çalışmaları yapılmakta ve koruyucu ve önleyici hizmetler sunulmaktadır.

Kadına yönelik şiddetle mücadelede temel politika önceliklerini ortaya koyan ulusal eylem planları 2007 yılından beri düzenli olarak hazırlanmaktadır. Bu kapsamda, III. Ulusal Eylem Planı (2016-2020)’nin süresinin sona ermesiyle; **“Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele IV. Ulusal Eylem Planı (2021-2025)”**, taraf olunan uluslararası sözleşmeler, ulusal mevzuat hükümleri ve tüm politika dokümanları dikkate alınarak ilgili kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve üniversitelerin kadın araştırmaları merkezlerinin katkı ve katılımları ile hazırlanmıştır.

2021-2025 dönemini kapsayan Eylem Planı’nda 5 ana hedef belirlenmiştir:

- Adalete erişim ve mevzuat
- Politika ve koordinasyon
- Koruyucu önleyici hizmetler
- Toplumsal farkındalık
- Veri ve istatistik

Diğer taraftan, **2016-2020 III. Ulusal Eylem Planı** doğrultusunda; Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı işbirliğinde uygulamada öne çıkan sorunlar ve çözüm önerileri konusunda gerçekleştirilen ortak çalışma sonucunda **2020-2021 yıllarını kapsayan “Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Koordinasyon Planı”** hazırlanmıştır. Koordinasyon Planı ile *mevzuatın etkin uygulanması, kurumsal kapasitenin geliştirilmesi, farkındalık artırma ve bilinç yükseltme* ile *veri toplama ve araştırma* hedefleri kapsamında ilgili kurumlar tarafından **75 faaliyet** gerçekleştirilmektedir.

2012 yılında kabul edilen 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun kapsamında Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM) hizmet vermeye başlamıştır. Bu merkezlerde Kanun kapsamında, şiddet mağduruna yönelik tedbirlerin takibi ve izlenmesi ile psikososyal destek, hukuki destek, eğitim ve mesleki destek, sağlık desteği, ekonomik destek ve rehberlik danışmanlık ve yönlendirme hizmetleri sunulmaktadır. Bu hizmetler şiddet mağdurlarına herhangi bir ayırım (yaş, cinsiyet, engel durumu vb.) yapılmaksızın sunulmaktadır.

Hâlihazırda, Türkiye genelinde bulunan toplam 81 ilin her birinde ŞÖNİM bulunmaktadır. ŞÖNİM’lerden 2018-2021 yıllarında hizmet alan kişi sayısı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4. 2018- 2021 yıllarında ŞÖNİM’den hizmet alan kişi sayısı

Yıl	Kadın	Erkek	Çocuk	Toplam
2018	107.070	10.462	17.740	135.272
2019	164.945	9.494	19.012	193.451
2020	189.663	16.648	14.397	220.708
2021(01.01.2021-31.07.2021)	135.403	11.932	9.547	156.882

Kaynak: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2021

Diğer yandan, mağdura erişimin kolaylaşması ve il/ilçe bazında kadına yönelik şiddetle etkin mücadelenin güçlenmesi amacıyla **365 Sosyal Hizmet Merkezinde, şiddetle mücadele irtibat noktası** belirlenmiş ve ilgili personele yönelik uzaktan eğitim yöntemiyle kapasite geliştirme çalışması gerçekleştirilmiştir.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı çağrı merkezlerinden “**ALO 183 Sosyal Destek Hattı**” aracılığı ile şiddete uğrayan ya da uğrama riski taşıyan, destek ve yardıma ihtiyacı olan aile, kadın, çocuk, engelli, yaşlı, şehit yakınları ile gaziler ve gazi yakınlarına yönelik psikolojik, hukuki ve ekonomik rehberlik ve danışmanlık hizmeti sunulmaktadır. Bu hat, haftanın 7 günü 24 saat ücretsiz olarak farklı dillerde hizmet vermektedir. Kısa mesaj ve işitme engelli bireyler için 3G özelliği de bulunmaktadır. Destek hattına “**0 501 183 0 183**” iletişim numarasından WhatsApp ve BIP uygulamaları üzerinden de ulaşılabilmektedir.

BUS Taahhüt 9: Yaşlı bireylere bakım sağlayan aileleri desteklemek ve aile üyeleri arasında nesiller arası dayanışmayı teşvik etmek

Yaşlı bireylerin otonomilerini ve topluma katılımlarını teşvik etmek

Yaşlı bireylerin otonomilerine ve topluma katılmalarına olanak sağlayan, aile ve arkadaşlarını içeren sosyal destek bağının sürdürülmesini hedefleyen bir takım uygulamalar mevcuttur. Bu kapsamda Türkiye’de uzun süreli kurumsal bakımın yanı sıra yaşlı bireylere evde bakıma destek hizmetleri, evde sağlık hizmetleri, evde bakım aylığı, gündüz bakım hizmetleri, danışmanlık hizmetleri, yaşlı aylığı, ayni ve nakdi sosyal yardımlar, destek teknolojileri yardımı, vergi muafiyet ve istisnaları ile ücretsiz veya indirimli seyahat imkanları sağlanmaktadır.

Türkiye’de geleneksel aile yapısının ve işlevinin son yıllarda değişmesine rağmen halen yaşlı bireylerin bakımı büyük ölçüde aile üyeleri tarafından üstlenilmektedir. Bu noktada, hem bakım veren aileleri desteklemek hem de aile üyeleri arasında nesiller arası dayanışmayı teşvik etmek için sunulan hizmetlerden birisi “**evde bakım aylığı**”dır. “2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu” kapsamında ekonomik ve sosyal yoksunluk içinde bulunan bakıma muhtaç engelli ve yaşlı bireylere bakım veren aile üyesine Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından (10.000)

gösterge rakamı ile memur aylık katsayısının çarpımı sonucu bulunacak tutar kadar aylık ödenmektedir. Evde bakım aylığından yararlanan kişi sayısı 2007 yılında 28.583 iken bu sayı yaklaşık 18 kat artarak 2021 Temmuz'da yaklaşık 536.000'e ulaşmıştır.

Evde bakıma destek hizmetleri kapsamında; rehberlik ve mesleki danışmanlık hizmetleri, sosyal ve psikolojik destek hizmetleri, teknik hizmetler(yaşlının evde onarım, boya vb. teknik işlerinin yapılması), sağlık bakımı (enjeksiyon, tansiyon ölçme vb. hizmetler) ve temizlik hizmetleri (yaşlının ve evin hijyeninin sağlanması açısından) vb. çalışmalar yapılmaktadır.

Gündüz Bakım Hizmetleri; Gündüz Yaşam Merkezleri aracılığıyla yaşamını kendi ev ortamında veya ailesiyle birlikte sürdüren yaşlılar ile özellikle Alzheimer vb. demans hastalığı bulunan bireylerin yaşam kalitelerini arttırmak amacıyla psikolojik, sosyal ve sağlık ihtiyaçlarının karşılanmasında yardımcı olabilecek, ayrıca boş zamanlarını değerlendirmelerine katkıda bulunan çeşitli aktivitelerin yapıldığı hizmetlerdir. Ağustos 2021 itibariyle 31 gündüz yaşam merkezinden 382 yaşlı birey faydalanmaktadır.

Yaşlı Destek Programı (YADES):Türkiye'de yerel yönetimlerin yaşlılara yönelik hizmetlerini destekleyerek güçlendirmek, standardizasyonu sağlamak ve yaygınlaştırmak amacıyla Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından 2016 yılında Yaşlı Destek Programını (YADES) uygulamaya konulmuştur. Genel bütçeden aktarılan kaynakla gerçekleştirilen YADES, yerel dinamikleri harekete geçirerek yaşlılık konusunda farkındalık yaratmayı, yaşlıların kendi ev ortamlarında desteklenmelerini ve sosyal hayattan soyutlanmalarının önlenmesini amaçlayan proje bazlı destek programıdır. Program kapsamında yerel yönetimlerin yaşlı bireylere yönelik evde bakım ve gündüz bakım hizmetleri desteklenmektedir. YADES programı ile 2021 yılı itibariyle 66 binden fazla yaşlı bireye ulaşılmıştır.

Evde Sağlık Hizmeti; Kronik hastalığı nedeni ile evde sağlık ve rehabilitasyon hizmeti ihtiyacı olan her yaş grubundan bireylere, Sağlık Bakanlığı tarafından evlerinde evde sağlık hizmeti sunulmaktadır. 1 Şubat 2010 tarihli "Sağlık Bakanlığınca Sunulan Evde Sağlık Hizmetlerinin Uygulama Usul ve Esasları Hakkında Yönerge" ile Bakanlığa bağlı kurum ve kuruluşlar tarafından evde sağlık hizmeti birimleri aracılığıyla vatandaşlara evinde ve aile ortamında verilecek sağlık hizmeti tanımlanmıştır. Ülke genelinde vatandaşlar 444 3 833 numaralı çağrı merkezini arayarak evde sağlık hizmeti talep edebilirler. 1 Mart 2011 tarihinde evde sağlık hizmetleri kapsamında verilen hizmetler sosyal güvence kapsamına alınmıştır.

Yaşlı aylığı; sosyal güvencesi olmayan ve aylık bağlanacak kişinin kendisi ve eşi dikkate alınmak suretiyle kişi başına düşen aylık geliri net asgari ücretin 1/3'ünden az olan 65 yaş üstü vatandaşlara aylık olarak yapılan ödemelerdir. 2021 yılı itibariyle 797.426 kişi 2022 sayılı yasa kapsamında yaşlılık aylığı almaktadır. 2022 sayılı Kanun kapsamında aylık alan yaşlı bireyler ve bu bireylerin bakmakla yükümlü olduğu kişiler Genel Sağlık Sigortası kapsamında sayılmaktadır. Yaşlı aylığı bireyin talep etmesi durumunda konutunda da yapılabilmektedir. Yaşlı aylığı alan kişilere ayrıca Elektrik Tüketim Desteği sağlanmaktadır.

Sıcak yemek hizmeti; 3294 sayılı Kanun kapsamında bulunan yaşlı, engelli, hasta ve evinde yemek yapabilecek durumda olmayan kişilere her il ve ilçede kurulu Sosyal Yardım ve Dayanışma Vakıfları tarafından sıcak yemek hizmeti sunulmaktadır.

Alzheimer/Demans Hizmet Modelleri Değerlendirme Çalışma Toplantısı; demans çeşitleri ve en çok da Alzheimer hastalığı için merkezi, yerel, sivil toplum ve özel kurumlarca yapılacak hasta bakım ve hasta yakını destek çalışmalarının geliştirilmesine yönelik olarak 25 Eylül 2019 tarihinde ilgili paydaşların katılımı ile düzenlenmiştir. Ayrıca, yaşam kalitesinin artırılmasında

egzersiz ve düzenli fiziksel aktivitenin büyük önemi olan demanslı bireylere yönelik Sağlık Bakanlığı tarafından egzersiz yaklaşımlarını içeren “**Demanslı Bireylerde Koruyucu Yaklaşımlar**” kitabı hazırlanmış ve baskı aşamasına geçilmiştir.

Türkiye demans alanında karşılaştırılabilir politika, bilgi, veri ve hizmet sunum verilerinin yer aldığı DSÖ tarafından organize edilen **Küresel Demans Gözlemi Platformunun** ikinci fazına davet edilmiştir. Ayrıca, Türkiye adına Sağlık Bakanlığı’na belirlenen odak nokta tarafından Küresel Demans Gözlem Anketi belirli periyodlarla güncellenmektedir.

Uzun süreli bakım

Türkiye’de uzun süreli bakım hizmetleri belediyeler, vakıflar, dernekler ve benzeri kuruluşlar olmak üzere farklı kurum ve kuruluşlarca sunulmakla birlikte, 3 Haziran 2011 tarihli ve 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile engelli ve yaşlı bireylerin tespiti, bunların korunması, bakımı, yetiştirilmesi ve rehabilitasyonlarını sağlamak üzere gerekli hizmetleri yürütme, bu hizmetler için gündüzlü ve yatılı sosyal hizmet kuruluşları kurma ve işletme görevi Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na verilmiştir. Bu kapsamda, son yıllarda uzun süreli bakım ve sağlık hizmetlerinin entegre edilmesine yönelik bütünlük bakım modeli politikası uygulanmaktadır. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından sunulan uzun süreli bakım hizmetleri yaşlılara yönelik huzurevleri, yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezleri ve toplum temelli bakım modeli kapsamında yaşlı yaşam evlerini içermektedir. Buna ek olarak engelli yaşlıların da faydalanabildiği ancak engelli bireylere yönelik bakım hizmeti veren kamu ve özel sektör bakım merkezleri de bulunmaktadır.

Huzurevleri; 60 yaş üstü bireylerin sürekli bakımlarının ve psikolojik, sosyal ve fiziksel rehabilitasyonlarının sağlandığı yatılı sosyal bakım kuruluşlarıdır. Huzurevlerinde barınma, bireysel öz bakım, sağlık, sosyal destek-danışmanlık, psikolojik destek-danışmanlık, rehabilitasyon, sosyal aktivite, beslenme, temizlik gibi hizmetler sunulmaktadır. Huzurevlerinden ekonomik durumu yetersiz olan yaşlılar indirimli veya ücretsiz olarak hizmetlerden yararlandırılmaktadır. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na bağlı huzurevi sayısı 2002 yılında 63, hizmet alan yaşlı sayısı 4.952 iken 2021 Ağustos itibarıyla bu sayular sırasıyla 162 ve 11.918’dir.

Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri kapsamında 60 yaş üzerindeki rehabilitasyon hizmetine ve özel bakıma gereksinim duyan yaşlılara hizmet verilmektedir. Zaman içerisinde bedensel ve zihinsel yeteneklerini farklı derecelerde yitirerek rehabilitasyona, sürekli ve özel bakıma gereksinim duyar hale gelen yaşlılar ile evlerinde iken bu duruma gelip, aile yanında bakımı güçleşen yaşlılara, her huzurevi bünyesinde tesis edilmesi zorunlu olan bu merkezlerde hizmet verilmektedir.

Yaşlı yaşam evleri; toplum temelli bakım yaklaşımı olarak ilk kez 2012 yılında hayata geçirilmiştir. Aynı cinsiyetten üç veya dört yaşlı, kendi çevrelerinde, sosyal hayattan soyutlanmadan bir apartman dairesinde veya bir evde komşularla birlikte yaşamakta ve günlük ev işleri, mutfak düzenlemeleri ve yemek bakım personeli tarafından yapılmaktadır. Bu modelin amacı, yaşlıların aktif yaşlanmasını ve topluma katılımını desteklemek ve sosyal dışlanmayı önlemektir. Yaşlı yaşam evleri, yaşlının toplumdan kopmadan yaşamını sürdürmesi ve bireysel özerkliğinin sağlanması açısından örnek bir uygulamadır. Ağustos 2021 itibarıyla 117 kapasiteli 25 yaşlı yaşam evinden 90 yaşlı birey yararlanmaktadır.

Bakım hizmetleri kalite standartlarını yükseltmek

Türkiye’de engelli ve yaşlı bakım hizmetlerinde homojen ve objektif bir birliktelik sağlamaya yönelik, yapısal bir dönüşüm ihtiyacı özellikle 2000’li yıllarda ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, engelli ve yaşlı bakım hizmetlerinin kalitesinin geliştirilmesi, aksayan süreçlerin yönetilmesi, sunulan hizmetlerin ve kuruluşların performansının ölçülmesi, hizmet alan bireyin mahremiyeti ile bakım hizmeti alan ve verenlerin güvenliğinin sağlanması ve memnuniyetinin ölçüldüğü bir sistemin kurulması amacıyla **“Bakım Hizmetleri Kalite Standartları”**nı belirlemiştir. Standartlar; hak ve birey odaklı, bakım hizmetine ihtiyaç duyan engelli ve yaşlı bireyin mahremiyeti, bakım alan ve bakım verenin güvenliği ve yüksek memnuniyetine önem veren bir anlayışla hazırlanmış, kalite ve performans ölçümlerine izin verecek şekilde planlanmıştır.

Bakım hizmetleri kalite standartları; 16 Aralık 2019 tarihinde yayımlanan yönerge ile kurumsal engelli ve yaşlı bakım hizmetlerinin yanı sıra evde bakım hizmeti, evde bakıma destek hizmeti ve gündüz bakım hizmetleri için zorunlu hale gelmiştir. Bu doğrultuda, 2020 yılında uygulamalara yol göstermesi amacıyla hizmet modellerine göre **“Bakım Hizmetleri Kalite Standartları Uygulama Rehberi”** hazırlanmıştır.

Yaşlılar için gündüz ve evde bakım hizmetlerinin iyileştirilmesi projesi (YAGEP): Aile ve Sosyal Hizmetleri Bakanlığı tarafından Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA)’nın 2014 – 2020 yıllarını kapsayan II. Dönemi kapsamında yürütülecek olan Projeye; yaşlılara yönelik özellikle evde bakım ve gündüz hizmetlerinin iyileştirilmesi için bir model oluşturulması, merkezi ve yerel kurumların kurumsal kapasitesinin artırılarak aktif yaşlanmanın desteklenmesi hedeflenmektedir. 08.01.2020’de kabul edilerek onaylanan Proje’nin 2021 yılı sonundan itibaren 2 yıl sürmesi öngörülmektedir.

En Kırılgan Gruptaki Türk Vatandaşları ile Geçici Koruma ve Uluslararası Koruma Altındaki Kişilerin Sosyal Hizmetlere Erişimin Arttırılması Projesi (FRIT II): Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım Programı (FRIT-II)" kapsamında 17.12.2020 tarihinde yapılan hibe sözleşmesi neticesinde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yürütülen Proje kapsamında; Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı 6 ilde yaşlılara yönelik gündüz hizmet merkezlerinin açılması ve bakım hizmeti sağlayan personel eğitimi de dahil olmak üzere bu merkezlerin kapasitelerinin geliştirilmesi planlanmaktadır.

Diğer taraftan Türkiye’de bütünleşik bakım modeli kapsamında sunulan hizmetlerin entegrasyonu ve geliştirilmesine yönelik çeşitli faaliyetler yapılmaktadır. Bunlardan birisi; 18-19 Haziran 2021 tarihlerinde düzenlenen **“Gerontolojik Bakım ve Bakış Perspektifinden I. Uluslararası Yaşlı Bakım Çalıştayı”**dır. Bir diğeri, Sağlık Bilimleri Üniversitesi ve Palyatif Sağlık Hizmetleri Derneği işbirliğinde 20-23 Mayıs 2021 tarihlerinde gerçekleştirilen **“2. Uluslararası Palyatif Bakım Kongresi”**dir. Ayrıca Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yapılan inceleme ve araştırmalar sonucunda bir takım **yayınlar ve rehberler** hazırlanmıştır. Bunlar arasında;

- Demans Bakım Modeli Raporu: Türkiye’de Alzheimer ve Diğer Demanslı Hastalara Bakım ve Yaklaşım,
- Genel Çerçeve, Modeller ve Projeksiyonlar (2017),
- Türkiye’de Yaşlı Bakım Hizmetleri Raporu: Avrupa’dan En İyi Uygulama Örnekleri ve Türkiye İçin Bir Model Tasarımı (2017),

- Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Hizmetler, Kurumsal Yaşlı Bakımı ve İllerin Durumu (2018),
- Uluslararası Yaşlılık Şurası Komisyon Raporları (2020) yer almaktadır.

Ankara Sağlık Müdürlüğü tarafından yürütülen **“Evde Sağlık Hizmetlerinde Geriatrik Hasta Değerlendirme Eğitimi”** konulu proje kapsamında 7 Şubat-1 Mart 2018 tarihleri arasında evde sağlık hizmetlerinde çalışan personele yönelik eğitimler verilmiştir.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ve Ankara Üniversitesi Yaşlılık Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (YAŞAM) işbirliği ile Temmuz 2020-Eylül 2020 tarihleri arasında **“Sağlık ve Sosyal Hizmet Çalışanlarına Yönelik Mesleki Uyum”** konulu beş aşamalı webinar eğitim serisi; Ekim-Kasım 2020 tarihlerinde ise **“Yaşlılık Çalışmaları”** konulu dört aşamalı webinar eğitim serisi gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda sağlık ve sosyal hizmet çalışanlarına yönelik; Covid-19 döneminde mesleki uyum ve stres ile başa çıkma, Covid-19 döneminde geriatrik değerlendirme, Covid-19 döneminde yaşlılar ve engelliler ile mesleki uygulama-vaka yönetimi, Covid-19 döneminde mesleki dayanıklılık ve Yaşam Sanatı konularında eğitim verilmiştir. Yaşlılık Çalışmaları Webinar Serisi kapsamında ise Pandemiler: Yaş ve Yaşlanmaya Bakışımızı Değiştiriyorlar mı?, Yaşlılarda Fiziksel İyiilik: Covid-19 Döneminde Kas ve İskelet Sistemi Sağlığı, Yaşlılarda Sosyal ve Manevi İyiilik, Yaşlılarda Psikolojik İyiilik ve Diyet ve Egzersiz Üzerine Yaşam Sanatı konularında eğitimler verilmiştir.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi ve Ankara Üniversitesi Yaşlılık Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (YAŞAM) işbirliğiyle, Bakanlığa bağlı engelli ve yaşlı bakım kuruluşlarında görev yapan personele yönelik olarak 1-5 Şubat 2021 tarihlerinde Covid-19 sürecinde öfke kontrolü, stres yönetimi, vaka yönetimi, kurumsal iletişim ve kanıta dayalı uygulama konularında beş aşamalı webinar eğitim serisi düzenlenmiştir.

Palyatif bakım

Palyatif bakım, yaşamı tehdit eden hastalıklardan kaynaklanan problemler ile karşılaşan hastaların ve hasta yakınlarının yaşam kalitesini, başta ağrı olmak üzere tüm fiziksel, psiko-sosyal ve ruhsal problemlerin erken tespit edilerek ve etkili değerlendirmeler yapılarak önlenmesi veya giderilmesi yolları ile arttıran merkezlerdir. Sağlık Bakanlığı istatistiklerine göre 2020 yılı itibariyle Türkiye’de devlet hastaneleri ve eğitim araştırma hastaneleri bünyesinde toplam 5.759 yatak sayısı ile palyatif bakım hizmeti verilmektedir.¹⁴

BUS Taahhüt 10: Bölgesel işbirliği yoluyla bölgesel uygulama stratejisinin (BUS) uygulanmasını ve izlenmesini teşvik etmek

Çok taraflı işbirliği

Türkiye’de sivil toplum kuruluşları, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Birleşmiş Milletler, Dünya Sağlık Örgütü gibi kurumlarla işbirliği içerisinde yaşlıların tüm insan haklarından ve onurlarından yararlanmalarını korumaya, otonomilerini ve topluma katılımlarını teşvik etmeye yönelik çeşitli projeler yapılmaktadır.

¹⁴ Sağlık Bakanlığı 2020 Faaliyet Raporu, <https://sgb.saglik.gov.tr/Eklenti/40174/0/2020-faaliyet-raporupdf.pdf>.

3.2. Yaşlıların tüm insan haklarından yararlanmalarının korunması ve entegre sosyal ve uzun süreli bakım ve sağlık hizmetleri için kalite standartlarının yükseltilmesine yönelik son 20 yılda elde edilen en önemli başarı ve geleceğe yönelik eylemler

Son 20 yılda en önemli politika başarısı

30.07.2006 tarihinde yapılan yasal düzenleme¹⁵ ile engelli ve yaşlı bireylere evde bakım veren akrabası veya üçüncü kişiye Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından (10.000) gösterge rakamı ile memur aylık katsayısının çarpımı sonucu bulunacak tutar kadar **evde bakım aylığı** ödenmektedir. Halen geleneksel bir aile yapısına sahip olan Türkiye’de, yaşlı bireylerin bakımının büyük ölçüde aile üyeleri tarafından üstlenilmesi ve yapılan araştırmalarda yaşlı bireylerin tercihlerinin de bu yönde olması nedeniyle, evde bakım aylığı son 20 yılda hayata geçirilen en önemli hizmet modellerinden biridir. Bu hizmet ile yaşlı bireylerin kendi evlerinde ya da çevrelerinde bağımsız olarak yaşayabilmelerine olanak sağlanmakta, yaşam kalitelerinin arttığı gözlemlenmektedir. Evde bakım aylığından yararlanan kişi sayısı 2007 yılında 28.583 iken bu sayı yaklaşık 18 kat artarak 2021 Temmuz’da yaklaşık 536.000’e ulaşmıştır.

Bütünleşik sosyal ve uzun süreli bakım ve sağlık hizmetleri için kalite standartlarının yükseltilmesine yönelik olarak ayrıca Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından “**Bakım Hizmetleri Kalite Standartları**” çalışması yapılmıştır. Bu kapsamda belirlenen standartlar 16 Aralık 2019 tarihinde kurumsal engelli ve yaşlı bakım hizmetlerinin yanı sıra evde bakım hizmeti, evde bakıma destek hizmeti ve gündüz bakım hizmetleri için uygulanmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda, 2020 yılında uygulamalara yol göstermesi amacıyla hizmet modellerine göre “**Bakım Hizmetleri Kalite Standartları Uygulama Rehberi**” hazırlanmıştır.

Aile ve Sosyal Hizmetleri Bakanlığı tarafından Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA) kapsamında 2021-2023 yıllarında “**Yaşlılar için gündüz ve evde bakım hizmetlerinin iyileştirilmesi projesi (YAGEP)**” yürütülecektir.

Geleceğe yönelik eylemler

2020-2030 Yaşlanma Vizyon Belgesi kapsamında planlanan eylemler:

- Yaşlı haklarının geliştirilmesi ve iyileştirilmesi hedefi kapsamında;
  - Kamuoyu bilinçlendirme ve farkındalık çalışmaları,
  - Yaşlıların kent konseyi ve belediye meclisi gibi karar mekanizmalarında temsil edilmelerinin desteklenmesi,
  - Yaşlı bakımı, yaşlının bağımsız olarak kararlarını verebilmesi, saygın bir yaşam, ihmal ve istismar gibi konularda yaşlılarla çalışan profesyonellere eğitimler verilmesi,
  - Türkiye’de yaşlı haklarının korunması ve geliştirilmesine yönelik Yaşlı Hakları Belgesi hazırlanması ve bu belge doğrultusunda mevzuatta gerekli düzenlemelerin yapılması.

¹⁵ Bakıma Muhtaç Özürlülerin Tespiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/10/20071023-10.htm>.

- Yaşlı bakım hizmetlerinin kalitesini artırmak için nitelikli işgücü kapasitesinin artırılması,
- Yaşlı bakım elemanlarının mesleki bilgi ve becerilerinin gelişmesi ve güncellenmesi için Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Mesleki Yeterlilik Kurumu, İŞKUR ve üniversiteler işbirliği ile eğitimlerin yapılması.

Kamu politika ve uygulamalarını yönlendiren bir programlama aracı olan **Orta Vadeli Program (2021-2023)** kapsamında yaşlı bireylere yönelik planlanan politika ve eylemler:

- Adalet erişiminin daha etkin hale getirilmesi amacıyla yaşlılar da dahil olmak üzere kırılgan grupların ihtiyaçlarına duyarlı bir adli yardım sisteminin oluşturulması,
- Sosyal yardımlarda mükerrerliklerin engellenmesi, kamu kaynaklarında etkinliğin sağlanması amacıyla sosyal yardımlarda bütüncül yapının güçlendirilmesi,
- Bakım ekonomisi altyapısının güçlendirilmesi ve uzun süreli bakım sigortasına ilişkin aktüeryal model oluşturulması,
- Yaşlı bireylerin tıbbi bakım ihtiyacının tespit edilmesi ve yaşlılıkta tanı, tedavi ve izleme hizmetlerinin uygun ve etkin işleminin sağlanması amacıyla Türkiye Yaşlılık ve Sağlık Araştırmasının yapılması ve Yaşlı İzlem Projesinin hayata geçirilmesi.

Yaşlı Hakları ve Gönüllülük Projesi (IPA III)

Avrupa Birliği Katılım Öncesi Yardım Aracı Üçüncü Dönemi (2021-2027/IPA III) kapsamında Temel Haklar alt alanında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından “**Yaşlı Hakları ve Gönüllülük Projesi**”nin (**Rights of Older Persons and Volunteering**) yapılması planlanmaktadır. Proje hazırlık çalışmaları tamamlanmış olup, başvuru süreçleri devam etmektedir.

Bölüm III: Sürdürülebilir Bir Dünyada Sağlıklı ve Aktif Yaşlanma

1. Yaşlanma ile ilgili politikaların 2030 Gündemi ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin uygulanmasına katkısı

1.1. Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin uygulanmasına ilişkin olarak gönüllü ulusal raporlar (VNR)

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Türkiye 2. Ulusal Gözden Geçirme Raporu (2019)

Türkiye Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının (SKA) uygulanmasına ilişkin olarak “Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Türkiye 2. Ulusal Gözden Geçirme Raporu”nu (VNR)¹⁶ 2019 yılında Yüksek Düzeyli Siyasi Forum'a (HLPF) sunmuştur. 2016 yılında HLPF’de VNR Raporunu sunan 22 ülke arasında yer almış ve ilk VNR Raporunda SKA’ları hayata geçirmek için planlanan adımları içeren yol haritası ortaya konulmuştur. 2019 yılında sunulan 2. VNR Raporunda ise SKA’lardaki ilerleme durumuna odaklanılmıştır.

¹⁶ https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/03/Surdurulebilir-Kalkinma-Amaclari-Turkiye-2nci-Ulusal-Gozden-Gecirme-Raporu_TR-WEB.pdf.

2. VNR Raporunda, her bir SKA altında kırılğan gruplara yönelik yapılan değerlendirmelerin yanı sıra “kimseyi geride bırakmamak” ilkesi kapsamındaki gelişmeler ayrı bir başlık altında ele alınmıştır. Bu şekilde kadınlar, çocuklar, engelliler, gençler, yaşlılar ve sığınmacılara dönük uygulamalar kapsamlı ve bütüncül bir yaklaşımla incelenmiştir.

Özellikle yaşlı yoksulluğunun azaltılması, temel bakım ve sağlık hizmetlerine erişimin sağlanması ve yaygınlaştırılması, eşitsizliklerin giderilmesi, yaşlılık ve kırılğan grupların gözetilmesi (yaşlı göçmenler gibi), akıllı ve yaş dostu uygulamalara yönelik teknolojik altyapıların geliştirilmesi gibi hedefler 2030 gündemi ile bağlantılıdır.

Raporda ayrıca yaşlılar ve engelliler, kırılğan kesimlere yönelik politikalarda özel olarak odaklanılan gruplar arasında yer almıştır. Engellileri işgücüne kazandırmak, yaşlıları da sosyal güvenlik ve yardım hizmetleri yoluyla yoksulluktan uzaklaştırmak ya da bağlı oldukları hanelere düşen yükü azaltmak için çeşitli politikaların uygulandığı vurgulanmıştır. Yaşlıların çevrelerinden uzaklaşmadan evde bakımlarını sağlamaya yönelik hizmetlerin artırılması ve gündüz bakım hizmetlerinin geliştirilmesini hedefleyen YADES¹⁷ programı üzerinde durulmuştur. Temel hedefler arasında yaşlıların sosyal hayata katılımı, yoksulluğu önlemek üzere engelli ve yaşlılara sunulan yardımlar ve yaşlı bakım hizmetlerine yer verilmiştir.

Kadın ve kız çocuklarına yönelik eğitim, sağlık, istihdam, sosyal hayata katılım politika ve uygulamalarına da ayrıca yer verilen raporda **Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme** örneği dikkat çekmektedir. Buna göre; Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu altında kurulan Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Alt Komisyonu, diğer idarelere örnek olmak üzere toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme yaklaşımını esas alan bir proje başlatarak farkındalığı artırmaya yönelik bir dizi faaliyet ve çalışma yürütmüştür.

1.2. Ulusal siyasi planlamada yaşlanma sorunları ile 2030 Gündemi arasındaki bağlantı

SKA 1: Yoksulluğun tüm biçimlerini her yerde sona erdirmek

Raporda yoksulluğun azaltılması hedefi doğrultusunda son 20 yılda önemli gelişme kaydedildiği belirtilerek, Türkiye’nin, uluslararası karşılaştırmalarda yoksulluğun azaltılması konusunda en yüksek ilerlemeyi gösteren ülkelerin başında geldiği vurgulanmaktadır. Hem ekonomik büyüme hem de sosyal koruma sistemindeki gelişmelerin bu ilerlemede etkili olduğu ifade edilmektedir.

SKA 1 ile örtüşen ana politikalar aşağıda yer almaktadır:

- Yoksulluk riskine karşı koruyucu ve önleyici hizmetlerin nitelik ve niceliğinin geliştirilmesi,
- Sosyal yardım ve sosyal hizmet sisteminin geliştirilerek yoksulluğun yıkıcı etkilerinin azaltılması,
- Kadınlar ve gençler başta olmak üzere dezavantajlı grupların ekonomik faaliyetlere katılımının artırılması ve bu kesimlere yönelik istihdam politikaları,
- Yoksulluk ve sosyal dışlanma riski altında bulunan kesimlerin fırsatlara erişimlerinin kolaylaştırılması,
- Yoksullukla mücadelede sivil toplumun katılımının artırılması ve yerel yönetimlerin rolünün güçlendirilmesi,

¹⁷ YADES Programı hakkında detaylı bilgi için sayfa 40’a bakınız.

- Sosyal yardım ve sosyal hizmet bilgi sistemleri arasında eşgüdümün sağlanması,
- Sosyal uyum analizleri yapılması,
- Vergi ve sosyal transferlerin gelir dağılımı eşitsizliğini ve yoksulluğu azaltıcı etkisinin artırılması.

Raporda yaşlı bireyler de dahil olmak SKA 1 kapsamında kırılğan kesimlere yönelik ele alınan konuların bazıları şu şekildedir:

Türkiye’de 2000-2018 döneminde yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunabilecek bir dizi yasal ve kurumsal düzenleme gerçekleştirilmiştir. Sosyal koruma sisteminin yeniden yapılandırılması, bu doğrultuda Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonunun etkin hale getirilmesi, kırılğan kesimlerle ilgili birimlerin Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı çatısı altında birleştirilmesi öne çıkan gelişmelerdir. Sosyal koruma sisteminin yeniden yapılandırılmasına ek olarak sosyal güvenlik kurumlarının konsolidasyonu, genel sağlık sigortasının uygulanması ile nüfusun tamamının sağlık güvencesine kavuşturulması gibi önemli yasal düzenlemeler hayata geçirilmiştir.

Raporda SKA 1 iki ana tema odağında değerlendirilmektedir: i. Yoksulluğun azaltılması ve ii. Kırılğan kesimlerin güçlendirilmesi.

Yoksulluğun azaltılması bağlamında; makroekonomik istikrarın sağlanması, ekonomideki büyüme ve sosyal transferlerdeki artışla birlikte ulusal mutlak yoksulluk sınırları altında yaşayan nüfusun oranında önemli bir iyileşme sağlanmıştır. Sosyal yardımların çeşitlendirilmesi, sosyal yardım düzeyinde yaşanan artış ve sosyal yardım sisteminin iyileştirilmesine yönelik atılan adımlar da yoksullukla mücadelede etkili olmuştur.

Farklı kurum ve kuruluşlar tarafından yapılan sosyal destek ve yardımları Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı altında birleştirilmiş olup Bakanlık bu konuda yardım programları yürüten odak kuruluş haline gelmiştir. Bu programlar kapsamında yoksul kesimlerin hayat standardını yükseltmek ve yoksulluğu azaltmak amacıyla gıda, yakacak, eğitim, doğum ve aile yardımları gibi uygulamalar yürütülmektedir. 2003 yılından sonraki dönemde sosyal yardım ve proje desteklerinin sayısı ve çeşidi giderek artmıştır. Bu dönemde özellikle eğitim ve sağlık yardımlarındaki artış dikkat çekicidir. Ayrıca, muhtaç asker aileleri, kronik hastalar, öksüz ve yetim çocuklar gibi farklı nüfus kesimlerine yönelik yardım programları başlatılmıştır.

Sosyal yardımlara ilişkin değerlendirme ve izleme süreçleri, oluşturulan **Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi** ile elektronik ortamda yapılabilmekte olup bu sayede başvuru süreçleri kolaylaştırılmış ve gerçek ihtiyaç sahiplerine erişim artmıştır.

Kırılğan kesimlerin güçlendirilmesi bağlamında; ekonomik hayata katılımlarının artırılması yoksullukla mücadele için çok önemli görülmektedir. Kadınların işgücü piyasasına katılımının artırılması amacıyla 2016 yılında İş Kanununda yapılan değişiklikle kısmi süreli çalışma hakkı, doğum sonrasında 60 ila 360 gün belli bir süre yarı zamanlı çalışma hakkı, yarım çalışma ödeneği gibi bir takım haklar tanınmıştır. Türkiye’de yaşlı bireyler de dahil olmak üzere dezavantajlı gruplara yönelik çok sayıda proje uygulanmaktadır. Bu kapsamda sosyal koruma sistemlerinin ve önlemlerinin geliştirilmesine yönelik politikalar konusunda gelişim sağlanmıştır.

2010-2023 dönemlerini kapsayan **İklim Değişikliğiyle Mücadele Stratejisiyle**, çevresel felaketler ve afetlerin yaşlı bireyler de dahil kırılğan kesimler üzerinde oluşturduğu risklerin

azaltılmasına yönelik önemli adımlar atılması hedeflenmektedir. Bu çerçevede, tarımsal kuraklıkla mücadele edilmesi, altyapı, sağlık ve kentleşme alanlarında iklim değişikliği risk haritaları ve uygulama planları oluşturulması yoluyla yoksulluk sınırındaki kesimlerin çevresel olaylar ve afetler karşısındaki kırılganlığı azaltılacaktır.

SKA 2: Açlığı bitirmek, gıda güvenliğine ve iyi beslenmeye ulaşmak ve sürdürülebilir tarımı desteklemek

Raporda ekonomik ve sosyal politikaların katkısıyla yoksullukla mücadele, gelir dağılımının iyileştirilmesi, tarımsal üretimin artırılması ve çocuk beslenme bozukluklarının giderilmesi konularına değinilerek, SKA 2 hedeflerine ulaşmak için Türkiye’de atılmış olan yapısal adımlara yer verilmiştir.

Bu kapsamda, raporda SKA 2 üç ana tema odağında değerlendirilmiştir: i. Yeterli gıdaya erişim ve beslenme ihtiyaçlarının karşılanması, ii. Tarımsal verimliliğin artırılması ve dayanıklı tarım uygulamaları, iii. Genetik kaynakların ve geleneksel birikimlerin paylaşımı.

Önümüzdeki yıllarda SKA 2’ye erişilmesi için uygulanması hedeflenen politikalar arasında dezavantajlı grupların temel gıda gereksinimlerinin karşılanması yer almaktadır.

SKA 3: Sağlıklı ve kaliteli yaşamı her yaşta güvence altına almak

Türkiye’de 2000’li yılların başından itibaren yürütülen **Sağlıkta Dönüşüm Programı** çerçevesinde sağlık alanında fiziki altyapı, hizmet kalitesi, hizmete erişim ve mali destekler bağlamında reform niteliğinde olan önemli değişiklikler yapılmıştır. Raporda bu gelişmelerin etkisiyle hedeflerle ilişkili tüm göstergelerde iyileşme sağlandığı ve göstergeler açısından SKA 3’ün Türkiye’nin en iyi durumda olduğu amaçlardan biri haline geldiği vurgulanmıştır.

Bu kapsamda, raporda SKA 3 iki ana tema odağında değerlendirilmiştir: i. Koruyucu sağlık hizmetlerine yönelik programlar ve ii. Sağlık hizmet sunumunun ve altyapısının geliştirilmesi.

Koruyucu sağlık hizmetleri ve sağlıklı yaşamın teşvik edilmesi bağlamında; anne-çocuk sağlığı, bulaşıcı ve bulaşıcı olmayan hastalıklarla mücadele, ruh sağlığı, alkol, tütün ve madde bağımlılığı ve üreme sağlığı konularına yönelik geniş kapsamlı politikaların uygulandığı belirtilerek örnek uygulamalara ve projelere yer verilmiştir.

Hem küresel ölçekte hem de Türkiye için ölümlerin kaynağı, bulaşıcı hastalıklardan bulaşıcı olmayan hastalıklara (BOH) doğru kaydığı vurgulanan raporda, özellikle **Sağlıklı Yaşam ve Hareketlilik Öncelikli Dönüşüm Programı** çerçevesinde bulaşıcı olmayan hastalıkların erken teşhisinde, tedavisinde ve süreç yönetimi konusunda birinci basamak sağlık hizmetleri düzeyinde, kardiyovasküler risk değerlendirilmesi, hipertansiyon ve diyabet hastalıklarının takibine yönelik çalışmalardan bahsedilmiştir. Sağlıklı hayat tarzının teşvik edilmesi için sağlıklı beslenme ve hareketli hayat alışkanlıklarının kazandırılması ve obezitenin önlenmesi amacıyla uygulanan programlar ve sağlıklı beslenme ve obezite tedavisi için danışmanlık hizmetleri açıklanmıştır. 2014 yılından itibaren ağır ruhsal bozukluğu olan hastalara psikolojik destek hizmetlerinin birinci basamak sağlık hizmetlerine entegre bir biçimde sunulabilmesi için

Toplum Ruh Sağlığı Merkezleri kurulmaya başlandığı ve sayılarının yurt genelinde 177'e¹⁸ ulaştığı bilgisi verilmiştir.

Sağlık hizmet sunumunun ve altyapısının geliştirilmesi bağlamında; kapsamında sağlık insan gücü, yatırımların ve hizmetlerin finansmanı, genel sağlık sigortası ve ilaca erişim hususlarında önemli gelişmeler kaydedildiği vurgulanmıştır. Buna göre, 2017 yılında 27,9 olan on bin kişiye düşen yatak sayısı 2019 yılında 28,8'e yükselmiştir. Ayrıca nitelikli yatak sayısının toplam yataklar içerisindeki oranı 2017 yılında yüzde 67,2 iken bu oran 2019 yılında yüzde 74,7'ye çıkmıştır. Ülke genelindeki hekim, hemşire ve diğer sağlık personeli sayısındaki artışla beraber, kişi başına düşen sağlık personeli sayılarında gelişmiş ülkelerin seviyelerine yaklaşmıştır. 2017 yılında 100 bin kişiye düşen toplam hekim ve hemşire/ebe sayıları sırasıyla 186 ve 272 iken 2019 yılında bu rakamlar 193 ve 306'ya yükselmiştir. Birinci basamak sağlık hizmeti veren kurum sayısı artmış ve acil hizmetlerin altyapısı 2017 yılına göre gelişmiştir. Aile Hekimliği Birimi ve Aile Sağlığı Merkezi sayıları 2017 yılına göre 2019 yılında sırasıyla 25.198'den 26.476'ya ve 7.774'den 7.997'ye yükselmiştir. Türkiye genelinde 2019 yılı itibarıyla 3.141 kişiye bir aile hekimi hizmet sunmaktadır.¹⁹ Ancak aile hekimi başına düşen kişi sayısı açısından istenen seviyeye henüz ulaşılamamış olup, iller arasında dengeli dağılım ihtiyacı devam etmektedir.

SKA 3.8 ile ilgili olarak Türkiye'de 2010 yılından bu yana uygulanan, bedensel ve zihinsel şartları nedeniyle yatağa ve/veya eve bağımlı olan bireylere yaşamını sürdürdüğü mekânda, sosyal ve psikolojik danışmanlık hizmetleri de dahil muayene, tetkik, tahlil, tedavi, tıbbi bakım, takip ve rehabilitasyon hizmetlerini kapsayan evde sağlık hizmeti ile 2020 yılı sonu itibarıyla ulaşılan hasta sayısı yaklaşık 1,8 milyondur.²⁰

SKA 4: Kapsayıcı ve hakkaniyete dayanan nitelikli eğitimi sağlamak ve herkes için yaşam boyu öğrenim fırsatlarını teşvik etmek

Raporda kapsayıcı, fırsat eşitliğine dayalı kaliteli bir eğitime ve hayat boyu öğrenme imkânlarına erişimin sağlanması; yoksulluğun azaltılması, nitelikli istihdam ve ekonomik büyümenin gerçekleştirilmesi başta olmak üzere tüm SKA'lara ulaşmada en önemli politikalarından biri olarak görülmektedir.

Raporda SKA 4 üç ana tema odağında değerlendirilmektedir: i. Kaliteli eğitime erişim ii. Eğitimde fırsat eşitliği ve iii. Mesleki ve hayat boyu eğitim.

Eğitimde fırsat eşitliği bağlamında, mevzuatın kadın erkek, dil, ırk, engellilik ve din ayırımı gözetmeksizin, hiçbir kişiye ve zümreye imtiyaz tanımadan her bir bireyin eğitim hakkını güvence altına aldığı vurgulanmaktadır. Raporda engellilerin uygun ortamlarda eğitimlerinin sağlanması amacıyla beşeri ve fiziki altyapının güçlendirilmesine yönelik yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

¹⁸ VNR raporunda 163 olarak belirtilen Toplum Ruh Sağlığı Merkezi sayısı Sağlık Bakanlığı Kamu Hastaneleri Genel Müdürlüğü verilerine göre güncellenmiştir, <https://khgmsaglikhizmetleridb.saglik.gov.tr/TR,43118/toplum-ruh-sagligi-merkezleri-trsm-listesi.html>.

¹⁹ VNR raporunda yer alan veriler Sağlık Bakanlığı'nca yayınlanan Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2019'a göre güncellenmiştir, <https://sbu.saglik.gov.tr/Ekutuphane/kitaplar/saglik-istatistikleri-yilligi-2019pdf.pdf>.

²⁰ Sağlık Bakanlığı Faaliyet Raporu 2020, <https://sgb.saglik.gov.tr/Eklenti/40174/0/2020-faaliyet-raporupdf.pdf>.

Mesleki ve hayat boyu eğitim bağlamında, eğitim-istihdam-üretim ilişkisinin geliştirilmesi ile farklı öğrenim ve yaş seviyelerindeki bireylerin bilgi, beceri ve yeterliliklerinin geliştirilerek istihdam edilebilirliklerinin artırılmasına önem verildiği belirtilmektedir. Bu kapsamda hayat boyu öğrenmeye ilişkin Milli Eğitim Bakanlığı ve yerel yönetimler tarafından yürütülen faaliyetlere yer verilmiştir.

SKA 5: Cinsiyet eşitliğini sağlamak ve tüm kadınlar ile kız çocuklarını güçlendirmek

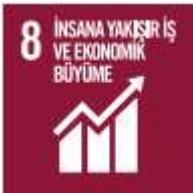
Raporda kadınların ekonomik, sosyal ve kültürel açılardan tüm yönleriyle güçlenmelerinin ve bu kazanımlarını kalkınma için etkin bir biçimde kullanmalarının sağlanması, insan odaklı kalkınma anlayışının bir bileşeni olarak ele alındığı vurgulanmaktadır.

Raporda SKA 5 dört odak noktası kapsamında değerlendirilmektedir: i. Kadınlara yönelik her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılması, ii. Kadınlara yönelik şiddetin ve istismarın önlenmesi, iii. Kadınların sosyal, siyasi ve ekonomik yaşama katılımına ilişkin fırsatların desteklenmesi ve iv. Üreme sağlığı ve hakkı.

SKA 5 ile örtüşen politika çerçevesinin ana unsurları arasında:

- Kadınların istihdamının artırılması ve nitelikli ve güvenceli işlerde, eşit değerde iş için eşit ücret ödenmesi ve her tür ayrımcılıktan uzak bir biçimde istihdamlarının sağlanması,
- Kadınların ekonomik hayata katılımlarının artırılması amacıyla iş ve aile yaşamının uyumlaştırılması ve erişilebilir, kaliteli ve yaygın bakım hizmetleri altyapısının geliştirilmesi,
- Kadın girişimciliğinin teşvik edilmesi,
- Kadınların dijital okuryazarlıklarının artırılması,
- Siyasette ve karar alma mekanizmalarında kadın oranlarının yükseltilmesi sayılmaktadır.

SKA 8: : İstikrarlı, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi, tam ve üretken istihdamı ve herkes için insana yakışır işleri desteklemek

Raporda büyüyen bir ekonomide istihdamın ve insana yakışır işlerin artması ile işsizliğin azalmasının önemi vurgulanarak, SKA 8 hedeflerine ilişkin ele alınan politikalar arasında insana yakışır iş fırsatlarının artırılması ve başta kadınlar, gençler ve engelliler olmak üzere tüm kırılgan kesimlerin istihdamının artırılması yer almaktadır.

Türkiye’de iş bulma, kadın ve erkek arasındaki ücret eşitliği, engellilerin hakları ve mesleki rehabilitasyonu konularında cinsiyet, yaş ve engel durumu gözetilerek yapılan düzenlemelerin SKA 8’in kapsadığı hedeflere erişilmesi açısından ileri seviyede olduğu belirtilen raporda, 2016-2017 yıllarında gerçekleştirilen “Dezavantajlı Kişilerin Sosyal Entegrasyonu ve İstihdam Edilebilirliklerinin Geliştirilmesi Programı” ile işgücü piyasasına girişlerin önünde yer alan engellerin kaldırılması ve erişimin kolaylaştırılması, fırsatların geliştirilmesi ile ayrımcılıkla mücadele edilmesine yönelik faaliyetlerin desteklendiği ifade edilmektedir.

SKA 10: : Ülkeler içinde ve arasında eşitsizlikleri azaltmak

Raporda Türkiye’de başta istihdam, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, sosyal yardımlar ve bölgesel farklılıkların giderilmesi gibi konular olmak üzere birçok alanda fırsat eşitliğinin sağlanmasına yönelik yasal düzenlemelerin ve uygulama araçlarının olduğu belirtilmektedir.

SKA 10 ile örtüşen ana politika çerçevesinin bileşenleri arasında;

- Başta sosyal transferler olmak üzere çeşitli politika araçları ile kırılgan grupların güçlendirilmesi,
- Kırılgan kesimlere yönelik sosyal, siyasi ve ekonomik kapsayıcılığın artırılması,
- Bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması
- Sosyal yardımların miktarının ve etkinliğinin artırılması,
- Gelir dağılımının daha eşit hale getirilmesi,
- Fırsat eşitliğinin güçlendirilmesi,
- Başta gençler ve kadınlarda olmak üzere işgücüne katılımın ve istihdamın artırılması,
- Her türden ayrımcılığa yönelik uygulamalara son verilmesi,
- İstihdam-sosyal yardım ilişkisinin güçlendirilmesi yer almaktadır.

SKA 10 kapsamında üç ana tema odağından birisi “ekonomik ve sosyal eşitliğin güçlendirilmesi” olarak belirlenmiştir.

SKA 11: Şehirleri ve insan yerleşimlerini kapsayıcı, güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir kılmak

Raporda tarih ve kültür perspektifiyle ele alınan, yaşlılar, engelliler, kadınlar ve çocuklar öncelikli olmak üzere toplumun tüm kesimlerinin şehir hayatına emniyetle dâhil olabilmesini sağlayan, afetlere dayanıklı ve güvenli, atıkların çevre etkilerinin en aza indirilerek etkin yönetildiği, güvenli, erişilebilir ve entegre ulaşım ağlarına sahip yerleşim yerlerinin oluşturulması temel hedef olarak vurgulanmıştır.

SKA 11 hedeflerine ilişkin politikalar arasında;

- Yaşlılar, engelliler ve çocuklar öncelikli olmak üzere toplumun farklı kesimleri için yaşanabilirliği artırmayı hedefleyen; fırsat eşitliğini ve hakkaniyeti gözeterek mekânsal planlama ve kentsel tasarım uygulamalarının hayata geçirilmesi,
- Konut ve çevrelerinin tasarlanmasında, başta ulaşım olmak üzere tüm kentsel hizmetlerin yapımında ve sunumunda dezavantajlı grupların ihtiyaçlarının dikkate alınması,
- Barınma sorununa sağlıklı ve alternatif çözümler geliştirilmesi,
- Dar gelirliler başta olmak üzere, herkesin yeterli, yaşanabilir, dayanıklı, güvenli, kapsayıcı, ekonomik olarak karşılanabilir, sürdürülebilir, temel altyapı hizmetlerine sahip konuta erişiminin sağlanması,
- Kent içi ulaşım sistemlerinin erişilebilirliği yüksek, güvenilir kaliteli ve etkin hizmet sunması yer almaktadır.

SKA 16: Sürdürülebilir kalkınma için barışçıl ve kapsayıcı toplumlar tesis etmek, herkes için adalete erişimi sağlamak ve her düzeyde etkili, hesap verebilir ve kapsayıcı kurumlar oluşturmak

Raporda sürdürülebilir kalkınmanın tam olarak gerçekleşmesi için herkes için yaşam, eğitim, sağlık ve diğer temel haklar kadar herkesin adalete erişimi ve barış ortamının korunmasının önemi vurgulanmaktadır. Ayrıca, temel bir insan hakkı ihlali olan her türlü şiddetin ve suçun önlenmesi de hedeflere ulaşmak için ön koşul olarak belirtilmektedir. Bunun için hukukun üstünlüğü, kapsayıcı, etkin ve şeffaf kurumlaşmanın sağlanması, bilgiye erişim ve temel hakların toplumsal uygulamalara entegre edilmesinin önemli olduğu, ülkemizde bu hususların Anayasal güvence altına alındığı ifade edilmektedir.

SKA 16 ile örtüşen ana politika çerçevesinin bileşenleri arasında; “adliyelerde ve ceza infaz kurumlarında dezavantajlı gruplara yönelik uygulamaların geliştirilmesi” yer almaktadır.

SKA 17: Uygulama araçlarını güçlendirmek ve sürdürülebilir kalkınma için küresel ortaklığı canlandırmak

Raporda Türkiye'nin, 2030 Hedeflerinin gerçekleştirilmesi sürecindeki muhtemel zorluklarla mücadele etme yönünde ulusal ve uluslararası işbirlikleri, kapasite geliştirme, yenilikçilik, alternatif finansman yöntemleri ve özellikle Resmi Kalkınma Yardımları çerçevesinde önemli adımlar attığı belirtilmektedir. Bu kapsamda, Türkiye'nin uluslararası ve bölgesel kuruluşlarla işbirliği içinde yürüttüğü faaliyetleri ile Türkiye İşbirliği ve Kalkınma Ajansı Başkanlığı (TİKA) uluslararası kalkınma işbirliği faaliyetlerine değinilmektedir.

1.3. MIPAA/RIS uygulaması hakkında rapor edilen bilgiler göz önüne alındığında, mevcut politika önlemleriyle beslenebilecek en uygun Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları

MIPAA/RIS uygulaması hakkında raporda yer verilen bilgiler göz önüne alındığında, mevcut politika önlemleriyle beslenebilecek en uygun Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının; 1, 3, 4, 10 ve 11 olduğu düşünülmektedir. Söz konusu politika önlemleri ülkemizin 2019 yılında hazırladığı gönüllü ulusal rapora (NVR) dahil edilmiştir. Bununla birlikte, MIPAA/RIS uygulaması hakkında raporun 2018-2022 yıllarını kapsamaması nedeniyle yaşlanmayla ilgili daha fazla politika önlemlerine yer verilmiştir.

Örneğin MIPAA/RIS uygulaması hakkında raporda yer verilen, yaşlıların çevrelerinden uzaklaşmadan evde bakımlarını sağlamaya yönelik hizmetlerin artırılması ve gündüz bakım hizmetlerinin geliştirilmesini hedefleyen YADES programına ilişkin bilgiler VNR'da SKA 1 altında işlenmiştir. Yine SKA 1 başlığı altında, Türkiye'de yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunabilecek düzenlemeler arasında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından sunulan sosyal yardımlara değinilerek, sosyal koruma sisteminin yeniden yapılandırılmasına ek olarak sosyal güvenlik kurumlarının konsolidasyonu, genel sağlık sigortasının uygulanması ile nüfusun tamamının sağlık güvencesine kavuşturulması gibi önemli yasal düzenlemeler hayata geçirildiği bilgisine yer verilmiştir.

VNR'da ele alınan örneklerden bir diğeri SKA 3 başlığı altında ele alınan bilgilerdir. Bu kapsamda, MIPAA/RIS uygulaması hakkında raporda yer verilen koruyucu sağlık hizmetleri ve sağlıklı yaşamın teşvik edilmesi bağlamındaki uygulamalar VNR'da da yer almıştır. Özellikle bulaşıcı olmayan hastalıkların önlenmesi ve kontrolüne yönelik programlar ile bulaşıcı olmayan hastalıkların erken teşhisinde, tedavisinde ve süreç yönetimi konusunda birinci

basamak sağlık hizmetlerine yer verilmiştir. Aynı başlık altında ele alınan bir diğer ortak konu ise Sağlık Bakanlığı tarafından sunulan evde sağlık hizmeti olmuştur.

2. Acil durumlarda yaşlılar için sonuçların ve etkilerin yönetilmesinden öğrenilen dersler: COVID-19 pandemisi

Sağlık Bakanlığı tarafından yayınlanan en güncel rapora göre ülkemizde 25.10.2020 tarihi itibarıyla en yüksek ölüm hızının 80 yaş ve üzeri gruba ait olduğu ifade edilmiştir. Bu tarih itibarıyla Covid-19 nedeniyle gerçekleşen ölümlerin %73'ünün 65 yaş ve üzeri olduğu ifade edilmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu tarafından en güncel olarak 2019 yılında sunulmuş **lm ve lm Nedeni İstatistiklerine** göre 2019 yılı sonuna kadar gerçekleşmiş toplam ölümlerin %72'si 65 yaş ve üzeri bireylerden oluşmaktadır.

Türkiye, salgının ülkede ortaya çıkmasını ve yayılmasını önlemek için ilgili tüm kamu, özel kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşlarıyla etkin bir işbirliği ile ivedilikle önlemler almaya başlamıştır. Türkiye'de pandemi ile mücadelede en etkili varlıklardan biri, kişi başına düşen hastane ve yoğun bakım ünitelerinin çok sayıda olmasıdır.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, daha Covid-19 ülkede yaygınlaşmadan önce huzurevlerinde kalan veya evde bakım hizmeti alan yaşlılar için önlemler almaya başlamıştır. Yaşlıların sağlık ve beslenmelerine yönelik eğitimler verilerek, yaşlıların pandemi sırasında ihtiyaç duydıkları bakım ve desteğe erişebilmeleri için ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik tedbirler alınmış ve gerekli tıbbi ve hijyen malzemeleri temin edilmiştir. Pandemi nedeniyle tüm illerde ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nda Kriz Masaları oluşturulmuştur. Uzun süreli bakım kurumlarında sosyal izolasyon odaları, blokları ve üniteleri oluşturulmuştur. Bakım kurumlarındaki personel 7-10-14 gün vardiya sistemi ile çalışmış ve personel vardiyalarında düzenli olarak PCR testi uygulanmıştır. Ayrıca huzurevlerindeki yaşlıların ve personelin vücut ısısı, nabızı ve solunumu altı saatte bir kontrol edilmiştir.

Yaşlılar için pandeminin olumsuz sonuçlarını en aza indirmek amacıyla yaşlılar ve haneleri, sağlık ve sosyal bakım çalışanları, bakım kuruluşları ve yerel yetkililer için çeşitli formatlarda rehberler hazırlanmıştır.

Özellikle yaşlı bakım kuruluşlarındaki yaşlı bireylerin Covid-19 şartlarından olumsuz etkilenmemesi için alınan her türlü tedbir kendilerine açıklanmış; yaşlı bireyler Covid-19 gidişatı hakkında psikolojik durumlarını olumsuz etkilemeyecek lde bilgilendirilmiştir. Anksiyete seviyelerini yükseltmeden koruyucu ve önleyici tedbirler uygulanmış; izolasyon, test, maske, mesafe ve hijyen tedbirlerinin yaşlı bireyler tarafından uygulanmasına hassasiyet gösterilmiştir. Yaşlı ve kronik rahatsızlıkları bulunan, bu durumdan ötürü hastane gibi ortamlara sıklıkla gitmek durumunda kalan bireyler için takip, tedavi süreçlerinin kontrolü, semptomlarının yönetimi ve psiko-sosyal yönden desteklenmeleri tele-tıp uygulamaları ile gerçekleştirilmiş, fiziksel olarak gidilmesi gereken diyaliz merkezleri gibi ortamlarda gerekli tedbirler Sağlık Bakanlığı tarafından alınmıştır.

Ülkemizde gerçekleştirilen toplu aşılama uygulamalarında öncelik yaşlı bireylere verilmiş ve aşılamada öncelik verilen ilk grupta sağlık çalışanları, huzurevi ve bakım merkezinde kalan kişiler ve 90 yaş üzeri vatandaşlar yer almıştır. Bu grubun aşılanması tamamlandıktan sonra sırasıyla 85 yaş, 75 yaş, 70 yaş ve 65 yaş ve üzeri kişilerin aşılanmasına geçilmiştir. Tüm bu uygulamalar sırasında yaşlı bireyler kendileri için öngörülen tedbir ve tedavi süreçlerinde herhangi bir dayatma olmaksızın, aktif söz hakkına sahip olmuştur.

Aşağıda, COVID-19 krizinin ortaya çıkardığı zorlukların üstesinden gelmek için Türkiye genelinde sivil toplum kuruluşları, kamu kurumları, üniversiteler ve diğer paydaşlar tarafından yürütülen bazı girişimlere ilişkin örnekler sunulmaktadır.

Türkiye'de 65 yaş ve üstü vatandaşlar için kısmi sokağa çıkma yasağı ilan edilirken, özellikle yalnız yaşayan veya kronik hastalığı olan ihtiyaç sahiplerine yardım etmek için İçişleri Bakanlığı tarafından valiliklerin ve kaymakamlıkların koordinasyonunda “Vefa Sosyal Destek Grupları” oluşturulmuştur. Bu Gruplar pandemi sürecinde dayanışma, işbirliği ve gönüllülüğün güzel örneklerini sergilemişlerdir. Grup gönüllüleri 65 yaş ve üstü vatandaşların ilaç temini, temel gıda ihtiyaçları, emekli maaşlarının çekilmesi, enstrümental yaşam aktivitelerinin yapılması vb. konularda yardımlarına koşmuştur. Yaşlıların acil ihtiyaçlarının karşılanması için özel yardım hatları hizmete açılmış, mevcut hatların bir kısmı (112, 155, 156) bu amaçla hizmet vermeye başlamıştır. Vefa Sosyal Destek Gruplarının yanı sıra polis, jandarma, belediyeler ve muhtarlar da yaşlıların ihtiyaçlarını karşılamak ve oluşabilecek olumsuz durumların önüne geçmek için gruplar oluşturmuştur.

Ankara Üniversitesi Yaşlılık Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Türkiye Belediyeler Birliği işbirliği ile 23 Mart 2021 tarihinde **“Pandemi Döneminde Yaşlı Refahı ve Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar Sempozyumu”** gerçekleştirilmiştir.

Covid-19 döneminde yaşlıların sosyal içermesine katkıda bulunan örnek uygulamalardan biri **“Mesafeli Taze Projeler”**dir. Türkiye’de farklı adlar altında uygulanan yaşlı bireylere yönelik yükseköğretim programlarından 60+ Tazelenme Üniversitesi öğrencileri için 14.03.2020 tarihinde başlayan **“Mesafeli Taze Projeler”**²¹ in 2. etabı 13.07.2020 tarihinden itibaren online olarak devam etmiştir. Bu kapsamda Taze İngilizce, Taze Yemek, Taze Hafıza, Taze Örgü, Taze Korona Günlüğü, Taze Kozalar, Taze Kafadarlar, Taze Musiki adı altında çeşitli eğitimler verilmiştir. Bu eğitimler tüm haftayı kapsayan programlarıyla, yaşlılar üzerinde pandeminin getirdiği olumsuzlukları azaltmış ve sokağa çıkma kısıtlamalarında 60+ Tazelenme Üniversitesi öğrencilerinin günlerini aktif bir şekilde geçirmelerini sağlamıştır. Aynı zamanda projenin katılımcıları arasında bir dayanışma ve arkadaşlık duygusu da yaratmış, katılımcılar pandeminin getirdiği endişe ve korkularının hafiflediğini ve birbirleriyle kenetlendiklerini belirtmişlerdir.

Türkiye, Covid-19'a yanıt olarak, vatandaşların ve işletmelerin COVID-19 krizini atlatmasına yardımcı olmak için finansal destek, kredi desteği ve istihdamla ilgili önlemlerin yer aldığı bir ekonomik teşvik paketi başlatmıştır. Bu kapsamda, sokağa çıkma yasağı süresince kronik hastalığı olan veya 65 yaş ve üzeri mükelleflere “mücbir sebep” statüsü verilmiş, vergi beyannamesi verme ve vergi ödeme vadeleri belirli bir süre uzatılmıştır. Maaşını kamu bankalarından alan emeklilerin talep etmeleri durumunda maaşlarını konutlarında alabilmeleri sağlanmıştır. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na bağlı bakım merkezlerinden faydalanmak isteyen yaşlıların gelir ölçütüne bakılmaksızın kurum bakımı alabilmeleri sağlanmıştır. Emekli maaşında en düşük miktar 1.000 TL’den 1.500 TL’ye yükseltilmiştir. Yılda iki defa ödenen emekli bayram ikramiyesi 1.000 TL’den 1.100 TL’ye çıkarılmıştır. Emekli maaş promosyon ödemelerinin doğrudan hesaplara yatırılması kararı alınmıştır. Tüm bu sosyoekonomik

---

²¹ Akdeniz Üniversitesi, Yaşlılık Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, <http://yacumer.akdeniz.edu.tr/60-tazelenme-universitesi-projesi/korona-krizi-gunlerinde-mesafeli-taze-projeler/>

müdahalelerde yaşlı bireylerin yaşam koşullarının pandemi şartlarından en az derecede etkilenmesi hedeflenmiştir.

Özellikle yaşlı bakım merkezlerinde yaşlı bireylerin izolasyon süreçlerinden olumsuz etkilenmemesi amacıyla sportif, kültürel ve rekreasyonel fiziksel aktiviteler gerçekleştirilmiştir. Yaşlı bireylerin boş zamanlarını aktif olarak değerlendirmelerine koruyucu ve önleyici tedbirler kapsamında özen gösterilmiştir. Bu anlamda bakım merkezlerin açık alan ve bahçeleri mümkün olduğunca fazla kullanılmıştır. Kamp alanlarının kullanımı, toplu aşılama sürecinden sonra ise huzurevlerinde gelenekselleştirilen Bocce turnuvalarının tekrar başlatılması gibi uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Huzurevi sakinlerine yönelik dijital sohbetler, hafta sonu sürprizleri, dijital ulusal festivaller ve doğum günü kutlamaları gibi bazı psikososyal destek faaliyetleri onların moral ve motivasyonunun artmasında önemli rol oynamıştır. Ayrıca Bakanlık, pandemi ile artan dijital okuryazarlığın önemine odaklanarak, özellikle kurumlarda bakım alan ve evlerinde yaşayan yaşlı bireylere yönelik dijital okuryazarlık eğitimleri başlatmıştır.

3. DSÖ Sağlıklı Yaşlanma On Yılı 2020–2030'un hazırlanması ve uygulanmasına yönelik faaliyetler

Sağlıklı Yaşlanma On Yılı 2020–2030 kapsamında ele alınan dört eylem alanından *yaşlı dostu çevre, yaş ayrımcılığıyla mücadele ve uzun süreli bakıma* ilişkin bilgiler Raporun II. Bölümünde Lizbon Bakanlar Deklarasyonu hedefleri çerçevesinde detaylı bir şekilde ele alınmıştır. On Yıl'ın *entegre bakım ve temel sağlık hizmetleri* eylem alanına ilişkin olarak; yaşlı bireylerin sağlık hizmetlerine kolay ve ücretsiz ulaşmaları, hastalıklarının erken tanınması, erken tedavisi, komplikasyonların önlenmesi, zamanında gerekli tedbirlerin alınması ve bu doğrultuda verilecek yaşlı bakım hizmetleriyle yaşlıların yaşam kalitesinin arttırılması amacıyla **“Türkiye Sağlıklı Yaşlanma Eylem Planı ve Uygulama Programı 2015-2020”**²² hayata geçirilmiştir. Program kapsamında yer alan faaliyetlerin tamamlananları için yürütme kurulu raporları oluşturulmuş, devam eden ve yeni gelişmeleri içeren faaliyetler için ise **“Türkiye Sağlıklı Yaşlanma Eylem Planı ve Uygulama Programı 2021-2026”** hazırlanmıştır.

Eylem planında yer alan “Yaşlılara Yönelik Evde Sağlık Hizmeti ve Evde Bakım Hizmetlerinin Geliştirilmesi” hedefine uygun olarak Suriyeli Göçmenlere Evde Sağlık Bakımı ve Sosyal Hizmet Sunumu Projesi Uygulama/Eğitim Rehberi hazırlanmış ve Suriyeli sağlık personellerine yönelik (hekim/hemşire) eğitimler tamamlanmıştır.

Eylem planında yer alan “Bütün Yaşlılar için Egzersiz, Fiziksel Aktivite ve Rehabilitasyon Hizmetlerinin Geliştirilmesi” hedefine uygun olarak “Türkiye Yaşlılık ve Sağlık Araştırması”nın planlama aşaması tamamlanmış, ancak Covid-19 nedeniyle ilgili araştırmaya ara verilmiştir. Araştırma ile kronik hastalıklarda hastaneye başvuru ve hospitalizasyon süresinin ve sıklığının azaltılması, kronik hastalıklara bağlı sürekli bakım gerektiren yaşlı sayısının azaltılması ve yaşlı bakım maliyetlerinin düşürülmesi amaçlanmıştır.

Eylem planında yer alan “Yaşlı Bireyler İçin Sağlık Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Sağlık Hizmetlerine Tam Erişimin Sağlanması” hedefine uygun olarak, koruyucu ve önleyici sağlık hizmetleri kapsamında hastalıkların erken tespiti ve tedavisinin sağlanması amacıyla 65 yaş ve

²²<https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/yasli-sagligi/liste1/ya%C5%9F1%C4%B1-sa%C4%9F1%C4%B1%C4%9F%C4%B1-kitap-ve-makaleler.html>

üstü bireylere yönelik çok yönlü yaşlı izlemi ve değerlendirmesi aile hekimlerince yapılması sağlanmıştır.

Entegre bakım ve temel sağlık hizmetleri kapsamında 11. Kalkınma Planı'nda "Yaşlılara yönelik sağlık izlemleri gerçekleştirilecek, yaşla birlikte artan hastalıklara ilişkin koruyucu ve tedavi edici hizmetler güçlendirilecek, geriatri ve palyatif bakım hizmetleri sunan merkezlerin sayısı artırılacaktır." politika hedefi yer almaktadır. Bu kapsamda; **Hastalık Yönetim Platformu**²³ 1 Temmuz 2021 tarihinde hayata geçirilmiştir. Platform ile kronik hastalıkların erken teşhisi ve periyodik izlemlerle uygun tedavi edilmesi sağlanarak, hastalıkların semptom ve bulgularının kontrol altına alınması, komplikasyon izlemiyle bireylerin fonksiyon kayıpları yaşamalarının ve engelli hale gelmelerinin önüne geçilmesi hedeflenmektedir.

Sonuç

Türkiye'de doğurganlık hızındaki kayda değer düşüş, temel sağlık hizmetleri ve beslenmedeki gelişmelerin yansması olarak ortalama yaşam süresi ve doğumda beklenen yaşam sürelerinin uzaması ile erken yaş ölümlüğünün kontrol edilebilirliği nüfusun yaş yapısını yeniden şekillendirmiştir. Demografik dönüşüm süreci devam etmekte olan Türkiye, geçmişin yüksek doğurganlık oranlarından kaynaklanan genç bir nüfus yapısına sahip olsa da yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranının %10 seviyelerine yaklaşması ile yakın zamanda yaşlı nüfusa sahip ülkeler arasında yer alacaktır.

Son yirmi yılda Türkiye'de yaşlı bakımı ile ilgili önemli bir vizyon değişimi olmuştur. Özellikle yerinde yaşlanmanın ve evde bakımının öneminin farkına varılması hükümet ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı düzeyinde politikaların geliştirilmesine katkı sağlamıştır. Bunlardan biri Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın enformel bakımın desteklenmesi ve yaşlıların evlerinde bakımının güçlendirilmesine yönelik olarak hayata geçirdiği evde bakım aylığıdır. Bunun yanı sıra, son yıllarda evde bakıma destek hizmetleri, evde sağlık hizmetleri ile gündüz bakım hizmetlerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması çalışmaları yaşlı bakımının maliyeti, yaşlıların kendi ortamlarında yaşlanmalarına olanak sağlanması ve aynı zamanda güçlü aile yapısını desteklemesi açısından önemli gelişmelerdir.

Son yirmi yıldaki diğer önemli bir gelişme yaşlılığın sosyo-kültürel görünümüdür. Geleneksel geniş aile içinde otoriter ancak başkasının bakımına ve desteğine bağımlı, kırılabilir ve sağlıklı yaşlı görünümünden ziyade toplumsal değişim ile birlikte ileri yaşta çalışan, gönüllülük faaliyetlerine katılan, aktif ve sağlıklı yaşlanmayı göz önünde bulunduran yaşlı görünümü ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu değişimde aktif ve sağlıklı yaşlanma ve yaşam boyu öğrenme hedefleri ve buna yönelik politikalar etkili olmuştur. Böylece bu yöndeki politikalar, yaşlı imajının değişiminin yanı sıra MIPAA hedeflerinin uygulanmasına da katkı sağlamıştır.

Günümüzün yaşlıları topluma ve ekonomiye önemli katkılarda bulunmaktadır. Ayrıca yaşamak, çalışmak, emekli olmak ve aktif kalmak için daha fazla seçeneğe sahipler. Bununla birlikte, artan yaşlı nüfus ve küresel trendler doğrultusunda her ülke gibi Türkiye de yaşlı

---

²³ Hastalık Yönetim Platformu, kronik hastalığı olan bireylerin hastalıklarının semptom ve bulgularının kontrol altına alınması ve bireylerin fonksiyon kayıpları yaşamalarının ve engelli hale gelmelerinin önüne geçilmesi amacıyla geliştirilen online bir platformdur. Periyodik taramalar yapılarak kronik hastalıklarda erken teşhis konmasının sağlanması ve teşhis konan hastaların periyodik izlemlerinin kanıta dayalı tıp kılavuzlarının önerileri doğrultusunda yapılması, uygun tedaviyi verilmesini ve komplikasyonların erken tespitinin sağlanmasını kolaylaştırır.

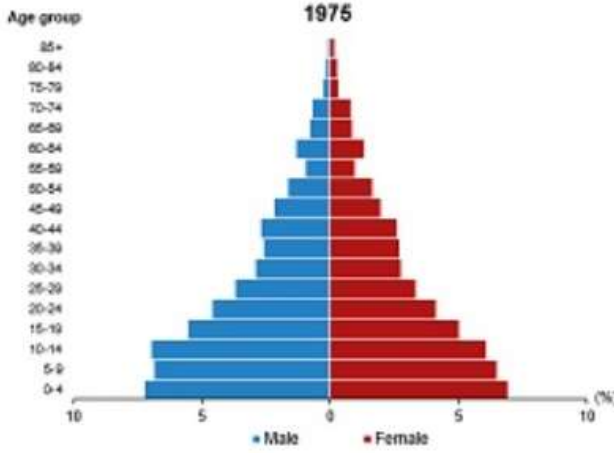

yoksulluğu, artan bakım ve sağlık ihtiyağı, yaşı ihmal ve istismarı, toplumsal cinsiyet eşıtsizliği, yaşı ayrımcılığı gibi konularla başı etmek zorundadır. Tırkiye de artık yaşı bir toplum olarak yaşılanma olgusuna yınelik nlemler ve mşdahalelerin zorunluluğunun farkındadır. Hiçbir yaşılinın geride bırakılmaması için yaşıllık alanındaki paydaşıların da katkı ve katılımıyla nnelmi ęalıřmalara devam edilecektir. Tırkiye, her yaşı için bir toplum kurarak, nesiller arası uyumu teşıvik ederek ve tşm bireylerin yaşılandıkęa refahlarını sşrdşrebilmelerini sağlayarak bu hedeflere ulaşımaya kararlıdır.

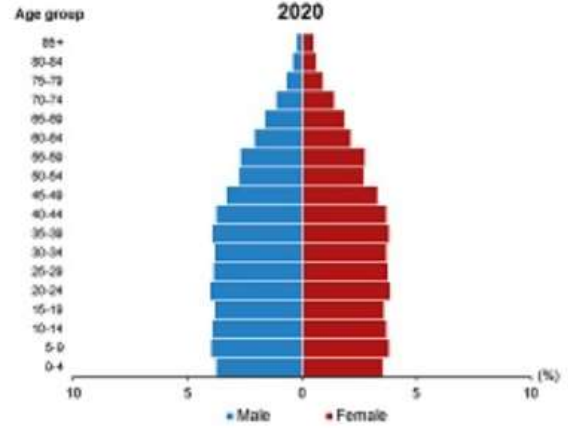
Politikaların veri temelli şretilmesi için yaşıllık konusunun ęeřitli yınleriyle değerlendirilebileceği farklı araşırtma yınlemleriyle yapılacak ęalıřmalara ũlke genelinde ihtiyaç vardır. Bu doğrultuda, Tırkiye yaşı bireylerin yaşılan kalitelerini arttırmaya ve karşılaştıkları riskleri nlemeye yınelik uygulamalarla, yaşılların refahının sağlanması ve yaşıllara yınelik bilimsel bilgilerin şretilmesi açısından uluslararası ve bnlgesel işbirliğine nnelim vermektedir. Bu amaçla uluslararası kuruluşlar tarafından ũlkeler arası ortak ęalıřmalara zemin hazırlayacak ortamların yaratılması, bilgi ve deneyim paylaşımının teşıvik edilmesi konularında aktif rol almasının nnelmi olduğu değerlendirilmektedir.

Ek

Şekil 1: Türkiye Nüfus Piramidi 1975, 2020

Türkiye Nüfus Piramidi, 1975

Türkiye Nüfus Piramidi, 2020

Source: TÜİK, Nüfus Sayımları, 1975

TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2020

Aktif Yaşlanma Endeksi

Aktif Yaşlanma Endeksi, 2016 yılında UNECE tarafından Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı işbirliğinde Türkiye geneli için hesaplanmış ve “Sırbistan ve Türkiye İçin Pilot Çalışma, 2015-2016” başlığı ile UNECE web sayfasında yayımlanmıştır.

Yaşlanma ve yaşa özel ayrıştırılmış verilerin/istatistiklerin üretilmesi konusunda TÜİK, Birleşmiş Milletler İstatistik Komisyonu'nun 06-09 Mart 2018 tarihinde New York'ta gerçekleşen 49. Oturumunda kurulan ve faaliyetlerine başlanılan, Sekreteryaya görevini Birleşik Krallık Ulusal İstatistikler Ofisi (the Office for National Statistics-ONS)'nin yürüttüğü “Yaşlanma ve Yaşa Göre Ayrıştırılmış Veri Konulu Titchfield Şehir Grubu” nun teknik toplantılarına katılım sağlamak ve uluslararası gündemi takip etmektedir.

MIPAA/RIS Uygulamasına İlişkin Ulusal Raporla Katkıda Bulunan Kurumlar

- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü
- Adalet Bakanlığı
- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
- Ombudsmanlık (Kamu Denetçiliği Kurumu)
- Türkiye İstatistik Kurumu
- Türkiye İş Kurumu (İŞKUR)
- Sağlık Bakanlığı
- Sosyal Güvenlik Kurumu
- Akdeniz Üniversitesi Yaşlılık Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi
- Ankara Üniversitesi Yaşlılık Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi

- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü
- Türkiye Alzheimer Derneği
- Türkiye Emekliler Derneği
- Uluslararası Yaşlılara Saygı Federasyonu
- Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi